

CURSŪ PRACTICŪ ȘI GRADATŪ

DE

GRAMATICĂ ROMÂNĂ

PARTEA ETIMOLOGICĂ

PENTRU

USULŪ CLASELORŪ SECUNDARE

DE

I. MANLIU,

ProfesorŪ.

Carte didactică autorisată de MinisterulŪ Instrucțiunei publice și alŪ CultelorŪ prin decisiunea din 23 Decembrie 1886, publicată în MonitorulŪ oficialŪ cu No. 217.

EDIȚIUNEA II-a.

22. OCT. 2019

BUCURESCI

1520 TIPOGRAFIA CAROL GÖBE

14, STRADA DÓMNEI, 14.

BIBLIOTECA 1887. PED

PEDAGOGICAL INTÉZETI KÖNYVTÁRA

DIN PREFAȚA LA EDIȚIUNEA I.

Invitată de mai mulți dintre colegii mei, ca în legătură cu manualul meu de gramatică pentru clasele primare, să prelucrez un manual și pentru clasele secundare, spre a se păstra oarecum continuitatea de metodă, m'am hotărât, suntă acum doi ani, a prelucra actualul manual, pe care credeam, că-l voi pute da la lumină încă din anul trecut. Multele greutăți științifice însă, peste cari am dat în decursul lucrării și puținul timp de care am dispus, m'au întârziat până acum.

După cum se știe, în aflarea legilor, pe cari se bazează limba noastră, mai este încă multă de făcut. Eu cred, ca până când înaltul corp al Academiei române, sau vre-o autoritate filologică, ca eruditul D-nu Hajdău și alții, nu ne vor da o normă științifică, hotărâtă și basată pe istoricul limbei, până atunci cu greu ne vom pute aștepta la o carte perfectă în această ramură. O gramatică istorică ar fi, prin urmare, de neapărată trebuință atât pentru cursul superior de liceu, cât și pentru baza tuturor cărților didactice din punctul de vedere limbistic. Scrierile reșosatului *Lambrior*, precum și gramatica D-lui *Nădejde* și până la un punct oarecare a D-lui *Străjani*, care este o prelucrare a gramaticii Reverend. *T. Cipariu*, sunt începuturi de totă lauda pe tărâmul istoric, dar ca cărți didactice ele pot fi bune pentru cursul superior de liceu, nu însă pentru începători.

În actuala lucrare, m'am folosit, pe cât mi-a fost cu putință, de tot ce mi-a stat la îndemână, din cele scrise asupra limbei, precum și de toate gramaticile române existente. În primul grad însă m'a preocupat metodelă, de oare-ce acest manual este menit pentru clasele începătoare de gimnaziu, în cari bunul rezultat atâră, în mare parte, de metodă.

Materia este pe cât se poate de condensată, așa că în cele două ore de gramatică pe săptămână, (lăsând una pentru citit) ea se va pute trece ușor în timp de un an, și în urmă cu înlesnire repeta.

Fiindcă scrierea formelor presintă, după cum se știe,

una din cele mai mari greutăți, cu deosebire a formelor unor verbe și a pronumelor conjuncte, etc., de aceea m'am încercat să tratez pe larg această materie, punându și o mulțime de deprinderi în scris, cari, executându-se, vor înlesni cu totul scrierea acestor forme. Indemânarea în scris va deveni altă-felă destulă de ușoră, de ore-ce școlarii au înaintea ochilor iconele scrise ale vorbelor, a căror formă o știu întrebuința în cuvîntare destulă de bine.

Pentru aplicarea regulilor și chiar pentru analiza gramaticală am dat, la locul convenit, mai multe exemple din autorii noștri, și cu deosebire din proverbe. Am făcut-o acésta, fiindcă a totă alerga la bucăți întregi de lectură, când e vorba de analiză, mi se pare un lucru prea migălos și nepotrivit cu puținul timp, de care dispun școlarii. De bucăți întregi de citire se poate folosi cine-va numai după ce se va fi trecut odată gramatica.

Pentru repetarea celor învățate, precum și pentru așa numitele *extemporalia*, am adăugat la finele fie-cărui capitol câte o recapitulăție prin întrebări. N'am pretențiunea de a fi făcut un lucru perfect; acésta nici că se poate în starea actuală, dar sper că prin această lucrare se va înlesni mult studiul limbii.

București, 30 August 1886.

PREFAȚA LA EDIȚIUNEA II.

Această edițiune diferă prea puțin de cea întâia. Timpul fiind prea scurt, n'am putut să o revăd în mod mai amănunțit. După ce voi preda mai multă vreme partea etimologică, în paralel cu *sintaxa*, tipărită în anul acesta, sper că atunci voi pute să introduc în ambele părți îmbunătățirile cerute de practica lucrului. Fiindcă numai din aplicarea manualului în școlă poate cine-va să-și cunoscă valoarea pedagogică, de aceea rog din nou pe toți acei colegi ai mei, cari vor bine-voi a se folosi în școlă de dînsul să aibă bunătate a-mi împărtăși și de astă-dată părerile și apretierile Dumnelor. Voi primi cu cea mai mare mulțumire și recunoștință ori-ce observare.

București, 31 August 1887.

I. MANLIU.

GRAMATICA ROMANA.

INTRODUCERE

1. SUNETELE ȘI LITERILE.

Orî-ce vorbă e formată din una saũ din mai multe silabe, și orî-ce silabă e formată din unulũ (vocală) saũ din mai multe sunete.

Astũ-felũ vorba: apă e formată din silabele: a și pã; iar silaba a e formată din sunetulũ a; silaba pã din sunetele p și ă.

Sunetele suntũ prin urmare cele mai simple elemente ale vorbeii.

Semnele sunetelorũ pentru scrisũ se numescũ **litere**.

Sunetele limbei nỏstre suntũ în numěrũ de 29, cari mai 'nainte se însemnaũ prin următorele litere chirilice: А, Б, В, Г, Д, Е, Ж, З, Ї, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, Х, Ч, Ф, Ц, Ш, Щ, Ъ, Ы, Э, Ю, Я.

La transcrierea acestorũ litere chirilice cu litere latine arũ fi trebuitũ sã avemũ 29 de litere deosebite, corespundětore celorũ 29 de sunete, întrebuițate în limba nỏstră. Fîindũ însă că în alfabetulũ latinũ n'amũ găsitũ de cãtũ 21 de litere corespundětore celorũ 21 de sunete primitive, de aceea amũ fostũ siliți ca, pentru cele-alalte sunete, numite și derivate, pentru cari nu s'aũ găsitũ litere corespundětore în alfabetulũ latinũ, sã luãmũ 8 litere dintre cele 21 și sã le arãtãmũ deosebirea lorũ de cele-alalte prin nisce semne

puse saŭ deasupra vocalelor saŭ dedesubtulŭ consonante-
lorŭ. Modificarea lui **e** și **g** se aratã prin **i** și **e** puse în
urma acestorŭ consonante.

Primitivele scrise cu literile latine suntŭ : **a, b, c, d, e, f,**
g, h, i, j, l, m, n, o, p, r, s, t, u, v și **z** încâtva ; iar deri-
vatele **ă** (**ě**), **î** (**â, ê**), **é, ó, e** (ce, ci, ch), **g** (ge, gi, gh), **ț, Ț, ș**.

Dnpã chipulŭ cum se potŭ pronunța, sunetele se împartŭ:

a) în *vocale*,

b) în *consonante*.

a) **Vocalele.**

Vocale (saŭ sunătore) se numescŭ sunetele, pe
carŭ le putemŭ pronunța ușorŭ și singure. Ele suntŭ
a, e, î, o, u, ă, î, é, ó. Dintre acestea **a, e, î, o, u**
se numescŭ primitive, fiindŭ-cã în cele mai multe
casurŭ nu se derivã de la altele ; iar **ă, î, é** și **ó**
se numescŭ derivate, fiindŭ-cã se derivã din cele
primitive.

Derivarea vocalelorŭ.

ă (**z**) se pôte deriva saŭ din **a**, d. e. : *cãrți, părți,*
din *carte, parte*, saŭ din **e** ; d. e. : *měrŭ, vėdŭ,*
din *meri, vedere*, etc.

î (**ș**) se pôte deriva saŭ din **a** ; d. e. : *lucrãndŭ*
din *a lucra*, saŭ din **e** ; d. e. : *fãcendŭ* din *a face*,
saŭ din **i** ; d. e. : *vîndare* din *a vînde*.

é se derivã din **e** ; d. e. : *gėnã, cėpã* din *gene,*
cepe.

ó se derivã din **o** ; d. e. : *flóre, pörtã, florŭ, portŭ.*

Observare. Vocala primitivã din vorbele flexibile se pôte gãsi
saŭ prin flexiune, orŭ prin derivațiune.

Diftongŭ și triftongŭ.

Vocalele se audŭ de obiceiŭ întregŭ. În unele îm-
prejurãri însă, **u, î** și chiar **e** se audŭ înjumã-

tățite sau scurte; d. e.: *voiă, pomă, pomă, car-tea*, etc.

Din unirea unei vocale înjumătățite sau scurte cu una lungă se nasce **diftongul**; d. e.: *aî, oi* etc.; din unirea a două vocale scurte cu una lungă se nasce **triftongul**; d. e.: *aiă, oiă* etc.

Diftongii se numesc **proprii**, când întâia vocală se aude întregă, ca: *aî, oi*, etc., și **improprii**, când a doua vocală se aude întregă, ca: *ea, ie*, etc. Exemple: a) de diftongi proprii: *eî, aî, oi, ai, îi, eă, aă, ou, aă, iă, iă, uă* etc.; b) improprii: *ia, ie, io, ea* etc.; c) de triftongi: *aiă, eaă, uăă, iaă, oiă* etc.

Atât diftongii cât și triftongii se pronunță cu o singură deschidere de gură, prin urmare formează o singură silabă.

Deprinderea 1. Să se spună, cari din vocalele vorbelor următoare sunt primitive, cari derivate, cari înjumătățite sau scurte; pe urmă cari uniri de vocale se numesc diftongi, și cari triftongi: *cărți, carte, cocoșă, pörtă, porți, sprincănă, sprincene, legă, legă, totă, noastră, laudândă, pomă, voiă, înenă, dai, ochiă, derbedeă, meă, cuiă, puiă, paiă, raiă, plaiă, mără, pără, vedă, rupendă, omorîndă, normîntă, ardendă.*

b) Consonantele.

Consonante (împreună sunătoare) se numesc sunetele, cari se pronunță cu ajutorul vocalelor.

Ele se împart, ca și vocalele, în primitive și derivate. Consonantele primitive sunt: **b, p, c, g, d, t, l, m, n, r, v, f, h, j, s** și în câtăva **z**; iar derivate: **c** (ce, ci, ch), **g** (ge, gi, gh), **d, t, ș**.

Derivarea consonantelor.

Derivarea lui **ч** (**ce, ci**), **у** (**ge, gi**) se arată prin punerea în urma lui **c** și **g** a vocalelor **e** și **i**; d. e.: *cerere, cine, ginere* etc.

Derivarea lui **д, т, ș** din **д, т, s** se arată printr'o sedilă, care se pune de desuptulă consonanțelor primitive. Acesta se întâmplă, când numitele consonante sunt urmate de un **î**; d. e.: *brađi, cărți, urși* etc., din *bradū, carte, ursū*.

Observarea 1. Pentru sunetul **z** avem două litere pe **z** și pe **д**; pentru sunetele **ч** și **к** avem numai o literă, care este **c**; asemenea pentru **r** și **у** avem litera **g**. Sunetul chirilic **у** se arată, când prin literele latine *sc*, ca în *voiesce*, etc., când prin **шт**, ca în *ștefanū* etc., iar **ъ** prin **x** sau prin **s**, ca în *exemplu, examenū*.

Observarea 2. În vorbire — mai ales cea populară — unele sunete se schimbă lesne cu altele, iar unele înclină în pronunțare spre altele. Astă-felū se întâmplă cu vocale **e, o**, și cu consonanta **s**.

E se aude la începutul vorbelor românești, ca și cum arū fi premersū de **i** scurtū; d. e.: *ieū, ivlū, ievā*, în locū de *eū, elū, erā* cum se și scriū; iar

O se aude ca și cum arū fi premersū de un **ū** scurtū; d. e. *ōomū* în locū de *omū*.

S la început înainte de **b, g, d, m, n** și la mijloc înainte de **l, r** se aude ca o jumătate de **z** sau celū puțin înclinatū spre **z**; d. e.: *sbārniz, șgurā, sdrobescū, smuceascū, snopū, deslegū, desrāddicinezā* etc. — Totū ca **z** se aude **s** în neologisme, când se află între două vocale; d. e.: *poesie*. (În scrisū aceste nuanțe nu se arată).

Afară de acestea se mai observă că în limba poporului. consonantele: **p, b, h, v, m** și **c** urmate de **i** aū fostū înlocuite prin **ch, gh, h, v, gn, ș**, d. e.:

ch = p: <i>chieptū = pieptū</i>	j = v: <i>jițclū = vițelū</i>
<i>chiciorū = piciorū</i>	<i>jinū = vinū</i>
gh = b: <i>ghine = bine</i>	gn = m: <i>guie = mie</i>
<i>alghi = albi</i>	<i>pogni = pomi</i>
h = f: <i>hierū = fierū</i>	ș = c: <i>șine = cine</i>
<i>hinū = finū</i>	<i>șinși = cinci</i>

Aceste sunete însă sunt înlăturate din limba literară.

2. SILABELE.

Orī-ce vorbă are atâtea silabe câte vocale (vocale

simple, diftongi sau triftongi) are. (*U* și *i* scurtu nu forméază o silabă; d. e.: *blându, pomu*).

Silaba este partea vorbei (sau vorba, dacă e de o silabă), care se pronunță cu o singură deschidere de gură; d. e.: **eū, a-pă, căr-ți-le**.

După numărul silabelorū coprinse într'o vorbă, vorbele se împartū: în vorbe de o silabă (monosilabe), de două silabe (disilabe), de trei sau de mai multe silabe (polisilabe).

Despărțirea silabelorū.

Când o vorbă de două sau de mai multe silabe nu se pôte scrie întregă la sfârșitulū unui rîndū din lipsa de spațiu, atunci suntemū siliți a scrie una sau mai multe silabe la sfârșitulū rîndului, iar pe cea-alaltă (sau cele-alalte) la începutulū rîndului următorū. Acéstă despărțire se arată printr'o linióră. Despărțirea silabelorū se pôte face după regulile următóre:

a) Numai vorbele de două sau de mai multe silabe se potū despărți. Vorbele de o silabă nu se potū despărți, prin urmare nici diftongi, nici triftongi.

b) Când se află o consonantă între două vocale, la despărțirea în silabe, acéstă consonantă trece la silaba următóre, d. e.: *a-pă, ma-mă* etc.

c) Când se află două consonante între două vocale, la despărțire o consonantă ține de întâia silabă, cea-alaltă trece la următórea; d. e.: *car-te*; dacă însă între aceste consonante, cea de a doua este *l* sau *r*, atunci trecū améndoū la silaba următóre; d. e.: *ta-blă*.

d) Când se află trei consonante între două vocale, cea d'întâiu rămâne la întâia silabă, iar cele-alalte trecū la următórea; d. e.: *pen-tru, um-blare*; dacă însă cu cele două sau trei consonante se pôte începe o vorbă românéscă, atunci tóte consonantele trecū la silaba următóre; d. e.: *a-spru*.

e) Vorbele compuse se despartū în părțile din cari aū fostū compuse; d. e.: *re-măni*.

Deprinderea 2. Să se spună, cari din consonantele ur-

mătoarelor vorbe sunt primitive, cari derivate; pe urmă să se copieze aceste vorbe despărțindu-se în silabe: *furci, nuci, lungi, verigi, covrigi, limpedi, umezi, livezi, cirezi, părți, tunși, copți, storși, toți, morți, brumă, frate, lapte, casele, pomii, boii, eii, voiui, clipă, brâu, scrumii, nalbă, celebru, aflu, timbru, sufletii, îmbunătățire, umbră, desgropare, îndrumare, înrudire, declarațiune, peptene, năsdăvanii, jugastru, lotru, nostru, prospătii.*

4. V O R B A.

Din silabe se formază vorbe.

Vorba este prin urmare, în înțelesii mai strânsii, o unire de sunete prin care se exprimă o noțiune. În înțelesii mai largii, vorba este o parte a propozițiunii.

5. PROPOZIȚIUNEA

O unire de vorbe, prin cari se exprimă o cugetare, se numesce *propozițiune*; d. e.: *Paserea cântă frumosii.*

În orii-ce propozițiune se deosebescii două părți principale: *subiectulii* și *predicatulii*. — *Subiectulii* este vorba, care numesce ființa saii lucrulii despre care se vorbesce; iar *predicatulii* este vorba prin care se spune ceva despre subiectii. D. e.: în propozițiunea: *Paserea cântă*, vorba „*paserea*” este *subiectii*, iar „*cântă*” este *predicatulii*.

Förte rarii însă se exprimă o cugetare numai prin subiectii și prin predicatulii. De cele mai multe orii se întâmplă ca pe lângă subiectii, orii-pe lângă predicatulii, saii, și pe lângă unulii și pe lângă altulii să se mai adaoge și alte părți, cari determină subiectulii saii complinesce orii determină predicatulii. Aceste părți se numescii în propozițiune *părți secundare*.

Propozițiunea, care e formată numai din subiectii și din predicatulii, se numesce propozițiune *simplă*; iar propozițiunea, în care, afară de subiectii și de predicatulii, se mai află și alte părți secundare, se numesce propozițiune *desvoltată*.

Părțile secundare, cari pot să desvolte propozițiunea simplă, sunt: a) *Atributul*, b) *Complimentele*, c) *determinările (sau complimentele) circumstanțiale sau adverbiale*.

Tóte aceste părți se adaogă în propozițiune la substantiv sau la verb și la vre-o câte-va adjective verbale.

Atributul determină înțelesul unui substantiv, pronume, etc., fie acesta întrebuițat ca parte principală, fie ca parte secundară.

Complimentele îndeplinesc înțelesul verbului predicativ.

Determinările circumstanțiale sau adverbiale determină înțelesul verbului, după loc, timp, etc.

Deprinderea 3. Să se copieze propozițiunile următoare subliniindu-se părțile principale cu două linii, iar cele secundare cu câte o linie, pe urmă să se spună ce fel de părți secundare sunt.

Trandafirul mirose frumos. Calul fugă înte. Focul arde. Vântul bate. Acestă carte este a mea. Mi-am cumpărat toate cărțile trebuincioase. Acest copil s'a bolnărit de ostentă. Dă lui Ionă acestă condei. Pe aici a plouat ieri.

Deprinderea 4. Să se formeze de ce propozițiuni simple, pe urmă să se desvolteze, prin adaogirea unor părți secundare, atât la subiect cât și la predicat.

O unire de două sau de mai multe propozițiuni se numesce *frasă*, etc.

Sciința, care se ocupă cu natura vorbelor, cu flexiunea lor, cu unirea lor în propozițiune și a propozițiunilor în frasă etc. etc., se numesce **gramatică**.

Gramatica se împarte în două: în **Etimologie** sau **partea formală**, și în **Sintaxă**.

Etimologia se ocupă cu înțelesul, cu originea și cu formele vorbelor, etc.

PARTEA FORMALĂ.

PARȚILE DE CUVÎNTU ȘI FLEXIUNEA

CAP. I.

SUBSTANTIVULU ȘI ARTICLULU.

A. Exemple: Ce numescă vorbele: *copilă, cală, carte, bunătate, răutate, fugă, București, lănu, poporă, ôste, linte, aură, lapte, vină.*

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Vorba, cu care numimă o ființă saă ună lucru, se numesce în gramatică **substantivă**.

A) ÎMPĂRȚIREA SUBSTANTIVELORU DUPĂ ÎNSEMNARE.

După însemnare substantivele se împartă în:

1. substantive concrete;
2. „ abstracte.

1. Substantivul se chiamă **concretă**, când numesce o ființă saă ună lucru, ce se pôte cunosce prin unulă din cele cincă simțuri ale nôstre. D. e.: *copilă, mără, casă*, etc.

2. Substantivul se chiamă **abstractă**, când numesce o însușire, stare saă acțiune, care în natură este unită cu ființa saă lucrulă, de care ține; în mintea nôstră însă o reprezentămă ca de sine stătătoare, adică ca despărțită (abstractă) de ființa saă de lucrulă de care ține (1).

(1) În lumea din afară (reală) însușirile, stările și acțiunile suntă strânsă unite, adică concrescute cu ființele saă lucrurile, de cari

De aci urmează, că **substantivele abstracte numesc în realitate nise proprietăți, adică însușirile, stările sau acțiunile unei ființe sau ale unui lucru, luate deosebit de ființa sau lucrul de care țin.** (Ele se formează prin derivațiune).

Astă-felă avem:

Numiri de însușiri ca: tinerete, bătrânețe etc.

Numiri de acțiuni ca: fugă, sbor, vorbire, etc.

Numiri de stări ca: bucurie, mulțumire, etc.

Aci se mai poate numera și numirea unor părți ale timpului, ca **zi, noapte, seară, dimineață, an, etc.**, de și acestea țin mai mult de natura substantivelor concrete.

Observare. Unele substantive se întrebuintează, când cu însemnare concretă, când cu însemnare abstractă; d. e.: **focul** a mistuit mai multe case (concret); **focul** discursului (abstract).

Substantivele concrete se sub-împart în:

- a) substantive proprii;
- b) substantive comune;
- c) substantive colective;
- d) substantive materiale.

a) **Substantivul se chiamă propriu, când numește o singură ființă sau un singur lucru, spre a deosebi ființa sau lucrul numit de cele-alalte de felul lor.** Așa substantivul **Ion** numește o ființă bărbătească, spre a o deosebi de toate cele-alalte ființe. Substantivul **București** numește un oraș al României, deosebindu-l de toate orașele din lume.

țin; în lumea din năuntru (ideală), adică în mintea noastră, aceste însușiri, stări și acțiuni se iaă, ca abstracte, ca despărțite de ființele sau lucrurile, de cari țin, formându unu ce, care stă de sine numai în mintea noastră. Așa d. e.: **scrierea** temei nu se poate închipui fără o ființă, care face această lucrare, adică: **școlarul**, care scrie tema; **frumusețea** nu se poate închipui fără un lucru, care să aibă această însușire; d. e.: **flora** este frumoasă sau frumusețea flori.

Substantivul propriu p \acute{o} te \acute{i} nsemna :

1. nume de persoane ca: I \acute{o} n \acute{u} , Maria, Radu, etc.
2. nume de animale ca: Grivei \acute{u} , Mo \acute{s} ata, Osman \acute{u} (nume de cal \acute{u}) etc.
3. nume de ora \acute{s} e \acute{s} i de sate, ca: Bucure \acute{s} ci, Giurgiu, Ia \acute{s} i, Bordeni, Poi \acute{e} na-M \acute{e} rul \acute{u} i, Dragomiresci, etc.
4. nume de țeri ca: Rom \acute{a} nia, Ardealul \acute{u} , Italia, etc.
5. nume de munți, ca: Carpații, Retezatul \acute{u} , Alpii, etc.
6. nume de riuri, de g \acute{a} rle, de lacuri, ca: Dun \acute{a} rea, Arge \acute{s} ul \acute{u} , D \acute{a} mbovița, Gr \acute{e} ca, Padina, etc.
7. nume de pop \acute{o} re, ca: Rom \acute{a} ni, Francesi, Turci, S \acute{e} rbi, etc. etc.

Regulă ortografică. T \acute{o} te substantivele proprii se \acute{i} ncep \acute{u} cu literă mare. Tot \acute{u} cu literă mare se \acute{i} ncep \acute{u} unele substantive comune, cari arat \acute{a} o \acute{i} ntitulare. D. e. Domnule Prefect \acute{u} , (Pre \acute{s} edinte, Ministru etc).

b). Substantivul \acute{u} se chiamă comun \acute{u} , c \acute{a} nd numim \acute{u} cu d \acute{i} nsul \acute{u} t \acute{o} te ființele sau lucrurile de acela \acute{s} i fel \acute{u} (adică o \acute{i} ntregă grupă sau specie). A \acute{s} a prin numirea copil \acute{u} , arbore, le \acute{u} , numim \acute{u} pe toți copiii, pe toți arborii, pe toți lei \acute{i} din lume

c) Substantivul \acute{u} se chiamă colectiv \acute{u} , c \acute{a} nd numesce o adunare (colectivitate) de ființe sau de lucruri, cari se ia \acute{u} \acute{i} mpreună ca un \acute{u} tot \acute{u} \acute{s} i cari luate singure nu mai a \acute{u} numele \acute{i} ntregului); d. e.: p \acute{a} dure, popor \acute{u} , armat \acute{a} (aci p \acute{a} dure arat \acute{a} numele unei \acute{i} ntregi uniri de arbori, etc).

d) Substantivul \acute{u} se numesce material \acute{u} , c \acute{a} nd numesce un \acute{u} lucru, din care cea mai mică parte are numele \acute{i} ntregului; d. e.: lapte, unt \acute{u} , f \acute{a} in \acute{a} , etc. (ori-ce picătură de lapte, tot \acute{u} numele \acute{i} ntregului il \acute{u} p \acute{a} str \acute{e} z \acute{a}).

Aci s'ar putea ad \acute{o} ga \acute{s} i substantivele cantitative, cari arat \acute{a} \acute{s} i numesc \acute{u} o m \acute{e} sură; d. e.; oca, litră, sfert \acute{u} , chilogram \acute{u} , etc.

S U B S T A N T I V E

1) CONCRETE 2) ABSTRACTE

|

a) PROPRI \acute{U} , b) COMUNE, c) COLECTIVE, d) MATERIALE

Deprinderea 5. Să se spună, cari din următoarele substantive sunt concrete și cari abstracte, cari proprii și cari comune, cari colective și cari materiale: turmă, regiment, Ruși, Prahova, lege, lumă, pörtă, dumberavă rugăciune, dobândă, pliscu, bunătaie, Teodoru, preotu, Maria, Snagovü, Câmpina, cârdü, cirädă, aurü, sälectü, aramă, plumbü, linte, ferü, apă, lobodă, cânepă, Rësuceni, Ispania, Oltenița, Brateșulü, lapte, Dâmbovița, pușcă, pomană, cöpă, Alexandru, rădăcină, judecată.

Deprinderea 6. Să se formeze cu vre-o câte-va din substantivele de mai susü câte o propozițiune, determinându-se printr'unü atributü D. E. Turma de oi este a nöstră.

B) ÎMPĂRȚIREA SUBSTANTIVELORÜ DUPÄ TERMINAȚIUNE.

A. Exemple: *Mamă, pară, vâlcu, socru, fiü, puü, calü, vulpe, șerpe părete, frate.*

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

Este sciütü cã, pentru a exprima o cugetare (fie prin vorbitü, fie prin scrisü), limba trebuie sä dea substantivelorü (și celorü-alte părți flexibile) diferite alte forme, cari sä arate, pe lângă noțiunea de ființă sau de lucru, și noțiunea de genü, de numărü, de casü și de declinare. În modulü acesta se stabilește între vorbe diferite raporturi, cari se potü arăta parte prin formele vorbelorü parte prin prepozițiuni; de aceea trebuie sä cercetămü în ce literä se termină fie-care substantivü.

Dupä terminațiune substantivele se împartü în:

- I. substantive terminate în ä (ä și ea);
- II. substantive terminate în u (ü);
- III. substantive terminate în e. (1)

(1) Intr'o vorbä litera sau literile finale, cari suferü schimbări spre a arăta genulü, numărulü, casulü etc. se numesc terminațiune; partea vorbeii însă, care nu suferä schimbări (însemnate) se numesc rădăcina sau trunchiulü vorbeii; d. e.: *drumü* — *drumuri*: aci ü, uri sunt terminațiuni, iar *drum* este rădăcina vorbeii.

La substantive mai deosebită, pe lângă însemnare:

- a) Genulă;
- b) Numărulă;
- c) Casulă;
- d) Declinațiunea.

a) G e n u l ă .

A. Esemple: *copilă, copilă, găină, fagă, ștejară, salcie, tufă, carte, scaună.*

B) Explicări, definițiuni și deprinderi.

După cum natura a deosebită la ființe două sexe săă genuri: sexulă bărbătescă (masculină) și sexulă femeescă (feminină), totă așa și gramatica primesce, pentru substantive, genulă masculină (bărbătescă) și genulă feminină (femeescă) numită genă gramaticală.

Lucrurile însă, neavândă acestă sexă naturală, ară trebui să aibă ună genă deosebită; dar fantasia cea vie a poporului a căutată să le însuflețiască, atribuindă lucrurilor, după nisce însușiri mai puternice săă mai slabe ale loră, unora sexulă masculină, iar altora sexulă feminină; așa: prună, fagă, ștejară, bradă etc. se consideră ca de sexulă masculină, pentru-că după însușirile loră se asemănă cu ființele bărbătesci; iar: salcie, tufă, fiore, richită, carte etc. se consideră ca de sexulă feminină, pentru-că după însușirile loră se asemănă cu ființele feminine.

Afară de acestea mai suntă unele lucruri, cari în singulară se consideră ca masculine, iar în plurală ca feminine; d. ex.: scaună—scaune, etc.

După sexulă săă genulă ființeloră săă ală lucruriloră, pe cari le numescă, substantivele se împartă în:

- a) Substantive de genulă masculină;
- b) " feminină;
- c) " neutru (săă eterogenă).

Genulă este dar o formă gramaticală, ce se dă substantiveloră, spre a imita natura, care a deosebită ființele în masculine și feminine.

Cunoscerea genului.

Genul substantivelor se poate cunoște :

1. După însemnare;
2. „ terminare.

I. După însemnare.

1. Sunt de genul masculin substantivele, cari numesc :

a) ființe bărbătesci (ómení, meseriași, animale), ca : **Iónú**, **zidarú**, **copilú**, **calú**, etc.

b) popóre, ca : **Români**, **Francesi**, etc.

c) nume de munți, ca : **Retezatulú**, **Ceahlăulú**, **Penteleulú**, **Balcani**, etc.

d) lunile anului, ca : **Ianuarie**, **Martie** etc.

e) vânturi, ca : **Austrulú**, **Crivétulú**, etc.

f) arbori, ca : **prunú**, **nucú**, **cireșú**, **stejarú**, **bradú**, **mărú**, etc.

g) litere : unú **A**, unú **B**, etc.

Observare. Se abatú de la acéstă regulă urmátorele substantive cari, de și numescú ființe masculine, totuși sunt de genul feminin : **gasdă**, **slugă**, **sentinelă**, **calfi**, **iscódă**, **călăuză**, etc.

2. Sunt de genul feminin substantivele, cari numesc :

a) ființe femeiesci (ómení, meserii și animale), ca : **soră**, **mamă**, **spălătorésă**, **vacă**, **óie**, **bărbierie**, etc.

b) anotimpurile și zilele, ca : **primăvara**, **vara**, **tómna**, **ierna**, **Luni**, etc.

c) fructe, ca : **persică**, **pară**, **portocală**, **rodie**, etc. (Esecțiune facú : **mărú**, **pepene**, **dovlécú**, **napú**, **porumbú**, etc. cari sunt de genul masculinú).

d) numele lucrurilor și alú unor noțiuni abstracte, cari se potú aseména cu ființele femeiesci, ca : **carne**, **carte**, **vale**, **bunătate**, **frumusețe**, etc.

II. După terminare.

1. Suntă de genul masculin și n. substantivele terminate la singular în **u (ă)**, cari și după însemnare suntă de acest gen; d. ex. : copilă, cală, prună, etc.

Observare. Substantivele terminate în **u**, cari numescă lucră, nu se deosebescă în privința formei la singular de cele masculine, iar la plural de cele feminine; prin urmare genul lor se pôte cunoște cu siguranță numai după însemnare.

(Pentru deosebirea genului în casuri nesigure, ne folosim adesea de vorbele: ună sau o, și doi sau două pe care le punem înaintea substantivului).

2. Suntă de genul feminin substantivele, terminate la singular în **ă (ă și ea)**; d. ex. mamă, casă, sacă, stea, etc. : afară de : popă, tată, vodă, agă, vladică, papă, și câte-va nume proprii de ființe bărbătesci ca : Toma, Luca, Florea, Ghinea, etc. cari suntă de genul masculin.

3. În privința substantivelor terminate la singular în **e** este de observat, că unele fiind de genul masculin, altele de genul feminin (prea puține de genul neutru), genul lor nu se pôte cunoște cu siguranță, de cât după însemnare.

Substantivele epicene.

Mai suntă unele substantive, cari au o singură formă, atât pentru genul masculin, cât și pentru cel feminin. Ele se numescă substantive epicene, adică comune ambelor sexe. Acestea suntă :

Masculin	Femenin
fluture , struț , verme	cioră , turturică
vultură , sturză , cocor	barză , filomelă
greere , iepure , cuc	lebadă. ciocârlie etc.

Deprinderea 7. Să se spună, cari din următoarele substantive suntă de genul masculin, cari de cel feminin, cari de genul neutru și cari suntă epicene: copilă, tablă, salcie, hoș, fluture, scriitoră, degetă, urechie, ochi, capă,

mână, carte, isvor, câmpie, cal, lemn, privighetore, muscă, ariciu, sobol, rândunică, sticlete, graure, cernelă, hârtie, înțelepciune, mărire, cocor, cucu, cireșă, lebadă, condei, turturică, vițel, grindină, zăpadă, bucurie, curagi, pat, drug, etc.

Deprinderea 8. Să se scrie din gând 10 substantive de g. masculin, 10 de g. feminin, și 5 substantive epicene.

M O Ţ I U N E A.

A. **Exemple :** *domn — doamnă, călător — călătoare, vier — vieresă, profesor — profesore, țeran — țerancă, țap — capră, etc.*

B. *Explicări, definiții și deprinderi.*

O mare parte din substantive (și toate adjectivele cu două terminări) își pot schimba terminația spre a arăta genul contrariu. Astă-fel substantivul copil poate arăta genul feminin prin schimbarea lui u în ă; d. ex.: **copil, copilă.**

Acastă schimbare de formă se numește **moțiune**; iar substantivele și adjectivele, care suferă această schimbare, se numesc **mobile**.

1. **Substantivele (și adjectivele) terminate în u schimbă pentru a arăta femininul pe acestu u în ă;** d. ex.:

copilu — copilă
finu — fină
socru — sócră

nașu — nașă
cumnatu — cumnată
bunu — bună

2. **Substantivele (și adjectivele) terminate în iu, precum și unele terminate în opu schimbă, pentru arătarea femininului, această terminare în e, sau ópe,** d. ex.:

fiu — fie
viu — vie

lucrătoru — lucrătoare
muncitoru — muncitoare

3. Substantivele, cari numescă ocupațiunii saŭ demnități bărbătești, luate ca ființe, și cari se termină în **e**, **atŭ**, **otŭ**, **anŭ**, (**ânŭ**), **arŭ**, **onŭ**, **ierŭ**, schimbă, pentru a arăta femininul, această terminațiune în **ésă** (**esă**); d. e.:

mire	—	mirésă	baronŭ	—	baronésă
împăratŭ	—	împărătesă	vierŭ	—	vierésă
preotŭ	—	preotésă	conte	—	contesă
banŭ	—	bănésă	duce	—	ducesă
morarŭ	—	morărăsă	croitorŭ	—	croitor
jupânŭ	—	jupânésă	băcanŭ	—	băcănésă

iar:

păstorŭ — păstorită
călugărŭ — călugărită etc.

4. Substantivele și adjectivele terminate la singularŭ în **elŭ** schimbă pentru arătarea femininului această terminare în ea; d. e.: vițelŭ—vițea; purcelŭ—purcea; cățelŭ—cățea; mielușelŭ—mielușea; mișelŭ—mișea, etc.

5. Substantivele, cari arată nume de arbori și se termină în **ŭ**, formeză femininul în **ă**, însemnându însă fructulŭ pomului numitŭ; d. e.:

prunŭ	—	prună	cireșŭ	—	cirésă
părŭ	—	pără	castanŭ	—	castană
nucŭ	—	nucă	smochinŭ	—	smochină
alunŭ	—	alună	persicŭ	—	persică
zarzărŭ	—	zarzără	vișinŭ	—	vișină

Excepțiune facŭ: mărŭ, stejarŭ, ale cărorŭ fructe se chiamă mărŭ, ghindă.

6. Substantivele terminate în **anŭ**, **eanŭ**, (**énŭ**) și acelea, cari arată o naționalitate, formeză femininul în **ancă**, **eancă**, **eză** (**esă**) **óică**; d. e.:

eranŭ	-țerancă	orășanŭ	-orășancă	Rusŭ	-Rusóică
ganŭ	-țigancă	Francesŭ	-Francesă	Sêrbŭ	-Sêrbóică
Moldoveanŭ	-Moldoveancă	Turcŭ	-Turcóică	Ungurŭ	-Unguróică

Totŭ astŭ-felŭ : lupŭ-lupuóică; ursŭ-ursóică; evreu face evreică, etc.

7. La unele substantive moțiunea se face cu totul neregulată, adică amŭ puté dice chiar; că nu este moțiune, de óre-ce pentru arătarea femeniului în trebuințamŭ cu totul altă vorbă; d. e.:

Omŭ	— femeie	moșŭ	— babă
boŭ	— vacă	băiétŭ	— fată
cocoșŭ	— găină	frate	— soră
țapŭ	— capră	ginere	— noră
cotoiŭ	— pisică	unchiŭ	— mătușă
calŭ	— iepă	berbecŭ	— óie
tată	— mamă		etc.

Deprinderea 9. Se se arate genulŭ contrarŭ de la substantivele următóre: iedŭ, mielŭ, óie, păstorŭ, scriitorŭ, muncitorŭ, porumbelŭ, rață, gutuiŭ, croitorŭ, negustorŭ, cumnatŭ, unchiŭ, cuseru, leóică, șerpe, șórece, slugă, îngrijitorŭ, ferarŭ, Bucuresceanŭ, Englesŭ, Ieșanŭ, Olteanŭ, vișinŭ, purelŭ, rege, măcelarŭ, trecătorŭ, strêmoșŭ, finŭ, copilŭ, ursŭ. D. e.:

Prelucrare.

Iedă, mica, etc.

b) Numêrulŭ.

A Exemple : Școlarŭ—școlari. Socru—socri. Casă—case. Cînc—cîni. Sacă—sucale. Vâlcea—vâlcele. Vulturŭ—(vulture)—vulturi.

B) Explicări, definițiuni și deprinderi.

Prin forma substantivului se mai arată, dacă substantivulŭ numesce o ființă saŭ unŭ lucru, ori numesce mai multa ființe saŭ mai multe lucruri. Astŭ-felŭ prin substantivulŭ școlarŭ se nu-

mesce o singură ființă de genul masculin; iar prin substantivul școlari se numesc mai multe ființe de genul masculin.

Numărul este dar o formă gramaticală, dată substantivelor și adjectivelor, spre a se arăta, dacă ele numesc o ființă sau un lucru (o însușire), ori mai multe ființe sau lucruri (ori mai multe însușiri). (1).

La substantive deosebim două numere:

- a) numărul singular (singurită);
- a) „ plural (înmulțit).

a) Substantivul e de numărul singular, când numesc o ființă sau un lucru; d. e.: soț, drum, casă, câine.

b) Substantivul e de numărul plural, când numesc mai multe ființe sau mai multe lucruri; d. e. soți, drumuri, case, câini.

Terminațiunile substantivelor pentru a arăta numărul singular sunt: u (u), ă (ă, ea), (2) d. e.: soț, drum, casă, sacă, stea, câine.

Terminațiunile substantivelor pentru arăta numărul plural sunt: i (i), e, uri; d. ex.: soți, câini, case, drumuri.

(1) Numai substantivele colective arată, prin forma lor de singular, o pluralitate.

(2) Numele zilelor săptămânii afară de Sâmbătă și Duminică, au la singularul 1, ca Luni, Marți, Vineri, etc., precum și vorba di.

Sunt însă unele substantive, care la singular au două terminațiuni, ca: vultur și vulture, flutur și fluture, șorec și șorece, etc. Asemenea unele neologisme ca: nație și națiune, direcție și direcțiune, poziție și pozițiune, etc. Unele substantive verbale au chiar trei terminări (cu toate că re se consideră ca terminațiunea infinitivului), ca: declinație, declinațiune și declinare; conjugatie, conjugatiune, și conjugare; inclinație, inclinațiune și inclinare; declarație, declarațiune și declarare, etc.

FORMA PLURALULUI.

Ī (scurt) *aŭ la plurală:*

a) tóte substantivele masculine și feminine terminate la singulară în e; d. ex: **cruce—cruți, cetate—cetăți, câne—câni, vulpe—vulpi, frate—frați, părete—păreți, carte—cărți**, etc.

b) tóte substantivele masculine terminate la singulară în ũ; d. ex: **pomŭ—pomĭ, hoŭ—boĭ, sacŭ—saci, bradŭ—brađi**, etc.

Observare. Unele substantive terminate în Iŭ, perdŭ la plurală pe l din cauza lui ĭ d. e.: **caĭ, copii, din calŭ, copilŭ**, etc.

c) substantivele feminine terminate în că, gă, să și o mare parte din cele terminate în bă, dă, nă, ră, și tă; d. e.: **nucă—nuci, rugă—rugi, limbă—limbi, grindă—grinđi, cunună—cununi, seară—seări, pórtă—porți, lungă—lungi, mică—mici, omenescă—omenesci**, etc.

Totŭ ĭ aŭ la plurală și masculinele terminate în ă; d. ex: **popă—popi**, etc.

Ī (întreg) *aŭ la plurală:*

Tóte substantivele terminate în u întregă la singulară; d. ex: **soceru—soeri, cuseru—cuseri**, etc.

E *aŭ la plurală:*

a) substantivele feminine terminate la singulară în ă (afară de cele în că, gă, etc. arătate mai sus sub litera c); d. ex: **mamă—mame, tablă—table, eismă—eisme**, etc. și multe din cele terminate în bă, dă, nă, ră; d. ex: **sobă—sobe, strună—strune, viperă—vipere** (1) etc.

(1) Multe substantive, cari astăzi aŭ la plurală „ĭ”, se terminaŭ în limba veche în e, precum: **lacrime, gure, lumine, judecate, ușe, sêptemâne**.

b) unele substantive neutre (eterogene) terminate în nū, tū, rŭ, cŭ, dŭ, arŭ, orŭ, întŭ, ogŭ; d. ex: lemnŭ—lemne, glontŭ—glonțe, fluerŭ—fluere, acŭ—ace, rodŭ—róde, satŭ—sate, amnarŭ—amuare, piciorŭ—picióre, cuvîntŭ—cuvinte, pârlogŭ—pârlóge, etc. Asemenea și: grâŭ, frâŭ, brâŭ, facŭ grâne, frâne, brâne.

III aŭ la pluralŭ.

Maî tóte substantivele neutre, cari suntu de o singură silabă; d. ex: globŭ—globuri, cercŭ—cercuri, jocŭ—jocuri, tocŭ—tocuri, nodŭ—noduri, podŭ—poduri, drumŭ—drumuri, etc.

Observare. Forma pluralului se póte învêta maî multŭ din usŭ.

Deprinderea 10. Să se scrie la pluralŭ substantivele următóre: Casă, uşă, tablă, petró, bunătate, gâscă, plopŭ, pasere, vițelŭ, saca, nuntă, mire, rege, purece, mărŭ, trunchiŭ, cercelŭ, clopoțelŭ, fórfecă, peptene pârăŭ, fiică, muscă, vatră, barză, fată, ladă, lacŭ, chimirŭ, câmpŭ, teatru, vărŭ, ursŭ, toporŭ, piciorŭ, gónă; pe urmă să se scrie cincî substantive, cari facŭ pluralulŭ în **î** (scurtŭ), cincî în **i** (lungŭ), cincî în **e**, cincî în **urî**.

Fiindŭ-că terminațiunea pluralului nu este până acuma cu totul stabilită, de aceea găsimŭ în limba nóstră substantive, cari aŭ la pluralŭ două saŭ chiarŭ trei terminări, cu acelașŭ înțelesŭ saŭ cu înțelesŭ deosebitŭ. Astŭfelŭ:

e și **î**, aŭ la pluralŭ următórele substantive păstrândŭ acelașŭ înțelesŭ:

barbă	pl. bārbi	și barbe	cărămidă	„	cărămiđi	„	cărămide
códă	„	cođi	aripă	„	aripi	„	(aripe)
cană	„	cāni	lacrimă	„	lacrimi	„	lacrime
rană	„	rāni	cataramă	pl.	cătārāmi	și	catarame

ripă	„ ripi	„ ripe	obadă	„ obedi	„ obede
săgêtă	„ săgeți	„ săgete	dulamă	„ dulămi	„ dulame
tarabă	„ tărăbi	„ tarabe	talpă	„ tălpi	„ talpe
		etc.		etc.	

e și urî, aŭ :

chibrită pl.	chibrite	și chibrituri	diamantă pl.	diamante	și diamanturi
acaretă	„ acarete	„ acareturi	gază	„ gaze	„ gazuri
arcă	(arce)	„ arcuri	metală	„ metale	„ metaluri
astupușă	„ astupuse	„ astupușuri	portretă	„ portrete	„ portreturi
basină	„ bazine	„ basinuri	modelă	„ modele	„ modeluri
biletă	„ bilete	„ bileturi	palată	„ palate	„ palaturi
		etc.		etc.	

î și urî, aŭ :

țermă pl.	(țermi) și țermuri	pasă pl.	pași și pasuri
câmpă	„ câmpi	„ câmpuri	„ timpă
		etc.	„ timpuri
			etc.

e, î și urî, însă cu înțeles schimbat, aŭ la plural următoarele substantive :

bucată pl.	bucăți	și bucate (măncări)
capă	„ capete	„ capi (comandanți), capuri (promontoriu)
ochiă	„ ochi	„ ochiuri (măncări)
cornă	„ corne	„ cornuri (măncare)
coță	„ coțe	„ coți (măsură)
somnă	„ somnuri	„ somni (pesce)
	etc.	etc.

Afară de acestea mai suntu unele substantive, cari la plurală aŭ unŭ înțeles deosebit de acela alŭ singularulu; d. e. :

Singulară	Plurală
feră (metală în genere)	fere (instrumente saŭ cătușe)
argintă (metală)	arginți (banî)
frigă (contrariulă căldurei).	friguri (bôlă)
verdăță (verde)	verdeturi (legume)
aramă (metală)	aramuri (vase de bucatărie)
apă (apă în genere)	ape (riuri, etc.)

Defective de număr.

Unele substantive se întrebuintăză numai la singulară ; iar altele numai la plurală.

1. Numai la singulară se întrebuințează (singularia tantum):

a) substantivele proprii, cari arată nume de persoane, de țări, de râuri, și vre-o câte-va nume de orașe, sate (localități și munți, precum: **Iónu, Maria, România, Italia, Craiova, Argeșul, Dunărea, Bănăsa, Retezatul**, etc.

b) cele mai multe din substantivele abstracte precum: **fóme, sete, întuneric, tărie, omenie, trufie, cinste**, etc.

c) substantivele materiale și o parte din cele colective, precum: **feru, aur, argint, aer, sare, cretă, ceară, must, linte, mazăre, fasole**, etc.

2. Numai la plurală se întrebuințează (pluralia tantum):

a) câte-va substantive proprii, cari numesc nume de familie, de sărbători, de orașe, comune, munți, precum: **Constantinescii, Buzescii, Bucurescii, Ploescii, Iașii, Găescii, Ferbinții, Dragomirescii, Carpații, Apeninii, Alpii, Urații, Florii, Pascii, Rusalii**, etc.

b) câte-va substantive comune ca: **fórfeci, mucări, clește, tăríte**, etc.

Deprinderea 11. Să se spună ce schimbări fonetice și ortografice au suferit unele din sunetele substantivelor următoare în trecerea acestor substantive de la o formă la alta, adică cari sunt sunetele primitive și cari derivate:

d din **d**: **brađi, lăđi, prăđi, dovedđi, grămedđi, cărămidđi, omidđi, arendđi, grindđi, oglindđi, dobândđi, comendđi, zăpedđi, lespedđi.**

t din **t**: **bărbați de la bărbat, cumnați de la cumnat, nepoți, preoți, frați, părinți, óspeți, bureți, castraveți, coți, ficăți, dinți, munți, frunți, păreți, bălți, porți, bucăți judecări, lopeti, săgeți, părți, morți, nopți, virtuți, cetăți, elefanți, poeți, despoți.**

ș din **s**: **urși de la urs, riși de la ris, pași, plăși**, etc.
ge, gi din **g**: **slugi de la slugă, fagi, negi, tulgi, drugi**,

covrigi, fragi, fugi, pungii, verigi, buturugi, vergi, rugi, ciomege, cârlige, belciuge.

ce, ci din c: vlădică de la vlădică, cucii, porcii, nucii, persicii, sacii, colacii, butucii, papucii, musce, găsece, petice, césornice, cântece, mijlóce, dobitoce, ace.

ă din a: călfi, de la calfă, crăci, fălci, blăni, răni, rămurii, scări, bărbii, ăripi, tălpi, plăși, bălți, bucăți, judecăți, dumbrăvi, văi, căi, vrăbii, lumînări, lucrări.

e din a: berze de la barză, pete de la pată, fete, verze, grămeđi, doveđi.

ó din o: pogóne de la pogonă, mijlóce, dobitoce, isvóde, rěsbóie, pistóle, bastóne, ajutóre, popóre, topóre, urcióre, folóse, prisóse, córne, óse, glónte, roți, porți, nopti, gropi.

é din e: cirěșă de la cirėse, preotėsă, mirėsă, grădină-rėsă, cėpă, cėscă, cėtă, gėnă.

ě din e: měrű de la mėri, bėțű, uměrű, pěrű, cumėtru, logofėtű, numěrű.

ii din ie: cutii de la cutie, hărtii, armonii, lăcomii.

Din exemplele de mai înainte s'a vėđutű:

a) că prin adăogarea terminațiunii pluralului **i** la substantivele terminate la singularű în **dă, de, du, lă, tu, te, să, sű, gă, gu, că, cű**, se schimbă cousunantele **d, t, s, c, v**, în **đ, ț, ș, ce** (ci) **ge** (gi);

b) că și unele vocale din tulpină se schimbă din cauza accentului și a vocalelorű, ce urmėză;

c) că vocala originală se schimbă, saű prin trecerea de la singularű, la pluralű, după cum se face cu **a; d. ex.:** ladă=lăđi, barză=berze; și cu **o** parte din cele în **o, d. ex.:** poporű=popóre; saű prin trecerea de la pluralű la singularű, precum este cu **é; d. ex. gėnă** de la gene, cėpă=cepe și **o** parte din cele în **ó; d. ex.:** rótă=roți, pórtă=porți etc.

Deprinderea 12. Să se copieze substantivele de mai susű, punėndu-se în singularű cele din pluralű și în pluralű cele din singularű și subliniindu-se sunetele, cari suferű schimbării; **d. ex.:** iedű, bradű, ladă; etc.

c) Casulű.

- A. Exemple:**
1. Copilulű scrie tema.
 2. Tema copilului e scrisă.
 3. Dă copilului acėstă carte.
 4. Invėțătorulű laudă pe copilulű acela.
 5. **O!** copile, vino încoa.
 6. De la copilű se cere multă invėțătură;)

- plurală 1. **Copiii** scriu tema.
 2. Tema **copiilor** e scrisă.
 3. Dă **copiilor** această carte.
 4. Învățătorul laudă pe **copiii** aceia etc.
 5. O! **copiilor**, veniți încóce.

b. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Afară de însemnarea de gen și de număr, substantivele mai pot arăta, în vorbire, și diferite raporte de compliniri, de determinări, raporte de spațiu, de timp, etc.

Pe unele din aceste raporte substantivele le exprimă prin nisce forme gramaticale numite casuri, iar pe altele le exprimă prin ajutorul prepozițiilor.

După unirea și înțelesul logic al substantivelor în vorbire, deosebim cinci casuri; cu toate că în gramatică nu se află cinci forme deosebite. Acestea sunt:

1. **Nominativul;**
2. **Genetivul;**
3. **Dativul;**
4. **Acusativul;**
5. **Vocativul.**

1. **Nominativul** este casul, în care stă tot-d'auna substantivul sau pronumele, ca subiect sau ca predicat și răspunde la întrebările: **Cine?** sau **Ce?**; d. ex: **Iónu** vorbește. **Elu** este scolar.

2. **Genetivul** este casul, în care stă tot-d'auna un substantiv ca atribut (pus pe lângă alt substantiv) și răspunde la întrebarea: **a (al, ai, ale) cui?**; d. e. **Cartea scolarului** este veche.

3. **Dativul** este casul, în care stă un substantiv, ca complement nedrept, spre a complini înțelesul unui verb sau al unui adjectiv, și răspunde la întrebarea: **Cui?** etc.; d. e. **Dă cerșetorului** această pâine. **Copiii** sunt supuși părinților.

4. **Acusativul** este casul, în care stă tot-d'auna un substantiv, ca complement drept, spre a complini în-

telesulă unui verbă transitiu, și răspondē la întrebările: **pe cine? ce?**; d. ex: **Tăietorulă tăie lemne. Eă învătă pe Iónă.**

5. **Vocativulă** este casulă, în care stă tot-d'auna ună substantivă, cândă arată o chemare saă o' esclamare; d. ex.: **Petre! vino încoa. Of! omule, omule.**

6. Substantivele precedate de prepozițiuni se află în **casulu prepozițională** (1).

Deprinderea 13. Să se formeze cu substantivele: **mamă, scolară, profesoră** etc. câte o propozițiune, după exemplu: „Copilulă scrie tema“, trecându-le prin tôte casurile.

Pentru arătarea casurilor, substantivulă are două forme: o formă nedeterminată (nearticulată) și o formă determinată (articulată).

Forma determinată se formeză prin ajutorulă articolulă propriă care, unindu-se cu substantivulă, formeză o singură vorbă, (Ce este dar articolulă?)

Articolulă.

A. **Exemple:** Școlarulă scrie tema. Cartea cea frumósă este a mea. Păretele este albă, Dă lui Iónă condeiulă celă nouă.

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

Articululă este o vorbă flexibilă, care se pune ori înaintea, ori în urma substantivulă și ală adjectivulă, spre a-lă determina în raportă cu alte vorbe; d. ex., când dică căne, înțelegă ori-ce căne; iar când dică cănele (latră) înțelegă ună a numită căne.

Observare. Articolulă se deosebesce de tôte cele-alalte părți de cuvintă, atâtă după înțelesă, câtă și după întrebuintare. Elă nu arată nici substanța, nici însușirea, nici lucrarea, nici o noțiune de raportă fie de locă, de timpă, etc.

(1) Prepozițiunile ceră saă casulă *acusatiuă* saă casulă *genitivă*.

Felul articolului.

După întrebuințare articolul se deosebesc în articolu scurtat sau propriu și articolu întreg sau impropriu.

- Articlii proprii suntă : Iu, le, a. Se numesc proprii, pentru-că numai aceștia suntă adevărații articlii. Ei n'au în sine nici o însemnare, de câtă numai în unire cu substantivul sau adjectivul, pe care îl determină și cu care formeză o singură vorbă; d. ex. : Omul, fratele, casa etc. Acești articlii se potă considera ca niște sufixe ale substantivelor.

Articlii improprii suntă : celū, cea, alū, a (pluralū) cei, cele; ai, ale. Aceștia se numesc improprii, pentru-că au unū înțelesū alū lorū și nu se alipescū la vorba, pe lângă care se punū, d. e. Calulū celū negru este alū nostru.

Celū, cea, cei, cele se punū înaintea adjectivelor sau înaintea unor vorbe luate ca adjective; d. e. Calulū celū negru este alū nostru; iar alū, a, ai, ale se punū înaintea substantivelor, pronomelor posesive și înaintea unor numerale; d. e. Alū doilea școlarū din clasă este alū vecinulū.

Observarea 1. După părțile de cuvintū, pe lângă cari se punū, articlii s'arū mai putē numi articlii substantivali și articlii adjectivali. A, lū și le, s'arū putē numi prin urmare articlii substantivali, fiindū-că se unescū cu substantivele; iar celū, cea, alū, a, s'arū putē numi articli adjectivali, fiindū-că se punū pe lângă adjective sau alte vorbe luate ca adjective, cu cari exprimă o singură idee; d. ex: calulū celū negru.

Observarea 2. După modulū cum articolul hotărăscă sau nu înțelesul vorbelor pe lângă cari se pane, se mai deosebesc în articlu hotărîtor și articlu nehotărîtor.

Articlu hotărîtoru este: *lă, le, și a* etc., iar articlu nehotărîtoru este: *ună, o* (pl), *uni, nisce*, cu tôte că aceste din urmă țină mai multu de numerale.

Observarea 3. Limba latină n'are articlu. Limba elenă, germană și limbele romanice punu articlu înaintea substantivulu.

Deprinderea 14. Să se copieze propozițiunile următoare punându-se articlii, unde va cere trebuința în locul liniórelor. Carte—frumósă este—mea. Calu —, boú — și vacă este—nóstră. Grădina — frumósă de pe malurî — Dâmbovița — este — vecinuluî nostru. Fiú — nostru a vėđutú pe unchiú seú. Cuiú — este de ferú.

D. e. Cartea cea frumósă este a mea.

FLEXIUNEA SAÚ FORMELE ARTICLULUI.

Articluľ propriú

Articluľ impropriú

	<i>masculinú</i>	<i>femininú</i>	<i>masculinú</i>	<i>femininú</i>
N.	lú - le - a		alú - celú - a - cea	
G.	luí - lui - eí (í)		alú - celuí - a - celei	
D.	luí - lui - eí (í)		alú - celuí - a - celei	
Ac.	lú - le - a		alú - celú - a - cea	
Voc.	le - - - (o)		- - - - -	

PLURALÚ.

N.	í - í - le	ai-cei ---ale-cele
G.	lorú-lorú-lorú	ai-celorú-ale-celorú
D.	lorú-lorú-lorú	ai-celorú-ale-celorú
Ac.	í - í - le	ai-cei ---ale-cele
Voc.	lorú-lorú-lorú	- - - - -

Din acéstă paradigmă se vede.

a). Că articluľ propriú **lú** are în singularú trei forme deosebite; **lú, lui, și le**; iar în pluralú doué: **í și lorú**.

b). Că articolul **le** are în singulară două forme : **le** și **lui**; și în plurală totă două : **î** și **lorū**.

c). Că articolul feminin **a** are două forme în singulară și două în plurală, adică : **a** și **ei**, (**î**); **le** și **lorū**.

d). Că articolul impropriu **celū**, **cea**, are atătū în singulară, câtū și în plurală numai câte două forme: **celū**, **cea**; **celui**, **celeii**; iar articlii improprii **alū**, **a** are o singură formă pentru singulară, și una pentru plurală : **alū**, **a** (pl.) **ai**, **ale**.

Observare. Modulū, cum se unesce articolul propriū cu substantivulū seū, se pôte vedē în paradigmele declinărilorū, iar diferitele lui întrebuintări suntū arătate în Sintaxă.

A da unūi substantivū tôte formele de numărū și de casū, înseamnă a-lū declina.

Declinațiunea este dar schimbarea, ce primescū substantivele, după numărū și după casū.

d). DECLINAȚIUNEA SUBSTANTIVELORŪ.

După cele trei terminări mai principale ale substantive-lorū (și ale adjectivelorū), se deosibescū în limba română treī categorii sau clase de substantive, numite cele trei declinări și a nume declinațiunea **ă**, sau I-a; declinațiunea **u** sau a II-a; declinațiunea **e**, sau a III-a.

DECLINAȚIUNEA I-a.

Declinarea I coprinde tôte substantivele terminate la singulară în *ă*, câte-va în *ea* și prea puține în *a* întonatū.

Substantivele acestei declinări suntū feminine și numai vre-o câte-va suntū masculine. Declinarea lorū se face în modulū următorū :

SINGULARŪ

nearticulată.

N. (o)	mamă	ladă
G. (unei)	mame	lădi
D. (unei)	mame	lădi
Ac. (o)	mamă	ladă
Voc.	mamă!	ladă!

articulată.

	mama,	lada
(a)	mamei,	lădii
	mamei,	lădii
	mama,	lada
	mamă!	ladă!

PLURALŪ.

N. (unele)	mame	lădi	mamele	lădile
G. (unorū)	mame	lădi	mamelorū	lădilorū
D. (unorū)	mame	lădi	(a) mamelorū	lădilorū
Ac. (unele)	mame	lădi	mamele	lădile
Voc.	mame!	lădi!	mamelorū!	lădilorū!

Ca mamă se potū declina: *tablă, capră, cismă, masă, casă, pânză, persoană, iconă, genă, sprâncenă, candelă, cupă, turtă, cêpă, plăcintă, frunză, prună, alună, castună, mură, caisă, tufă, căprioară, sócră, nepotă, cuscră, cumătră, căducă, dămăciună*; adjectivele: *bună, albă, aspră, neagră, etc.*

Ca ladă: *doradă, eracă, marcă, bancă, falcă, blână, rană, barbă, scară, baltă, judecată, talpă, lampă, etc.*

Observare. Unele din substantive, cari se potū declina după această paradigmă, schimbă în G și D singularū și în întregul pluralū pe a din silaba penultimă în ă; d. e. ladă, lampă=unei lădi, lămpi etc.; altele schimbă pe é în o ca genă, cêpă=gene, cepe etc.; altele pe ó în o ca pörtă, móră=porți, mori; iar altele pe a în e ca pată, fată,=pete, fete etc.

SINGULARŪ

*nearticulată.**articulată.*

N. (o)	nucă	nuca
G. (unei)	nuci	nucii
D. (unei)	nuci	nucii
Ac. (o)	nucă	nuca
Voc.	nucă!	nucă!

PLURALŪ

*nearticulată.**articulată.*

(unele)	nuci	nucile
(unorū)	nuci	nucilorū
(unorū)	nuci	nucilorū
(unele)	nuci	nucile
	nuci!	nucilorū!

Ca *nucă* se pot \ddot{u} declina: *furcă, curcă, puică, biblică, omidă, stradă, inimă, oglindă, ghindă, grindă, fragă, fugă, pungă*; adjectivele: *rotundă, lungă, udă, scurtă*, etc.

SINGULARŪ

PLURALŪ

nearticulată. articulată.

nearticulată. articulată.

N. (unū) popă popa

(unii) popi popii

G. (unei) popă popii

(unorū) popi popilorū

D. (unei) popă popii

(unorū) popi popilorū

Ac. (unū) popă papa

(unii) popi popii

Voc. popă! popă!

popi! popi!

Ca *popă* se pot \ddot{u} declina: *pașă, papă*, etc.

SINGULARŪ

nearticulată.

articulată.

N. (o) stea oca

steaua ocaua

G. (unei) stele ocale

stelei ocalei

D. (unei) stele ocale

stelei ocalei

Ac. (o) stea oca

steaua ocaua

Voc. o stea! oca!

o stea! oca!

PLURALŪ.

N. (unele) stele ocale

stelele ocalele

G. (unorū) stele ocale

stelelorū ocalelorū

D. (unorū) stele ocale

stelelorū ocalelorū

Ac. (unele) stele ocale

stelele ocalele

Voc. stele! ocale!

stelelorū! ocalelorū!

Ca *stea* și *oca* se pot \ddot{u} declina: *Curea, nuia, vergea, rândunea, măsea, șea, vișea, purcea, canapea, undrea, viorea, mărgea, surcea, saca, para, musaca, daru, bosma, pacea, ciudoma*; adjectivele și pronumele adjectivale: *rea, grea, mea, ta, sa*, etc.

Deprinderea 15. Să se formeze, cu unele din substantivele de sub paradigmele acestei declinări, câte o propozițiune. întrebându-le, când ca subiect, când ca atribut, când ca un \ddot{u} compliment \ddot{u} óre care, d. ex: Picioarele tablei sunt rupte.

Deprinderea 16. Să se decline în scrisă câte unŭ substantivŭ după fie-care modelŭ din paradigmele de mai 'nainte, subliniindu-le terminațiunea și articolulŭ.

Din paradigmele de mai 'nainte se vede :

a) Că substantivele de declinarea I-a aŭ în forma lorŭ nearticulată numai două terminări pentru amîndouă numerele și pentru tôte casurile și anume: *ă*, *a* sau *ea* pentru nom. ac. și voc. singularŭ, și *e* sau *î* pentru gen. și dat. singularŭ și pentru întregulŭ pluralŭ.

b) Că substantivele acestei declinări primescŭ la terminațiune, articolulŭ *ă* care contopindu-se cu terminațiunea, se contrage, fără de a se pune în loculŭ lui *ă* unŭ apostrofŭ, d. ex: *mamă*=*mama*, *nucă*=*nuca*, etc.

c) Că la substantivele și adjectivele terminate în *ea* și *ă* accentuatŭ, se pune astădi între articlu și terminațiune unŭ *u* eufonicŭ: d. ex: *stea-u-a*, *oca-u-a*, (1) etc.

d) Că în declinarea articulată forma gen. și a dativulŭ singularŭ se termină sau în *eî* sau în *ii*, formate prin adăogirea lui *î*, la terminațiunea pluralulŭ.

e) Că substantivele (apocopate) terminate în *ea* sau *ă* primescŭ, atătŭ în declinarea articulată, câtŭ și în cea nearticulată la gen. și dat. singularŭ și la întregulŭ pluralŭ, silaba *le*: d. ex: *unei stele*, *ocale*, *stelele*, *ocalele*, etc.

f) Că unele substantive feminine, cari arată ființe, primescŭ în vocativŭ singularŭ unŭ *o* în loculŭ articolulŭ; d. ex: *Anico*, *Mario*, *Eliso*, *soro*, *cunnato*, etc.

g) Că substantivele masculine terminate în *ă* nu schimbă,

(1) În cărțile vechi și chiar în limba de astă-di în unele părți se dice: *stea-u-ă*, *oca-u-ă*, *vișea-u-ă*, etc; de unde urmază că pe timpulŭ, când s'a alipitŭ articolulŭ *a* la substantivele terminate astă-di în *ă* sau *ea*, ele se terminaŭ în *ă*. Se dice prin urmare: *steauă* *ocauă*, *vișeauă* etc., iar cu articlu: *steaua*, *ocaua*, *vișeaua*, etc.

în g și d, ca cele feminine, terminațiunea singularului:
d. ex: unū popă, g. și d. unui popă, etc.

h) Că în plurală toate substantivele primescū articolulū de-a dreptulū lângă forma nearticulatā a pluralulū.

DECLINAȚIUNEA II.

Declinațiunea II-a coprinde toate substantivele și adjectivele terminate la singularū în *uz* fie acestū *uz* întregū, ca în socru, acru etc., fie înjumătățitū, ca în boū, rău etc., fie scurtū, ca în prună, bună, etc.

Substantivele acestei declinațiunii suntū masculine și neutre, și se declină după următoarele paradigme.

	SINGULARŪ		PLURALŪ	
	<i>nearticulatū.</i>	<i>articulatū.</i>	<i>neartic.</i>	<i>articulatū.</i>
N.	(unū) socru,	socrulū	socri	socrii
G.	(unuī) socru,	socrului	socri	socrilorū
D.	(nuū) socru,	socrului	socri	socrilorū
Ac.	(unū) socru,	socrulū	socri	socrii
Voc.	sócre!	socrule!	socri!	socrilorū!

Ca socru se potū declina: *cuscru, Lotru, cumētru, Motru, juḡastru, coltru*; și adjectivele: *negru, aspru, acru, macru, albastru, etc*

	SINGULARŪ		PLURALŪ	
	<i>nearticulatū.</i>	<i>articulatū.</i>	<i>neartic.</i>	<i>articulatū.</i>
N.	(unū) puiū,	puiulū	pui	puii
G.	(unuī) puiū,	puiului	pui	puiilorū
D.	(unuī) puiū,	puiului	pui	puiilorū
Ac.	(unū) puiū,	puiulū	pui	puii
Voc.	puiū!	puiule!	pui!	puiilorū!

Ca puiū se potū declina: *teiū, bordeiū, ardeiū, holteiū, etc.* Totū astū-felū (în singularū): *vătraiū, mălaiū, maiū, paiū, steiū, plaiū, caiū* etc. (în pluralū cele în *e*).

SINGULARŪ		PLURALŪ	
<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>	<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>
N. (unŭ)	cumnatŭ cumnatulŭ	cumnați cumnații	
G. (unu)	cumnatŭ cumnatulŭi	cumnați cumnaților	
D. (unu)	cumnatŭ cumnatulŭi	cumnați cumnaților	
Ac. (unŭ)	cumnatŭ cumnatulŭ	cumnați cumnații	
Voc.	cumnate! cumnate!	cumnați! cumnaților	

Ca **cumnatŭ** se potŭ declina: băiatŭ, cuscru, nepotŭ, finŭ, baronŭ, împăratŭ, căpitanŭ, generalŭ, păunŭ etc.

SINGULARŪ		PLURALŪ	
<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>	<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>
N. (unŭ)	calŭ calulŭ	(unŭi) caî caîi	
G. (unu)	calŭ calulŭi	(unorŭ) caî cailorŭ	
D. (unu)	calŭ calulŭi	(unorŭ) caî cailorŭ	
Ac. (unŭ)	calŭ calulŭ	(unŭi) caî caîi	
Voc.	calŭ! calule!	caî! cailorŭ!	

Ca **calŭ** se potŭ declina: *copilŭ, vițelŭ, purcelŭ, cocoșelŭ, porumbelŭ*; adjectivele: *mișelŭ, ușurelŭ, mititelŭ, pușintelŭ*, etc.

(Să se decline în scrisŭ vre-o câte-va substantive).

SINGULARŪ		PLURALŪ	
<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>	<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>
N. (unŭ)	degetŭ degetulŭ	(unele) degete degetele	
G. (unu)	degetŭ degetulŭi	(unorŭ) degete degetelorŭ	
D. (unu)	degetŭ degetulŭi	(unorŭ) degete degetelorŭ	
A. (unŭ)	degetŭ degetulŭ	(unele) degete degetele	
V.	degetŭ! degetule!	degete! degetelorŭ!	

Ca **degetŭ** se potŭ declina: *vuetŭ, urletŭ, cântecŭ, umbletŭ, fulgerŭ, sunetŭ, mormințŭ, reșmințŭ, șgomotŭ, gemetŭ*, etc.

SINGULARŪ		PLURALŪ	
<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>	<i>nearticulatŭ.</i>	<i>articulatŭ.</i>
N. (unŭ) focŭ	foculŭ	(unele) focurŭ	focurile
G. (unuŭ) focŭ	foculuŭ	(unorŭ) focurŭ	focurilorŭ
D. (unuŭ) focŭ	foculuŭ	(unorŭ) focurŭ	focurilorŭ
A. (unŭ) focŭ	foculŭ	(unele) focurŭ	focurile
V.	focŭ! focule!		focurŭ! focurilorŭ!

Ca focŭ se declină: *fumŭ, drumŭ, globŭ, nodŭ, laŭ, dopŭ, valŭ, dulapŭ, desertŭ, sinŭ, culcuŭ, zarzavatŭ, macatŭ, etc.*

Deprinderea 17. Să se decline în scrisŭ câte unŭ substantivŭ după fie-care din modelele de mai 'nainte.

Din paradigma acestei declinări se vede:

a) Că unele din substantivele masculine aŭ în declinarea nearticulată două terminațiuni *n* și *ŭ*; d. e.: **pomŭ, pomŭ**; iar altele, mai alesŭ nume de ființe, aŭ trei terminațiuni: *ă, ŭ, și e*; d. e.: **cumnatŭ, cumnați, cumnate.**

b) Că substantivele masculine (și adjectivele) terminate în diftongulŭ **iŭ** forméză pluralulŭ cu unŭ singurŭ *ŭ*; vomŭ scrie dar la pluralŭ: **pui, holtei**, iar nu: **puii, holteii**, etc.

c) Că substantivele și adjectivele terminate în *u* întregŭ, primescŭ articolulŭ de-a dreptulŭ, d. ex.: **socrn=socrulŭ** etc; cele terminate în diftongulŭ **iŭ** sau în **ŭ** (scurtŭ); întregescŭ acestŭ **ŭ** scurtŭ, cândŭ se unesce articolulŭ cu substantivulŭ sau cu adiectivulŭ seŭ; d. ex.: **fiŭ=fiulŭ, prunŭ=pranulŭ lungŭ=lungulŭ**, etc.

Observare. Unele substantive ținŭ, conformŭ îndoitei lorŭ terminări, și de declinațiunea II și de a III, ca: *berbecŭ și berbece, vulturŭ și vulture, fluturŭ și fluture, arborŭ și arbore* etc.

DECLINAȚIUNEA A III-a

Declinațiunea III coprinde tóte substantivele masculine și feminine și vre-o câte-

va neutre terminate în e. Declinarea loră se face în modulă următoră :

SINGULARĂ		PLURALĂ	
<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>	<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>
N. (ună) frate	fratele	(unii) frați	frații
G. (unui) frate	fratelui	(unoră) frați	fraților
D. (unui) frate	fratelui	(unoră) frați	fraților
Ac. (ună) frate	fratele	(unii) frați	frații
Voc.	frate! frate!	frați!	fraților!

Ca frate se potă declina: părete, iepure, verme, dinte, părinte, sora, pesce, căne, scaete, cărbune, june, burete, munte, peptene, tăciune, erete, etc. (Să se decline în scrisă vre-o căte-va substantive numite).

SINGULARĂ		PLURALĂ	
<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>	<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>
N. (o) carte	cartea	(unele) cărți	cărțile
G. (unei) cărți	cărții	(unoră) cărți	cărților
D. (unei) cărți	cărții	(unoră) cărți	cărților
Ac. (o) carte	cartea	(unele) cărți	cărțile
Voc.	carte! carte!	cărți!	cărților!

Ca carte se potă declina: parte, frunte, curte, sarte, marte, cruce, bute, lege, bunătate, greutate, răutate. Totă astă-felă: pasere, vulpe, pâne, carne, mângâiere, durere, cingătoare, înțelepciune, rugăciune, pășune, flóre, sudore, srbătoare, scrisora, etc.

(Să se decline orală, apoi în scrisă, vre-o căte-va substantive).

SINGULARĂ		PLURALĂ	
<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>	<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>
N. (o) unghie	unghia	(unele) unghii	unghiile
G. (unei) unghii	unghiei	(unoră) unghii	unghiiloră
D. (unei) unghii	unghiei	(unoră) unghii	unghiiloră
Ac. (o) unghie	unghia	(unele) unghii	unghiile
Voc.	unghie! unghie!	unghii!	unghiiloră!

Ca **unghie** se declină: *lăcomie, armonie, mândrie, cutie, piftie, simetrie, părghie, praştie, tîpsie, cunetrie, copilărie, melancolie, limbuşie, dispoziţie, bucurie, bărbie, fringhie, dulgherie, cismărie, croitorie, etc.*

SINGULARŪ		PLURALŪ	
<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>	<i>nearticulată.</i>	<i>articulată.</i>
N. (ună) nume	numele	(unele) nume	numele
G. (unu) nume	numelui	(unor) nume	numelor
D. (unu) nume	numelui	(unor) nume	numelor
Ac. (ună) nume	numele	(unele) nume	numele
Voc.	nume! nume!	nume!	numelor!

Cu **nume** se mai pôte declina: *păntece, cleşte, etc.*

Deprinderea 18. Să se declină în scris cîte un sub-
stantiv după fie-care din modelele acestei declinări.

Din paradigmele de mai sus se vede:

a). Că substantivele masculine aŭ în forma lor nearticulată două terminări: **e** pentru singular și **i** pentru plural, ca **frate, frați**; iar cele feminine aŭ **e** și **i** pentru singular și **i** pentru plural: d. e. **carte, unei cărți, pl. cărți**.

b). Că puținele neutre, cari țin de această declinație, aŭ o singură terminare pentru amîndouă numerele și această este **e**; d. e. **ună nume, două nume**.

c). Că articolul masculin **le** se adaugă de-a dreptul la substantivele masculine; d. ex: **frate=fratele**.

d). Că articolul feminin **a** formeză cu terminația **e** a substantivelor un diftong; d. ex. **carte=cartea, etc.**

e). Că substantivele (și adiectivele) terminate în **ie** perd pe **e** înaintea articolului **a**; d. ex: **cutie** artic. **cutia**, nu **cutiea**; iar în gen. și dat. singular primesc forma articulată în **ei**; d. ex: **cutie=cutiei**; în plural însă schimbă pe **e** din terminație într-un **i** și se scrie astu-

felu cu doi **i**, la cari se adaugă articolul **le**; d. ex: **cutiile, cutiilor**, etc.

f). Că substantivele acestei declinări nu priimesc în vocativ singular articol propriu; d. ex **V. cutie, carte, frate**, etc.

Observarea 1. Multe substantive și adjective de declinațiunea I, terminate altă data în *iă* și *ră* au schimbatu pe *ă* în *e*, trecându astu-felu la declinațiunea III-a, ca: *viă, sofiă, avuțiă, privighetordă, vechiă, alburii*; astă-đi: *vie, sofie, avuție, privighetore, vechi, alburie*, etc.

Asemenea substantivele latine: *facies, glacies, species, acies*, cari latinesce sunt de a V declin., în romănesce au devenitu de I-a: *față, ghiță, spiță, ată*.

Observarea 2. Unele substantive sunt, după terminațiunea lor. atât de a III-a cât și de a I-a declinare, ca: *sortă și sorte, ghindă și ghinde, salcie și salciă*, etc.

Observarea 3. În cărțile cele vechi se găsesc unele substantive, cari nu schimbă în flexiune pe *a* în *ă*, după cum se face astă-đi, d. ex: *carți, parți, afumări, întrebări, mâncări*, etc. cu articlu: *mâncării* etc.

Observarea 4. Totu în cărțile vechi se mai află unele substantive și adiective, la cari articolul propriu se pune, în genetiv și dativ, întregu, lângă terminațiune, cu saă fără contragere; d. ex.: *săndtate-ei, vindecare-ei, pace-ei* saă: *săndtățel, vindecărei, pucei*, etc.

DECLINAȚIUNEA NEREGULATA.

Sunt în limba noastră vre-o câte-va substantive, a căroru declinare se abate întru cât-va de la forma cea regulată.

Din acestu punctu de vedere declinarea lor s'arū putē numi neregulată. Acestea sunt:

a) **Tata**, care face genetiv și dativ **tatălui, tatei**, pl. **tații, (tătâne-meu) tătâni** etc.

b) **Noră și soră** cu poses. **soru-mea, soru-sa**, în genetiv și dat. pluralu **nurori și surori**.

c) Ți articulatū face Țiua ca substantivele în ea și a, în pluralū Țilele, Țilelorū.

d) Substantivele proprii de genulū masculinū primescū în genetivū și în dativū articolulū propriū înainte; d. e. Iui Iónū etc.

e) Iar cele terminate în că și gă, ca Veronică, Luca, facū gen. și dat. Veronicăi, Lucăi.

DECLINAȚIUNEA SUBSTANTIVULUI PROPRIU.

Se scie, că substantivele proprii suntū defective de numărū; astū-felū unele aū numai singularū și altele numai pluralū. DeclinaȚiunea lorū se face în modulū următorū:

Numai cu singularū.

N.	Lina	Ionū	Argeșulū
G. (a)	Linei	(a) Iui Ionū	Argeșului
D.	Linei	Iui Ionū	Argeșului
A. (pe)	Lina	(pe) Ionū	Argeșulū
V. (o)	Lino!	Ióne!	Argeșe!

Numai cu pluralū.

N.	Bucuresci	Floriile	Alpi
G. a	Bucurescilorū	Floriilorū	Alpilorū
D.	Bucurescilorū	Floriilorū	Alpilorū
A.	Bucuresci	Floriile	Alpi
V. o	Bucurescilorū!	Floriilorū!	Alpilorū

Ca Lina se declină: Ana, Ióna, Sofia, Sia, Elena, Maria, Dunărea, Peatra, România, Bucovina, Moldova, etc.

Ca Ionū: Teodorū, Constantinū, Gheorghe, Dimitrie, Petru, Vasilie, etc.

Ca Argeşu: *Prutulă, Oltulă, Jiulă, Giurgiuilă, Romanulă, Retezatulă, Caraimanulă, Egiptulă, Ardealulă.*

Ca Bucureşti: *Ploesci, Iaşi etc.*

Ca Floriile: *Rusaliiile, Sunzuenenele, Păresemile.*

Ca Alpii: *Carpaţii, Apeninii, Bucegii etc.*

Deprinderea 19. Să se decline în scrisă câte ună substantivă după modelele de mai nainte.

Din paradigmele declinării substantivelor proprii se vede:

a) Că substantivele proprii de genul feminin se declină cu articolul în urmă ca şi substantivele comune.

b) Că substantivele proprii de genul masculin, cari numesc localităţi, râuri, muntii, precum şi unele nume de persoane, cari se pot lua ca substantive comune, primesc asemenea articolul în urmă; d. ex. *Argeşulă, Movilescii, Văcărescii, Golescii, etc.*

c) Că substantivele proprii de genul masculin, cari numesc persoane, primesc articolul în gen. şi dat. înaintea substantivului; d. ex. *Iónă.* gen. şi dat. *lui Iónă.* În acuzativ substantivele proprii sunt tot-d'auna precedate de prepoziţiunea *pe* sau *pe*; d. e. *Vădută-tu pe Iónă?*

Modelă de analiză.

Să se analizeze substantivele din propoziţiunile următoare: *Calul fugi iute. Mama coci o cămaşă. Stelele lucesc noaptea. Culesul viilor a trecut. Eu am o cutie frumoasă. Cântarea paserilor ne înveseleşte. Bogatul nu crede săracului. Modestia e podoba tinereii.*

Calul e *substantivă*, fiindcă numeşte o fiinţă; *concretă*, fiindcă numeşte o fiinţă, ce o cunoaştem cu unul din cele cinci simţuri; *comună*, fiindcă acest nume se dă la toate fiinţele de acelaşi fel; este de numărul *singular*.

fiindă-că numesce numai o singură ființă, în plurală, perdëndu pe *l* din cauza lui *i*, face *caî*; de genulă masculină, fiindă-că numesce o ființă de sexulă masculină; de declinarea *a doua*, fiindă-că se termină în *ă*; are forma articulată fiindă-că cu terminațiunea *ă* s'a unită articlulă propriu *lă*. Genet. face Calulă D. Calulă A. Calulă V. o Calule! etc.

Recapitulațiunii prin întrebări.

Care vorbă se numesce în gramatică substantivă?—Cum se împartă substantivele?—Când se chiamă substantivulă concretă? Când abstractă?—Ce numesce în realitate substantivă abstractă?—In ce se subîmparte substantivulă concretă?—Care substantivă se chiamă propriu?—Care comună?—Care colectivă? și care materială?

In câte categorii se împartă substantivele după terminare? (în trei). — Ce mai deosebimă la substantive pe lângă însemnare? (genă, numără și casă). — Ce este genulă? — Câte genuri deosebimă la substantive? — Cum se pôte cunósce genulă la substantive? — Cară substantive suntă de genulă masculină? — Cară de genulă feminină? și de genulă neutru și eterogenă?

Ce schimbare se numesce moțiune? — Cum se face moțiunea la substantive? — Cum la adjective? — Spuneți vre-o câte-va substantive la cară moțiunea este cu totulă neregulată.

Ce numimă numără? — Câte numere are substantivulă? — Când este substantivulă de numărulă singulară? — Când de numărulă plurală? — Care este terminațiunea singularulă? și care a pluralulă? — Cară substantive aă *i* la plurală? cară *e*? cară *urî*? — Spuneți vre-o câte-va substantive, cară aă *i* și *e* la plurală. — Altele, cară să aibă *e* și *urî* și altele cară potă avé *e*, *i* și *urî* la plurală. — Spuneți vre-o câte-va substantive, cară la plurală să aibă ună altă înțelesă de acela ală singularulă. — Cară substantive se întrebunțeză numai la singulară? și cară numai la plurală? — Ce schimbări fonetice se întâmplă în tulpina unoră substantive, când trecă la plurală?

Ce numimă casă? — Câte casuri deosebimă în limba română? — Când este substantivulă în nominativă? când în genetivă, etc. — Câte forme aă substantivele pentru arătarea casuriloră? — Cum se formeză forma articulată saă determinată a substantivulă? — Ce numimă articlu? — De câte feluri este articlulă? — Care

articolu se numește propriu? — Care impropriu? — Cum se unesc articolul propriu cu substantivul său? — Care sunt formele sale flexiunea articolului propriu? care ale celui impropriu?

Câte declinări se deosebesc în limba română? — Care substantive sunt de declinarea I-a? care de a II-a? care de a III-a? — Ce se observă din paradigmele substantivelor declinării I-a? — Ce din paradigmele declinării II-a? și ce din paradigmele substantivelor declinării III-a?

Cară substantive feminine formează genitivul și dativul singular în *ei* și care în *i*? — La care substantive este vocativul în *e*? — Cum se declină substantivele proprii de genul masculin? Cum cele de genul feminin?

CAP II.

A D J E C T I V U L Ū.

A. Exemple: *Calul negru. Pomul verde. Calul este negru. Calul cel negru este frumos. Copii cei înțelepți sunt iubiți. Înțeleptul (sau cel înțelept) e mulțumit. Bogatul nu crede săracului.*

B. Explicări, definiții și deprinderi.

1. Vorba, care numește însușirea unei ființe sau a unui lucru (unui substantiv); se numește în

Observare. La ființe sau lucruri se pot deosebi o sumă însemnată de însușiri. Pe unele din acestea le putem cunoaște cu înlesnire prin ajutorul unora dintre cele cinci simțuri, pentru care cuvântul le-am putea numi: *însușiri* sau *calități sensibile* sau *reale*, precum sunt: *roșu, alb, înalt, etc.*, iar pe altele le putem cunoaște cu mai multă anevoie, fiindcă sunt ascunse în ființe sau lucruri, din care trebuie să le sustragem prin ajutorul cugetării mai încordate. Astăzi felul de la *frate* prin abstracțiune găsim însușirea *frățescă*; de la *școlarul care ascultă* s'a abstras însușirea *ascultătoră*. Pe aceste din urmă le-am putea numi: (*însușiri ideale* sau *abstracte*).

Afară de aceste, însușirile s'ar putea deosebi în însușiri care numesc: a) o formă: ca *rotund, pătrat, etc.*; b) o coloră: ca *roșu, verde, etc.*; c) o cantitate: ca *mult, puțin, patru, etc.* Din această cauză unii gramatici au împărțit adjectivele în calificative, demonstrative, cantitative, etc. etc.

gramatică adjectivă, d. e.: Pomă verde, verdele pomă; școlară silitoră, silitorul școlară, etc. (1)

Adjectivul se raportează tot-d'auna la un substantiv și concordează cu acesta în gen, număr și casă; d. e.: cală negru, etc.

Observare 1. Când adjectivul este pus de-a dreptul pe lângă substantiv—fără mijlocirea verbului a fi—atunci ia numirea de adjectiv atributiv; d. ex.: cală negru (sau cală celă negru) este ală nostru; când însă e despărțit de substantiv (de subiect) prin verbul: a fi, (*a se face, a rămâne, a se numi, a sta,* etc.), atunci adjectivul ia numirea de adjectiv predicativ; d. e.: Cală este negru, cală rămâne negru, etc.

adj. atributivă.

Școlară silitoră
Timpă frumosă

adj. predicativă.

Școlarul e silitor
Timpul e frumos

Observarea 2. Afară de adjective se mai adaugă pe lângă substantive și alte părți de cuvânt după cum s'a arătat mai înainte. Tote vorbele cari se adaugă pe lângă substantiv spre ală determina iaă numele de atributiv.

3. Adjectivul se poate adesea întrebuința și singur, substantivându-se. În casulă acesta adjectivul se ia în modă absolut și se întrebuințează ca și un substantiv adevărat; d. e.: **Înțe-**

(1) În înțelesulă impropriu sau mai largă se numesc adjective (sau expresiuni adjectivale) mai toate vorbele cari, adăogându-se ca atribut pe lângă un substantiv, determină mai de aproape ființa sau lucrulă numită prin substantiv. Astă-felă suntă:

a) participiile verbeloră; d. ex.: *frunză cădută.*

b) numeralele; d. ex.: *trei omeni.*

c) pronumele adjectivale; d. ex.: *acéstă carte (cartea mea) este frumosă.*

d) chiar un substantiv cu prepoziț. *de, cu, fără,* etc.; d. ex.: *Aeră de munte, pește de Dunăre, omă cu minte, omă fără minte,* etc.

leptul este fericit; **cel** înțelept este fericit.
A venit o săracă.

Deprinderea 20. Să se spună, cari adjective din propozițiunile următoare sunt atributive, cari predicative, cari sunt luate în înțeles propriu și cari impropriu; pe urmă să se copieze propozițiile simple. **Diua bună multă vreme nu ține** (Pr). **Cu rîma mică se prinde pescele mare** (Pr). **Pe lângă lemnul uscat arde și cel verde** (Pr). **Buturuga mică răstornă carul mare** (Pr). **El e bun de gură, rău de lucru** (Pr). **Omul nevoiș se înmecă pe uscat** (Pr). **Cele rele să le scrii pe apa, ce curge; iar facerea de bine în pîtră să o sapi** (Pr). **Cine n'a gustat amarul nu scie ce e zaharul** (Pr). **Cuvîntul la cel viclînu este ca undița la pescar** (Pr). **Omului cu învătătură îi curge miere din gură** (Pr). **Nu-i frumos ce-i frumos; ci-i frumos, ce-mi stă frumos; nici nu-i bun, ce-i bun; ci-i bun, ce-mi place mie** (Pr). **Munții Moldovei sîmînă în mic cu munții Svițerei: aceleași isvîre limpede, aceleași creste frumoase, încoronate de brați și de stînci, aceleași văi pline de taine** (Gane). **A dat Dumneș zăpadă nemilită** (de la Vrancea). **Vuetul surd se încovîie după deluri și se perde în văi adînci** (Vrancea). **Murgul serei înfașă firea într'un zăbranic sur** (Vr).

Deprinderea 21. Să se adauge pe lângă următoarele adjective câte un substantiv masculin, cu care să se uniască adjectivele, sau într'un mod atributiv, sau într'un mod predicativ: scump, leneș, avut, sărac, credincios, silitor, muncitor, cinstit, onest, econom, slab, posac, petic, sêlbatic, bondoc, crud, smed, blând, flămînd, pribeg, slăbănog, dibaci, vesel, nobil, bun, lacom, străin, balan, viclînu, mîndru, ager, matur, supus, tîner, feros, frumos, serios, subțirel, virtos, duios, sănătos, mut, sfînt, trist, șiret, drept, înțelept, mort, bogat, smerit, semet, mareș, bolnav, tare, verde, iute, mare; d. ex: **Lucru scump. Acest lucru este scump. Scump lucru etc.**

Deprinderea 22. Să se adauge câte unŭ substantivŭ femininŭ pe lângă adjectivele din deprinderea precedentă, formândŭ câte o propozițiune dezvoltată d. e: **Cartea cea scumpă este a mea.**

Deprinderea 23. Să se scrie în pluralŭ toate adjectivele (cu substantivele lorŭ) din deprinderile de mai 'nainte; d. ex: **Lucruri scumpe. Aceste lucruri suntŭ scumpe. Cărți scumpe, etc.**

Deprinderea 24. Să se substantivizeze unele din adjectivele din deprinderile de mai 'nainte, formândŭ cu fie-care câte o propozițiune, și să se spună cum s'aŭ articulatŭ; d. ex.: **Scumpulŭ (celŭ scumpŭ) mai multŭ perde și leneșulŭ mai multŭ alérgă, etc.**

Impărțirea adjectivelorŭ după terminare.

Formarea femininului și a pluralului.

După terminare adjectivele se împartŭ în două clase.

Clasa I coprinde adjectivele terminate în **ŭ** saŭ **u** pentru masculinŭ; d. e.: **bunŭ, acru,** și în **ă** pentru femininŭ; d. ex.: **bună, acră.**

Clasa II coprinde adjectivele terminate în **e** pentru amândouă genurile; d. ex.: **délŭ mare, calŭ mare, casă mare.**

1. Adjectivele, terminate în **ŭ** pentru masculinŭ, facŭ femininulŭ în **ă** și pluralulŭ în **î** și **e**; d. ex.: **bunŭ, bună pl. bunî, bune.**

2. Adjectivele terminate în diftongulu **iŭ** facŭ femininulŭ în **ie** și nu în **iă** și pluralulŭ în **i**; d. ex.: **auriŭ, cenușiŭ, femininulŭ: aurie, cenușie.** În forma articulată aceste adjective se scriŭ cu doi **i**; d. ex.: **Auriile seménaturî, cenușiile colorî.**

3. Adjectivele terminate în diftongul **iū** (mai slab) fac femininul în **e**; d. ex.: dibaciū, vechiū, stângaciū, femininul: dibace, veche, stângace. Pluralul îl formeză regulat cu un **ī** pentru masculin și cu **e** pentru feminin; d. ex.: omeni dibaci, femei stângace, etc.

4. Adjectivele terminate în **toriū** sau numai în **torū** fac femininul în **e**; d. ex.: muncitorū, muncitoare; la plural pentru masculin se termină în **ī**, iar pentru feminin rămâne ca și în singular; d. ex.: omeni muncitori, femei muncitoare.

5. Adjectivele terminate în **elū**, ca: mititelū, subțirelū, frumuselū, etc., fac femininul **ică**: mititică, subțirică, frumusică, etc., rare-ori în **ea** ca mititea; iar pluralul îl fac pentru masculin în **ī** (din 'naintea căruia **l** se perde) și pentru feminin în **e**; d. ex.: omeni mititei, cărți mititele.

Adjectivele grea, rea formeză pluralul ca substantivele în **ea**.

Deprinderea 25. Să se spună, ce schimbări fonetice și ortografice au suferit unele din sunetele adjectivelor următoare, în trecerea acestor adjective de la o formă la alta; adică cari sunt sunetele primitive și cari derivate:

d din **đ**: udī de la udū, crudī, blăudī, surdī, rotundī, flământī, fragedī, mucedī, rancedī, netedī, putredī, sərbēdī, umedī, veștedī, solidī, verđī, limpedī, răpedī, rotundī.

t din **t**: uscați, de la uscatū, plăcuți, fericiți, fripti, lați, muți, înalți, strinți, erunți, mărunți, cărunți, sfinți, drepti, înțelepți, morți, adevărați, bogați, curați, uscați, plăcuți, urți, smeriți, ferbiuți.

ș din s: fricoși de la fricosă, frumoși, credincioși, grași, groși, deși, supuși, feroși, serioși, virtuși, duioși, soioși, sănătoși, grețoși.

ge, gi din g: întregi de la întregă, dragi, largi, lungi, vitregi, pribegi, ologi, slăbănogi.

ce, ci din c: puternici de la puternică, mici, împărătesci, seci, săraci, posaci, peltici, sălbatici, vrednici, bondoci, năuci, adânci, părintesci.

é din e: pribegi de la pribégă, vicleni, țepeni.

Deprinderea 26. Să se copieze adjectivele de mai sus, punându în singulară pe cele din plurală și subliniindu-se sunetele, cari suferă schimbări; d. ex.: udă, crudă, caldă, blândă, etc.

DECLINAȚIUNEA ADJECTIVELORŪ.

Declinațiunea adjectivelorū este asemenea cu a substantivelorū și atârnă tot-d'una de pozițiunea adjectivului, de numărul, de genul și casul substantivului.

Adjectivul se articulează, când este înaintea substantivului și rămâne nearticulat, când este în urma substantivului.

Declinarea adjectivului pusă înaintea substantivului.

SINGULARŪ

masculinŭ.

femininŭ.

N.	bunulŭ domnŭ	frumósă vale
G.	bunului domnŭ	frumósei văi
D.	bunului domnŭ	frumósei văi
Ac.	(pe) bunulŭ domnŭ	frumósă vale
Voc.	bunule domnŭ!	frumósă vale!

neutru

N.	limpedele isvorŭ
G.	limpedelui isvorŭ
D.	limpedelui isvorŭ
A.	limpedele isvorŭ
V.	limpede isvorŭ!

PLURALŪ

masculinŭ.

N.	buniŭ domnŭ
G.	bunilorŭ domnŭ
D.	bunilorŭ domnŭ
Ac.	(pe) buniŭ domnŭ
Voc.	bunilorŭ domnŭ!

femininŭ.

	frumósele văi
	frumóselorŭ văi
	frumóselorŭ văi
	frumósele văi
	frumóselorŭ văi!

neutru.

N.	limpedile isvóre
G.	limpedilorŭ isvóre
D.	limpedilorŭ isvóre
A.	limpedile isvóre
V.	limpedilorŭ isvóre!

Declinarea adjectivelorŭ puse în urma substantivelorŭ.

SINGULARŪ

masculinŭ.

N.	domnulŭ bunŭ	valea frumósă
G.	domnuluiŭ bunŭ	văii frumóse
D.	domnuluiŭ bunŭ	văii frumóse
Ac.	(pe) domnulŭ bunŭ	valea frumósă
Voc.	domnule bunŭ	vale frumósă!

*femininŭ.**neutru.*

N.	isvorulŭ limpede
G.	isvoruluiŭ limpede
D.	isvoruluiŭ limpede
A.	isvorulŭ limpede
V.	isvorule limpede!

PLURALŪ

*masculinŭ.**femininŭ.*

N.	domn ii bunŭ	văile frumóse
G.	domn ilorŭ bunŭ	vă ilorŭ frumóse
D.	domn ilorŭ bunŭ	vă ilorŭ frumóse
Ac.	(pe) domn ii bunŭ	văile frumóse
Voc.	domn ilorŭ bunŭ!	vă ilorŭ frumóse!

neutra.

N.	isvó rele limpedŭ
G.	isvó relorŭ limpedŭ
D.	isvó relorŭ limpedŭ
A.	isvó rele limpedŭ
V.	isvó relorŭ limpedŭ!

saŭ

SINGULARŪ

*masculinŭ.**femininŭ.*

N.	domn ulŭ celŭ bunŭ	valea cea frumósă
G.	domn ului celui bunŭ	vă ii celei frumóse
D.	domn ului celui bunŭ	vă ii celei frumóse
Ac.	domn ulŭ celŭ bunŭ	valea cea frumósă

neutra.

N.	isvor ulŭ celŭ limpede
G.	isvor ului celui limpede
D.	isvor ului celui limpede
A.	isvor ulŭ celŭ limpede

PLURARŪ

*masculinŭ.**femininŭ:*

N. domnii ceî bunî	văile cele frumoŝe
G. domnilorŭ celorŭ bunî	văilorŭ celorŭ frumoŝe
D. domnilorŭ celorŭ bunî	văilorŭ celorŭ frumoŝe
Ac. domnii ceî bunî	văile cele frumoŝe
Voc. domnilorŭ ceî bunî!	văilorŭ cele frumoŝe!

neutru.

isvórele cele limpedî
 isvórelorŭ celorŭ limpedî
 isvórelorŭ celorŭ limpedî
 isvórele cele limpedî
 isvórelorŭ cele limpedî

Ca bunulŭ domnŭ se potŭ declina: *frumosulŭ copilŭ, copilulŭ frumoŝ, copilulŭ celŭ frumoŝ, omulŭ onestŭ, calulŭ bălanŭ, subfírelulŭ pomŭ, măreŭlŭ edificiŭ, etc.*

Ca frumoŝa vale se potŭ declina: *calea lungă, calea cea lungă, curata carte, cartea cea curată, tabla cea négră.*

Ca limpedele isvorŭ se potŭ declina: *marele edificiŭ, apa rece, apa cea rece, recea apă, mltasea cea môle, etc.*

Din paradigmele de mai 'nainte se vede:

a) că adjectivulŭ se declină cu ajutorulŭ articlulŭ propriŭ, când se află înaintea substantivulŭ: d. ex.: **bunulŭ** domnŭ; și rămâne nearticulatŭ, când se află în urma substantivulŭ, articulându-se numai substantivulŭ, pe lângă care stă adjectivulŭ; d. ex.: domnulŭ **bunŭ**, valea **frumoŝă**.

b) că articlulŭ impropriŭ **celŭ**, **cea**, dintre substantivŭ și adjectivŭ se declină și dînsulŭ, concordându cu substantivulŭ în genŭ, numărŭ și casŭ: d. e.: domnulŭ **celŭ bunŭ**, gen. domnulŭ **celŭ bunŭ**, etc.

c) că în unirea articolului cu adjectivul, precum și în formarea pluralului și a genetivului și dativului singular, se păstrează aceleași reguli ca și la substantiv.

Observare. Adjectivele feminine în *tóre* ca: *curgétóre*, *sdrohitóre*, *muritóre*, *muncitóre*, *călétóre*, *datóre*, etc., nu-și schimbă forma după număr și cas; d. ex.: N. și Ac. *apa curgétóre*; G. și D. *apei curgétóre* plural *apele curgétóre* etc.

COMPARAȚIUNEA ADJECTIVELORŪ (1).

Când se asemănă sau se compară între dinsele două sau mai multe lucruri, în privința însușirii lor, (chiar și două însușiri între ele), atunci se observă, că ele (ființele sau lucrurile) sau au aceeași însușire, adică în același grad, sau la una din ființe (orî lucru) însușirea este într'un grad mai mare orî mai mic, de cât la cea-alaltă (ființă sau lucru). De aci deosebim trei grade de comparare (asemănare) numite:

1. Gradul pozitiv;
2. „ comparativ;
3. „ superlativ,

(1) **Nota.** În limbile clasice elena și latina comparativul și superlativul se arată prin flexiune; iar în limba română, francesă și cele-alalte limbî neo-latine comparațiunea se face prin perifrased. e.:

$\sigma\omega\varphi\acute{o}\varsigma$	$\sigma\omega\varphi\acute{o}\text{-}\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$	$\sigma\omega\varphi\acute{o}\text{-}\tau\alpha\tau\omicron\varsigma$
sapiens	sapient-ior	sapient-issimus (a, um)
sage	plus sage	le plus sage
înțelept	mai înțelept	cel mai înțelept.

1. Adjectivul este în gradul pozitiv, când arată o însușire fără nici o comparare; d. ex.: Școlarul acesta este silitor.

2. Adjectivul este în gradul comparativ, când se atribue unei ființe sau unui lucru o însușire într'un grad mai înalt, în comparație cu însușirea altor ființe sau lucruri, d. ex.: Școlarul acesta este mai silitor de câtă acela.

3. Adjectivul este în gradul superlativ, când se atribue unei ființe sau unui lucru o însușire în gradul cel mai înalt, în comparațiune cu însușirea celorlalte ființe sau lucruri; d. ex.: Școlarul acesta este cel mai silitor dintre toți.

Comparativul se formeză, punându înaintea pozitivelui „mai” și în urmă „de câtă”; d. ex.: Ionu este mai silitor, de câtă Petre.

Superlativul se formeză, punându înaintea „celu, cea” și în urmă „din, dintre”; d. ex.: Pomul acesta este cel mai frumos dintre toți pomii grădinei.

Modelu de comparare.

positiv. comparativ.

Școlarul acesta	e	silitor,	mai silitor	(de câtă)
Trandafirul acesta	e	frumos	mai frumos	
Acești struguri	sunt	copți,	mai copți	
Dunărea	este	adâncă,	mai adâncă	
Valea	este	verde	mai verde	

superlativ relativ.

superl. absolut.

celu mai silitor
celu mai frumos
cei mai copți
cea mai adâncă
cea mai verde

(dintre) (fôrte silitor)
(fôrte frumos)
(peste măsură copți)
(fôrte adâncă)
(fôrte verde)

După modelul de mai sus să se compare: *flöre frumósă, scolarî silitorî, cernîlă negră, apă rece, frumósă prîndeară*, etc.

Observarea 1. Comparîndu două sau mai multe ființe (orî lu cruri) relativî la aceeași însușire, aflîmî mai întîi cî, sau sîntî asemenea (egale); d. ex.: *Alexandru este totî atîtî de silitorî, cîtî și Petru*; sau nu sîntî asemenea (inegale); d. ex.: *Alexandru este mai silitorî, de cîtî Petre*.

Cea d'întîi se numesce comparațiune de egalitate; cea de-a doua de inegalitate (diferențială). Comparațiunea de inegalitate pôte fi superiôră; d. ex.: *Alexandru este mai silitorî de cîtî Petre*; sau inferiôră; d. ex.: *Alexandru este mai pușinî silitorî, de cîtî Petre*.

Observarea 2. În privința superlativulî este de observatî, cî gradulî de comparare, în care se aflî adjectivulî cîndî aratî însușirea în gradulî celî mai înaltî, în comparație cu alte însușiri, se numesce *superlativî relativî*; iar cînd adjectivulî aratî însușirea în gradulî celî mai înaltî, fîrî de a mai compara acîtî însușire cu însușirile altorî ființe, se numesce *superlativî absolutî*.

Superlativulî absolutî se formézî prin ajutorulî adverbelorî și adverbialelorî; *fôrte, prea, de totî, peste mîsurî, cu desîrșire*, etc.; d. ex.: *Acestî școlarî este fôrte silitorî; acei struguri sîntî peste mîsurî copși*.

Observarea 3. Chiar și unele dintre adverbe se potî compara prin perifrasede, ca și adjectivele; d. ex.: *Bî seriî frumósî, mai frumósî, fôrte frumósî, peste mîsurî frumósî*.

Observarea 4. Vre-o cîte-vî adjective, ca; *mortî, pîrintescî, omnescî*, etc., nu se potî compara din causa conșinutului lorî.

Deprinderea 27. Sî se citîscî propoșițiunile de mai josî, spunîndu-se în ce gradî stî fie-care adjectivî: **Nu e mai grea bîlă, de cîtî punga gîlă** (Proverbî) **Dintre tîte petrecerile învîțatura este mai folositîre** (Pr.) **Burienî se gîsescî și în cea mai bunî grîdină** (Pr.) **În timpurile strîvechî, cînd cernî era multî mai aprîpe de noi și cînd era multî, fôrte multî apă și încî pușinî pîmîntî, locuia în Carpați unî vrîjitorî puternicî** (C. Sylva). **Tîncele e cataractulî celî mai periculosî pe tîtî întînderea Bistriței** (N. Gane). **Frumósî a fostî odinîrî grîdina Socolei, dar mai frumîse sîntî astî-đi ruinele frumuseței sale** (N. Gane). **Ferocitatea leului este mai demnî, de cîtî blîndețea crocodilului** (Bolintineanu).

Deprinderea 28. Sî se formeze cu adjectivele din propoșițiile deprinderii de mai nainte cîte o propoșiție, în-

trebuințându adjectivul, când în *positivă*, când în *comparativă*, când în *superlativă*.

Deprinderea 29. Să se analizeze substantivele și adjectivele din propozițiunile următoare: Acestu calu este negru. Laptele este alb. Acestu copilu este ascultatoru. Amu vedutu și eu frumoșa câmpie. Acestu merru e dulceșoru. Aci e casa mea părinteșcă. Aceșta pasere e murtă. Cănele e unu animalu credinciosu. Strugurii aceștia suntu prea copti.

Modelu de analiză.

Calu este *substantivă*, fiindu-că, etc. etc.

negru este *adjectivă*, fiindu-că numesce însușirea calului, adică cum este calul; este *predicativă*, fiindu-că este unitu cu substantivul său prin mijlocirea verbului *a fi*; este de clasa *intăia*, fiindu-că se termină în *u*; de genul *masculin*, numărul *singular*, cazul *nominativ*, ca și substantivul său, fiindu-că adjectivele concordă cu substantivul, pe care îl determină în gen, număr și cas; este în formă *nearticulată*, fiindu-că stă după substantiv, articulat ar fi *negrul calu*; este în gradul *positiv*, fiindu-că n'arată nici o comparare; *comparativă* ar fi *mai negru*, *superlativă* *celu mai negru* sau *forte negru*.

Recapitulațiune prin întrebări.

Care vorbă se numesce adjectiv în înțelesu propriu? — Ce se numesce adjectiv în înțelesu impropriu? — Cum se numesce adjectivul, când se pune de-a dreptul pre lângă substantiv? — Cum, cându este despărțit de subiectu prin verbul *a fi*? — Cum se pôte substantivisa unu adjectiv?

În câte clase se împart adjectivele după terminare? — În ce vocală se termină adjectivele de clasa I-a? și în ce adjectivele de clasa II-a? — Cum formeză pluralul adjectivele terminate în *ă*? cum cele în *iă*? cum cele în *ă*? cum cele în *e* și cum cele în *o*? — Adjectivele terminate în *ă* cum formeză femininul? — Cum cele în *iă*? cum cele în *o*? și cum cele în *ă*?

Ce schimbări fonetice se observă că suferă unele sunete din tulpina adjectivului, prin trecerea de la singular la plural?

Cum se face declinarea adjectivului? După pozițiunea lui, când se articulează adjectivul și când nu? — Dați mai multe exemple,

carî să se decline ca: *bunul domn*; altele ca *frumôsa vale*; altele ca *limpedele isvor*.—Ce se observă din paradigma declinării adjectivelor?—Cum se declină unu adjectivă substantivisată sau întrebunțat ca substantivă?

Cum se nască cele trei grade de comparare?—Când stă adjectivul în gradulă pozitivă? când în comparativă? când în superlativă relativă? și când în superlativă absolută?—Cum se formază comparativulă? și cum superlativulă?—După modelulă de comparare din carte să se mă compare și alte adjective. — Numiți adjectivele, carî nu se potă compara.

CAP. III.

NUMERALUL Ū.

A. **Exemple:** *Noi avemă unu căine frumôsă și doi cai negri. Ionă este ală doilea în bancă. Dă fî-căruia căte donă mere. Virgiliă a scrisă tema de două ori. Mulți chemați, pușini aleși. Noi avemă multe condee. Unele animale umorțescă în timpulă iernei. România produce multă grău.*

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Vorba, care arată numărulă sau cantitatea ființeloră sau a lucruriloră, se numesce numerală sau adjectivă numerală; d. ex.: Cincî-spre-dece soldați. Pușini soldați cădură.

(Unele numerale, punându-se pe lângă verbe, se întrebunțază și ca adverbe; d. e. Elă a venită de două ori.

Observare. Numeralesle nu arată ființe sau lucruri, ci numai numărulă sau cantitatea ființeloră sau a lucruriloră, și se întrebunțază sau pe lângă substantive ca *adjective*, ori numai singure ca *substantive*. Când se întrebunțază ca adjective se mă numesce și *adjective numerale*.

Numeralesle suntă de două feluri:

1. numerale hotărîtore și
2. numerale nehotărîtore.

I. Numerale hotărîtore.

A. Exemple: *România are cinci milioane de locuitori. Secolul are o sută de ani. Februarie este a doua lună a anului. Christu a în-
ciatã a treia zi din morþi. Mama dă copiilor cãte patru mere. A-
cãstã materie e ñdoitã. Sfõra e ñntreitã. Noi mãncãm de trei ori
pe zi. De cinci ori optu facu patru-þeci.*

A. Explicãri, definiþiuni ñi deprinderi.

Numerale hotãrõtore suntu acelea, cari hotãrãscu unu anumitu numãru de fiinþe sau de lucruri de acelaþi felu; d. ex.: cinci simþuri, doue cãrþi, alu treilea școlarũ, etc.

Numeralele hotãrõtore se sub-ïmpartũ ñn ;

- a) cardinale;
- b) ordinale;
- c) distributive;
- d) proporþionale;
- e) multiplicative sau adverbiale.

a) Numeralele cardinale aratã ñn ce numãru se aflã fiinþele sau lucrurile, ñi rãspundũ la ñntrebãrile : **cãtu? cãte?**; d. ex. : doi școlari, optu cãrþi.

Ele suntu simple ñi compuse.

Simple suntu de la una pãnã la þeci; apoi sutã, mie, milionũ, miliardũ. Cele-alalte suntu compuse. Declinarea lorũ este defectivã;

Unu-unulũ se declinã articulatũ ñi nearticulatũ; d. ex. :

SINGULARŪ

nearticulatŭ.		articulatŭ.	
<i>masc.</i>	<i>femininŭ.</i>	<i>masc.</i>	<i>femininŭ.</i>
N. unŭ (omŭ)	o (femea)	unulŭ	una
G. unuŭ	unei	unuia	uneia
D. unuŭ	unei	unuia	uneia
Ac. unŭ	o	unulŭ	una

PLURARŪ.

N.	(une)	uniŭ	unele
G. unorŭ	unorŭ	unora	unora
D. unorŭ	unorŭ	unora	unora
Ac.	(une)	uniŭ	unele

Observarea 1. *Unulŭ*, ca numeralŭ hotărîtorŭ, n'are pluralŭ; iar ca numeralŭ nehotărîtorŭ are și pluralŭ. La femininŭ Nom. și Ac. pluralŭ nu se întrebuintează în forma nearticulată.

La genetivŭ și dativŭ se pune în loculŭ articlului vocala *a*, ca *unuia*, *uneia*.

Observarea 2. Totŭ ca *unulŭ*, se potŭ declina nehotărîtele compuse: *vre-unulŭ*, *vre-una*; însă *vre-unulŭ* înainte de *căfi*, *câte* se contrage în *vre-o*, devenindŭ ast-felŭ o particulă nedeclinabilă; d. ex.: *vre-o căfi-va ômeni*, *vre-o câte-va femei*.

Observarea 3. Din doi se formeză *amîndoi*, cu gen. și dat. *amîndorora*, *amîndororŭ*. *Amîndoi* se înlocuesc une-orŭ prin neologismul *ambii*.

Observarea 4. Trei își schimbă forma după analogia lui *mea mele* și se întrebuintează după *câte* și *tôte*; d. ex.: *câte trele*; *tôte trele*. *Sută* și *mie* se declină ca substantivele feminine terminate în *ă* și *e*; *milionŭ* și *bilionŭ* ca cele masculine terminate în *ă*.

b) Numeralele ordinale arată loculŭ și ordinea, ce ocupă ființele sau lucrurile. Ele răspundŭ la întrebările: *alŭ câtelea?*; d. ex.: *alŭ doilea*. Ea este a doua în clasă. George este în clasa a patra.

Ordinalele se compun din cardinale, afară de întâiu, punându-li-se înainte articolul propriu ală a și la sfârșit le-a saă a; d. ex.: Ală doi-le-a, a a dou-a, ală patru-le-a, a patr-a.

Observarea 1. Spre a arăta genitivul și dativul singulară punem înainte nominativul articolul impropriu *celă, cea* urmat de prepozițiunea *de*; d. ex.: *celui de-ală doilea, celei de-a doua.*

Observarea 2. Întăiu se pôte întrebuința în trei forme: a) cu articlu în urmă; d. ex.: *întăiulă, întăia*; b) cu doi articli; d. ex.: *ală întăilea, a întăia*; c) cu articolul *celă, cea* urmat de prepozițiunea *de*; d. ex.: *celă d'întăiu, cea d'întăiu.*

Observarea 3. De la *dece* în sus ordinalele urmază regulată după cele formate din cardinale; d. e.: *ală ună-spre-dece-lea, a ună-spre-decea.* Număi *întăiulă, întăia* este înlocuită prin *unulă, una*, saă *unulea*, d. e.: *ală două-deci și unulea, a două-deci și una.*

c) Numeralesle distributive arată o împărțire a ființelor saă a lucrurilor într'ună numără egală (de o potrivă); ele răspundă la întrebările: **câte-căți? câte-câte?**; d. ex.: *Câte doi scolară iesă din școlă.*

Observare. Distributivele nu suntă de cătă nisce combinări de numerales cardinale cu particula *câte*, pusă înainte cardinaleloră; d. ex.: *câte două femei, câte dece militari etc.*

d) Numeralesle proporționale arată (afară de simplu) de căte ori ună lucru se;ia măi multă de cătă unimea. Acestea suntă următorele optă: simplu, (duplu), îndoită, întreită, împătrită, încincită, îndecită, însutită, și înmiită saă înmiită.

Observare. Proporționalele suntă ună felă de participă, formate de la verbele derivate din numerales și se întrebuințază ca ună felă de *adverbe*, când staă pe lângă *verbe, adjective și adverbe*; d. ex.: *elă lucrăză îndoită, îndoită de mare, îndoită de bine*; iar când staă pe lângă substantive, se întrebuințază ca adjective; d. e.: *ostenelă îndoită.*

e) Numeralesle multiplicative saă adverbiale arată

repetirea unei lucrări sau existența, pentru care cuvântul se pune pe lângă verbe; d. e.: El a scris de două ori (de trei ori, de patru ori, etc).

Observare. Din numerale se pot deriva și unele substantive ca *unine*, *treime*, *pătrime*, *sutime* sau *unitate*, *trinitate* etc.

Deprinderea 30. Să se spună, cari din numeralele propozițiilor următoare sunt cardinale, cari ordinale, cari distributive, proporționale, adverbiale: **De câtă o mie de vrăbii pe gardă, mai bine una în frigare** (Proverbă). **De câtă o săptămână vrăbie, mai bine o di șoimă** (Pr.). **Mai bine să întrebă de două ori, de câtă să greșesci odată** (Pr.). **Intr'o mie de prieteni un vrăjmaș de vei avea, e destul ca să ți-i facă pe toți vrăjmași** (Pr.). **Marsilia este portul cel mai însemnat al Franței și chiar al doilea oraș după Paris** (V. Alexandri). **De trei ori patru fac douăsprezece. Anul are douăsprezece luni. Care e a șaptea lună a anului? Întâia di a săptămânei se numesc Luni. Sărbătorea Sântului George cade la douăzeci și trei Aprilie. Dacă la doi săraci le dai câte cinci bani, câți bani le-ai dat amândorora? Distanța între București și Giurgiu e de șesezeci și șapte de kilometre. Tata a cumpărat trei metri de postavă, câte douăzeci și patru de lei metru. El a muncit întreit, de câtă trebuia. Premiul întâi îl vom da celui dintâi scolar al clasei.**

II. Numeralele nehotărîtoare.

A. Exemple: *El are destulă avere. Noi avem vre-o câți-va cai frumoși. Dă-mi puțină cernădă. În Dunăre sunt mulți pesci. În anul acesta s'au făcut puține fructe. Unii copii sunt foarte sburdănici. Mai sunt câte-va zile pînă la examen. Ați am vădută vre-o câți-va școlari silitori.*

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

Numeralele nehotărîtoare arată un număr nehotărît de ființe sau de lucruri de

același felū, saū o cantitate nehotărită de materie; d. e: **Mulți** aū fostū, **puținī** aū rămasū. Dă-mī **puțină** pâne. In acestū locū este **atâta** u-međială. De **cătū-va** timpū mă simțū bine.

Ele suntū simple și compuse:

<i>simple.</i>		<i>compuse.</i>	
unū (o)	multū (ă)	nicī-unū (o)	nicī-uniū (unele)
cătū (ă)	puținū (ă)	vre-unū (o)	vre-uniū (unele)
atâtū (ă)	puținelū (ică)	orī-cătū (ă)	orī-cățī (câte)
totū (ă)	destulă (ă)	verī-cătū (ă)	verī-cățī (câte)
altū (ă)	singurū (ă)	orī-și-cătū (ă)	orī-și-cățī (câte)
etc.		fie-cătū (ă)	fie-cățī (câte)
		cătū-va	cățī-va
		vre-o cătū-va,	vre-o cățī-va

Din exemplele de mai susū se vede:

a) că numeralele compuse se forméză prin punerea înainte a particulelor: orī, verī, vre-o, ore-și, și, fie; la unele se pôte pune și **va** în urmă; d. ex.: orī-cătū, vre-o cățī-va, cătū-va, etc. Din unū și ver saū vre și din nicī se compunū: ver-unū saū vre-unū, nicī-unū, etc.; d. ex.: **vre-unū** omū, **vre-o** femeie.

b) că în declinare particulele rămănū neschim-bate, declinându-se numai numeralulū.

Observarea 1. Totū se întrebuintéză adesea cu prepozițiunea *cu*; d. ex.: *cu toți, cu toate, cu totulū, cu toatele.* Toți se pôte compune cu numeralele de la trei în susū; d. e.: *toți-trei, toate-trei, toți-patru, toate-patru.* In limba populară se mai ȃice: *tus-trei, tus-trele.* La gen. și dat. pluralū se ȃice *tuturorū*, iar nu *tutuloră*.

Observarea 2. Când aceste numerale se întrebuintéză ca substantive, cele mai multe dintre ele se potū articula; d. ex.: *mul-tulū, pușinulū* (ce amū) etc.

Deprinderea 31. Să se spună ce felu de numerale se găescu în următoarele propozițiuni; cari sunt simple, cari compuse și cum se întrebuintează în vorbire: **Dina bună multă vreme nu ține** (Proverbă). **Câte sate atâtea bordee, și în bordee atâtea obicei** (Pr.). **Unul croesce și altul cârpesce** (Pr.). **Altora dă povață și pe sine nu se nvață** (Pr.). **Ceea-ce omul singur își face, nimeni nu-î poate desface** (Pr.). **Câte capete, atâtea păreri** (Pr.). **Data-mi puțin lapte! Numai vre-o câți-va școlari au sciută ađi lecțiunea.** Cine are să-mi dea puținică cernelă? **Orî-și-câți omeni voru trece pe aci, opresce-î!** **Noi avem destule parale.** **Țera noastră are multe lucruri încântătoare.** **A intrat vre-un profesor în clasă?** **Nici-un anotimp nu e așa de plăcut, ca primăvara.** **Să mergem cu toți la biserică.** **Totul era într'o stare tristă în epoca Fanarioților.** **Puținul ce am vi-lu împart vouă amendorora.** **Dumne-deu este părintele tuturor.** **Unii vinu, alții se duc.**

Deprinderea 32. Să se analizeze din propozițiunile deprinderii de mai susu toate părțile de cuvintu învățate până acun.

Modelu de analiză.

Dina este substantiv, etc.

bună este adjectiv, fiind-că, etc.

multă este numeral, fiind-că arată o cantitate; e numeral nehotărîtore, fiind-că arată o cantitate nehotărîtă; este de numărul singular, genul feminin, fiind-că concordă cu substantivul *vreme*, ca și unu adjectiv.

Recapitulațiuni prin întrebări.

Cari vorbe se numesc numerale?—De câte feluri sunt numerele?—Cari numerale se numesc hotărîtore, și cari nehotărîtore?—In ce se subimpertu numerele hotărîtore?—Cari numerale se numesc cardinale?—Cari ordinale?—Cari distributive?—Cari proportionale?—Cari multiplicative sau adverbiale?

Cari numerale sunt simple și cari compuse? Cum s'au format numerele compuse?—Cum se declină numerele flexibile?—Cari numerele se numesc nehotărîtore?—Cari sunt simple?—Cari compuse? Prin ajutorul caror particule se formază numerele compuse?—Cari numerale nehotărîtore se declină și cum se declină?

CAP. IV.

P R O N U M E L E.

: A. Exemple. *Tu* (Constantine) *ai* fostă la școlă; iar *el* (Ion) *a* fostă la câmp. *Eu* scriu; iar *ea* cântă. *Ac*astă carte este a mea; iar *acea* este a ta. *Pas*ărea, care cântă eră atât de frumos, se cheamă *privighetore*. Ce faci tu acum? Cine a venit?

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Vorba, care se pune în locul unui nume (substantiv), a cărui repetare în vorbire n'ară suna bine, se numește pronume; d. ex.: Eu scriu. Acesta vorbește.

După întrebuințare, pronumele se împart în pronume substantivale și în pronume adjectivale.

Pronumele, ce se întrebuințază singure (neatârinate), ca și substantivele, se numesc **pronume substantivale**; d. ex.: *eu* vorbesc; iar *acelea*, cari se întrebuințază atât singure cât și în unire cu un substantiv (atârinate) ca și adjectivale, se numesc **pronume adjectivale**; d. ex.: **Acesta serie. Acest școlar este silitor.**

Pronumele adjectivale concordă cu substantivul, la care se raportă în gen, număr și cas, ca și adjectivale; d. ex.: **Acest condei este al meu. Acestă carte este a mea.**

După înțeles pronumele se împart în:

- a) pronume **personale**;
- b) „ **posesive**;
- c) „ **demonstrative**;
- d) „ **relative și interogative**;
- e) „ **nehotărâte**.

a) **Pronumele personale.**

A. **Exemple :** *Elu a cumpăratu trei caete. Noi suntemu școlari. Ea însu-mi amu fostu ađi la elu. Spelați-vă pe mâni ! Elu se teme de mine. Ați auđitú ce mi s'a întâmplatú ? Elu și-a adusu aminte de tine.*

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Pronumele personale suntú acelea, cari arată, dacă ființa saú lucrulú numitú este persóna vorbitóre, ori persóna cu care se vorbesce, saú persóna despre care se vorbesce; d. ex.: **Eú** scriu, **tu** ascuți, **elu** saú **ea** scrie.

Pronumele pentru persóna I-a suntú: **eú**; pentru a II-a: **tu**; pentru a III-a: **elu** (masculinú), **ea** (femininú) cu tóte formele lorú flexionare. Persóna III-a mai are și forme reflexive, cari suntú: **sie**, **și**, **sine**, **se**.

Declinarea saú formele pronumelorú personale:

a) **Simple.**

	<i>Pers. I.</i>	<i>Pers. II.</i>	<i>Pers. III.</i>	<i>Pron. reflex.</i>
Singularú	N. eú	tu	elu (m), ea (f).	—
	G. —	—	luí , eí .	—
	D. mie , mi , ímí	tie , ți , íți	luí , i , íi eí , íi	sie , și , íși
	A. (pe) mine , me	tine , te	elu , lú , ílu , ea , o	sine , se
	V. —	(o), tu!	—	—
Pluralú	N. noi .	voi	eí (m), ele (f).	—
	G. —	—	lorú , lorú	—
	D. noué , ne , ni	voué , ve , vi	lorú , le lorú le , li	sie , și
	A. (pe) noi , ne .	voi , ve	eí , íi , i ele , le	sine , se
	V. (o), —	voi!	—	—

b) **Compuse.**

M A S C U L I N Ū

Singularŭ.

	<i>P. I.</i>		<i>P. II.</i>		<i>P. III.</i>
N.	eŭ însu-mŭ	—	tu însu-ŭ	—	elŭ însu-ŭ
G.	— —	—	— —	—	— —
D.	mie însu-mŭ	—	ŭie însu-ŭ	—	lui însu-ŭ
A. (pre)	mine însu-mŭ	—	tine însu-ŭ	—	elŭ însu-ŭ

Pluralŭ.

N.	noi înŝi-ne	—	voi înŝi-ve	—	eŭ înŝi-ŝi
G.	— —	—	— —	—	— —
D.	nouŭ înŝi-ne	—	vouŭ înŝi-vŭ	—	lorŭ înŝi-ŝi
A. (pe)	noi înŝi-ne	—	voi înŝi-vŭ	—	eŭ însu-ŝi

F E M I N I N Ū

Singularŭ.

N.	eŭ însa-mŭ	—	tu însa-ŭ	—	ea însa-ŝi
G.	— —	—	— —	—	— —
D.	mie însa-mŭ	—	ŭie însa-ŭ	—	eŭ însa-ŝi
A. (pe)	mine însa-mŭ	—	tine însa-ŭ	—	ea însa-ŝi

Pluralŭ.

N.	noi înse-ne	—	voi înse-vŭ	—	ele înse-le
G.	— —	—	— —	—	— —
D.	nouŭ înse-ne	—	voŭ înse-vŭ	—	lorŭ înse-le
A. (pre)	noi înse-ne	—	voi înse-vŭ	—	ele înse-le

Observarea 1. În loculŭ persŭnei II și III-a se mai întrebun-
tŭzŭ unŭ felŭ de pronume de convenienŭ: ca *Domnia ta* (sauŭ dum-
nea-ta). *Maria-ta*, *Îndŭlŭimea-ta*, (sauŭ-sa) *Majestatea-sa*, *Sfinŭia-so* etc.

În locŭ de însa-mŭ se mai ŭice ŝi însŭ-mŭ, însŭ-ŭ etc.

Din paradigma de mai sus se vede:

a) că pronumele personale au mai multe forme flexionare de câtă substantivele;

b) că pentru persóna I-a și II-a este o singură formă, atâtă pentru masculin, câtă și pentru feminin;

c) că persónei I și II îi lipsește genitivul, pe care îl póte înlocui prin posesivul *alú meú, alú tée*;

d) că pentru genul neutru se întrebunțeză la singular formele masculinelor, iar la plural formele feminine;

e) că la dativ și acusativ, pronumele personale au trei forme: *forma întregă, forma scurtată și forma întonată*.

f) că pronumele de persóna III *sie, și, își, sine*, se numesc pronume reflexive, fiindă-că ele țină locul persónei, care face și primește lucrarea. Aceste pronume au forme deosebite numai la dativ și acusativ. Pentru pers. I-a și II-a se întrebunțeză ca reflexive formele scurtate (sau întonate) ale pronunelor personale; d. ex.: *Eú mă spēlú, tu te spēli; eú ímí spēlú, tu íți spēli mânele*.

g) că numai persóna II are vocativ, care este *tu*;

h) că în pronumele compuse numai partea întâia se declină; însu (a) primește schimbări numai după gen și număr, iar pron. conjuncte rămân neschimbate.

Pentru dativ.

Singulară.			Plurală.		
I	II	III	I	II	III
f. întregă:	<i>mie, ție, lui (m), ei (f)</i>		<i>nouă, vouă, loră</i>		
f. scurtată:	<i>mi, ti, i,</i>		<i>ni, vi, le</i>		
f. întonată:	<i>îmi, îți, îi</i>		<i>ne, vă, le (li)</i>		

Pentru acusativă.

f. întregă :	mine, tine, elū, ea		noi, voi, ei, ele
f. scurtată :	me, te, lū, o		ne, vē, i, le,
f. întonată :	— — ilū		— — îi

Fiindă-că pronumele scurtate se potū uni adesea cu alte vorbe din propozițiune, de aceea ele se mai numescū și pronume conjuncte saū legătore. Unirea pronumelorū scurtate cu alte vorbe se arată tot-d'auna printr'o linioră saū prin apostrofū; d. ex.: Adu-mī, mi-ai adusū? vedi-lū, vedi-i, l'ai vēdūtū? i-ai vēdūtū? v'amū spusū, l'amū întreatū, etc.

Observarea 1. Când pronumele scurtate staū singure în propozițiune, atunci, trebuindū să fie întonate, primescū ca rezemū de întonare unū „i“, cu ajutorulū căruia potū forma o silabă; d. ex.: *imi* (iți, își) *aducū aminte*. Fiindă-că acestū i nu face parte din tulpina pronumelūi, de aceea când acesta i se elude în unirea pronumelorū cu alte vorbe, loculū sēu nu se va însemna cu apostrofū; vomū scrie dară: *dă-mi apă*, iar nu *dă'mi apă*.

Une orī formele scurtate se punū în vorbire fără nici o însemnare deosebită; d. ex.: *du-mi-te* în locū de *du-te*; *mânca-mi-te-arē* corbii etc.

Observarea 2. Formele întregi ale pronumelūi de acusativū suntū însoțite tot-d'auna de prepozițiunea *pe* saū *pe*; d. ex.: *Pe tine te-a vēdūtū, iar nu pe mine*.

Observarea 3. *Sine* se întărește în unele casurī prin *și* d. ex.: *pe sine-și se laudă*.

Deprinderea 33. Să se îndrepteze propozițiunile următore, scurtându-se pronumele personale și punându-le la loculū cerutū în propozițiune. **Mie** trebuie apă. Amū să ție daū ceva. Dă **lui** acēstă carte. Dă **mie** puțină pâne. Adu **lui** cartea cea nouē. Spune **lorū**, ca să învețe. Spune **ei** sorei mele să vie. Amū cântatū **lorū** unū cântecū frumosū. Elū a cumpēratū **șie** o carte bună. Ei aū cumpēratū **șie** mai multe cărți. Amū alesū **nouē** câte unū bricēgū bunū. Dați **mie** acea călimară de pe bancă. Eū amū vēdūtū (pe) **tine** ieri. Ați întălnitū **ei** unde-va? În ce locū ați vēdūtū (pe) **ele** (rudele nōstre)? Dumneđeū a datū

nouă minte și înțelegere. Elū spélă pe sine. Cine a datū lorū aceste lucruri? Spune ei să vie la școlă. Duceți voi în școlă. Di lorū să învețe bine. Cine a adusū mie acé-stă carte? A adusū ție fratele tēu ceva? D. e. Imi tre-bue apă.

Deprinderea 34. Să se îndrepte scrierea pronumelorū din propozițiunile următoare: Unde nu poți prinde, mâna nuți întinde (Pr.) Daca nu țise plécă ție vremea, plé-câte tu vremii (Pr.) De te latră vre unū căne, astupăi gura cu pâne (Pr.) Undei lacū, se adună brósce (Pr.) Védēndū pe omū la întristare, nuī mai face supărare, adică: nu turna spirtū peste focū, ci mângâielū de ai mijlocū (Prov.). Cine împarte, parteși face (Pr.) Cine sa friptū cu zémă, suflă și în lapte acru (Proverbū). Dămi cartea săi o ducū! Națio. Dute la școlă, Petre! Țiamū cumpēratū o carte. Ađi neamū sculatū fórte de diminēță. Noi neamū dusū ieri la biserică. Vași asculta, daca ași avé timpū. Iaī cuțitulū din mână! Duceți-vē binișorū pe stradă, copii! Dămi o carte de citire. Tata șia cumpēratū o haină. Elū se laudă pe sineși. Cine ia datū jucă-riile acestea?

Deprinderea 35. Să se formeze mai multe propoziți-uni, în cari pronumele să fie saū atributivū, saū comple-mentū dreptū ori nedreptū; pronumele scurtate să se pună când înaintea, când în urma vorbei cu care se légă.

Deprinderea 36. Să se copieze tóte pronumele perso-nale din bucata de citire x (din Stilū și Compozițiunī).

b) Pronumele posesive.

A. Exemple. *Pălăria mea este nouă; iar a ta veche. Cărțile mele suntū curate, iar ale tale suntū murdare. Din parte-ne vē urămă tóte fericirile. Inima-mi bate cu putere.*

B. *Explicări, definițiunī și deprinderi.*

Pronumele posesive arată ființele saū lu-crurile, ca posesiunea uneia din cele trei persóne gramaticale.

	I	II	III
1. Ună posesorū și o posesiune	(câinele) meū (cartea) mea	tēū ta	sēū sa
2. Ună posesorū și mai multe posesiuni	(câni) mei (cărțile) mele	tēi tale	sēi sale
3. Mai mulți po- sesori și o posesiune	(câinele) nostru (cartea) nóstră	vostru vóstră	(lorū) (lorū)
4. Mai mulți posesori și mai multe posesiuni	(câni) noștri (cărțile) nóstre	voștri vóstre	(lorū) (lorū)

Ele se potū întrebuița saū ca adjective, saū ca substantive.

Posesivele se declină în modulū următorū:

Masculinū.			
SINGULARŪ.		PLURALŪ.	
N. Cânele	meū tēū sēū	Câni	mei tēi sēi
G. Cănelū	meū tēū sēū	Cănilorū	mei tēi sēi
D. Cănelū	meū tēū sēū	Cănilorū	mei tēi sēi
A. Cânele	meū tēū sēū	Câni	mei tēi sēi

Totū astū-felū: **Câni noștri, voștri, lorū.**

Femininū.

SINGULARŪ.				PLURALŪ.	
N. Cartea	mea ta sa	Cărțile	mele tale sale		
G. Cărții	mele tale sale	Cărțilorū	mele tale sale		
D. Cărții	mele tale sale	Cărțilorū	mele tale sale		
A. Cartea	mea ta sa	Cărțile	mele tale sale		

Totū astū-felū: **Cărțile nóstre, vóstre, lorū.**

După acestū modelū să se decline: **Calulū meū, tēū, sēū; caii mei, tēi, sēi. Pălăria mea, ta, sa; pălăriile mele, tale, sale. Tēra nóstră, vóstră, lorū.**

Din paradigmele de mai 'nainte se vede:

a) că dintre toate pronumele adjectivale, numai posesivele au formă deosebită și pentru persoana I și II-a;

b) că acestu pronume se acordă, ca și unu adjectivă, însă nu cu persoana stăpânitoare, ci cu ființa sau lucrul stăpânit: d. e.: Cartea mea (a scolarului).

c) că pentru persoana III-a se întrebuintează pe lângă seș, sa și forma pronumelor personale lui, ei pentru singulară și loră pentru plurală.

Observarea 1. Formele lui, ei se pună în loculă posesiveloră spre a evita confusiunea de înțelesă; d. ex.: *Pavelă a vădută pe Alexandru și pe fiulă seș, ducându-se le biserică.* (Nu se scie ală cui fiă era). În loculă *Pavelă a vădută pe Alexandru și pe fiulă lui* (fiulă lui Alexandru), ducându-se la biserică.

Observarea 2. Când posesivele stău singure sau înaintea unu substantivă ori adjectivă, atunci se pune înaintea loră articlulă impropriu: *ală, a, ai, ale*; d. ex.: *Ală meă a venită* (adică frate). *Ai voștri suntă a casă. Ală meă frate,* etc.

Observarea 3. În unele construcțiuni posesivele se înlocuesc prin pronumele scurtate de dativă; d. ex.: *din parte-mi* (partea mea) *vă daă voie, din parte-ți, parte-vă, parte-ne.*

Deprinderea 37. Să se spună, cari suntă pronumele posesive din propozițiunile următoare și cum suntă întrebuintate: *Mai bine în coliba ta, de câtă în palatulă altuia* (Proverbă). *Oțetulă tare vasulă și-lă strică* (Pr.) *Cu mai marii tei nu întinde vorbă lungă* (Pr.) *Ună bordeiă să ai, numai să fie ală teă* (Pr.) *Sciințele suntă uși, iar cheile loră suntă cercetările* (Pr.) *Totă pasărea pe limba sa pieră* (Pr.) *Casele noastre suntă mari; iar ale voștre suntă mici. Calulă teă este grasă; iar ală meă este slabă. Surorile mele au sosită ieri acasă; ale tale însă n'au sosită încă. Armata noastră s'a luptată vitejese. Din parte-mi îți ureză toate fericirile. Caii voștri suntă foarte iuți. În ce loculă suntă casele voștre? Dar ale loră unde suntă?*

Deprinderea 38. Să se înlocuiască linióra din propozițiunile următoare printr'unu pronume posesivă: *Cartea—este frumoasă; iar—nu e frumoasă. Surorile—au sosită acum. Porumbeii—s'au înălțat; iar—suntă în curte. Oile—pască. Frații—suntă silitori; iar—nu suntă sili-*

tori. Pisica—cea albă s'a suită pe piciorulă—.Copiii vecinului—s'a'au dusă la școlă. Tera—producece multă grâu. Imprumută-mi puțină cartea—.Cine a vedută condeele—? d. e.: Cartea mea este frumósă; iar a ta etc.

c) Pronumele demonstrative.

A. *Exemple: Eă n'amă altă condeiu, de câtă pe acesta. Amă auditū vorbindu-se multe despre acésta. Același lucru mi s'a întâmplatū și mie. Acestū școlarū e silitorū, acela e însă leneșit. Celū-alaltū școlarū să vie! Acésta e îngrozitorū.*

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

Pronume demonstrativă este acela, care înlocuesce pe unū substantivū și, arătându ființa saū lucrulū numitū, îl deosebesce de alte ființe saū lucruri de același felū (arătându-lū).

Elū se întrebuintează când ca substantivū, când ca adjectivū, punându-se saū înaintea saū în urma substantivului; d. ex.: Acesta scrie, acestū școlarū scrie și școlarulū acesta scrie.

Pronumele demonstrative suntū: acestū, acésta, acela, aceea, același, aceiași, ăstū, asta, cestū, césta, ălū, aea, celū, cea, (istū, istă) cestalaltū, céstalaltă etc.

Prin acela, aceea, cela, ceea, același, aceeași, etc. arătămū o depărtare în timpū saū în spațiū, prin acesta, acésta, ăstū, asta, etc., arătămū o apropiere.

Declinarea lorū se face în modulū următorū:

Intrebuintate ca substantive.

SINGULARŪ.

	<i>m.</i>	<i>f.</i>	<i>m.</i>	<i>f.</i>
N.	acesta	acésta	acela	aceea
G.	acestuia	acesteia	aceluia	aceleia
D.	acestuia	acesteia	aceluia	aceleia
Ac.	acesta	acésta	acela	aceea

PLURALŪ

	<i>m.</i>	<i>f.</i>	<i>m.</i>	<i>f.</i>
N.	aceștia	acestea	aceia	acelea
G.	acestora	acestora	acelora	acelora
D.	acestora	acestora	acelora	acelora
Ac.	aceștia	acestea	aceia	acelea

Intrebuințate ca adjective.

SINGULARŪ

masculinŭ.

N.	acestŭ	omŭ	—	omulŭ	acesta
G.	acestui	omŭ	—	omului	acestuia
D.	acestui	omŭ	—	omului	acestuia
Ac.	acestŭ	omŭ	—	omulŭ	acesta

femininŭ.

N.	acéstă	femea	—	femea	acéstă
G.	acestei	femei	—	femeii	acesteia
D.	acestei	femei	—	femeii	acesteia
Ac.	acéstă	femea	—	femea	acéstă

P L U R A L Ū

masculinŭ.

N.	aceșți	ómenī	—	ómenii	aceștia
G.	acestorŭ	ómenī	—	ómenilorŭ	acestora
D.	acestorŭ	ómenī	—	ómenilorŭ	acestora
Ac.	aceșți	ómenī	—	ómenii	aceștia

femininŭ.

N.	aceste	femei	—	femeile	acestea
G.	acestorŭ	femei	—	femeilorŭ	acestora
D.	acestorŭ	femei	—	femeilorŭ	acestora
Ac.	aceste	femei	—	femeile	acestea

SINGULARŪ.

PLURALŪ

*masculinŭ.**femininŭ.**masculinŭ.**femininŭ.*

N. cestalaltŭ	céstalaltă	cești-alalți	cestealalte
G. cestui-alaltŭ	cestei-alalte	cestor-alalți	cestor-alalte
D. cestui-alaltŭ	cestei-alalte	cestor-alalți	cestor-alalte
Ac. cestalaltŭ	céstalaltă	cești-alalți	cestealalte

După modelul de mai sus se pot declina: acelu pomŭ, aceea flóre, ăstŭ riŭ, astă fată, același dramŭ, aceeași vale, ce-lalaltŭ riŭ, cealaltă vale, acestŭ copilŭ, pomulŭ acesta, această carte, scôla acésta, pe urmă cestŭ, celŭ.

Din paradigmele de mai sus se vede:

a) că pronumele demonstrativŭ primesce după formele flexionare, cândŭ stă singurŭ în propozițiune saŭ în urma substantivului, particula a; d. ex.: **Acesta** este silitorŭ, omulŭ **acesta** etc.;

b) că ũ de la sfârșitul demonstrativului se elude înaintea lui a, fără de a se arăta această eludere prin apostrofŭ; d. ex. **acesta**, iar nu **acestu-a** saŭ **acest'a**.

c) că stândŭ înaintea substantivului, demonstrativele nu primescŭ pe acestŭ a; d. e.: **Acestŭ** omŭ, **acestui** omŭ, etc.

Observare. Este de observatŭ că nu tóte formele demonstrativelor se întrebuintă în limba literară.

Deprinderea 39. Să se spună cari suntŭ pronumele demonstrative în următoarele propozițiuni și cum suntŭ întrebuintate: **Care** înaintea noastră îi grăesce pe alții de rău, **acela** și pe noi înaintea altora ne va grăi de rău (Proverbŭ). **Téra** românescă a fostŭ tot-d'auna o țără, ce a diferitŭ de tóte celealalte țeri din lume (C. Bolliacŭ). Ceea ce dă omului o superioritate nemăsurată asupra tuturorŭ celorŭ-alalte viețuitoare este lucrarea spiritului: cugetarea (I. Ghica). Nu numai că creeri la omŭ suntŭ de unŭ volumŭ mai mare, de câtŭ la tóte celealalte animale, dar și creeri ómenilorŭ, cari

și-au petrecută viața în studii și meditațiuni, dobândesc un volum și o densitate mai mare, de câtă ai acelora, cari și au petrecută-o în trândăvie (I. Ghica). Drepturi, obiceiuri, limbă, istorie, suntu aceleași între aceste două surori (Moldova și Muntenia), născute în aceeași di din aceeași mană (C. Bolliac). Vedă tu pe câmpul cel veselă acea dumbravă tristă de chipăroși? acesta e țerina lui Makpelah (Patriarchii). Mie dă-mi condeiul acesta și tu ia pe cel-alaltă. A cui e cartea asta? Omul ăsta e foarte onestă. Copiii ăstia suntu cu minte. De ce nu dai drumul pasărilor acestora? Unde suntu foile acestei cărți? Eă amă aceeași vîrstă, ca și tine. Aceiași cu aceiași foarte lesne se însoțescă.

Deprinderea 40. Să se înlocuiască printr'ună pronume demonstrativă liniuțele din 'naintea saă din urma fie-căruia din substantivele de mai josă: — copilă, — femeie. — căruță, — caă, cernela —, copiii —, — condeiă, — hărtie, mărulă —, cartea —, — caete, școlarii —, — apă limpede, pasărea —, — animale, nisipulă —, — aeră curată, — omeni, copilulă — este foarte silitoră, — haină nouă este făcută de croitorulă —, — omeni bună, condeele — suntu cele mai bune; d. ex. Acestă copilă, această femeie, etc.

d) Pronume relative și interogative.

A. Exemple: Școlarulă, care este silitoră, va fi lăudată de totă lumea. Cartea, ce și-amă dat-o, nu este a mea. Felă, care de altă felă era foarte cu minte, a făcută această greșală. Ce se spune despre Plernă? Cine a fostă aci? Ce felă de omeni suntu acestia?

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

Pronumele relativă este acela, care unesce cu ună substantivă (saă cu ună pronume) o propozițiune, ce determină saă explică înțelesulă acestui substantivă. (Câte o dată substantivulă se subînțelege fiindă numită mai 'nainte).

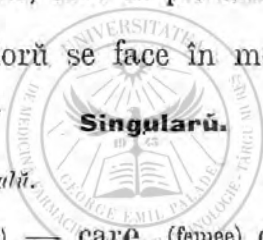
Ele sunt **care** și **ce**

Din demonstrativul **cel** și relativul **ce** se formează relativul compus **cel**-**ce**, **ceca**-**ce**, în care numai **cel** se declină.

Când însă întrebăm cu ele despre o persoană, ori despre un lucru sau chiar despre o însușire, atunci iaș numele de pronume interogative.

Ca pronume interogativă mai avem și pe **cine**, care se întrebuițază tot-d'auna ca pronume substantivală; pe câtă timp **care** și **ce** se potă întrebuița, când ca pronume substantivale, când ca pronume adjectivale.

Declinarea loră se face în modulă următoră:

ca adjectivală.

ca substantivală.

N.	care	(omă)	—	care	(feme)	care(le)	—	care(a)
G.	căru	(omă)	—	cărei	(feme)	căruia	—	căreia
D.	căru	(omă)	—	cărei	(feme)	căruia	—	căreia
Ac.	care	(omă)	—	care	(feme)	care(le)	—	care(a)

Plurală.

N.	car	(omen)	—	car	(feme)	car	—	car
G.	căror	(omen)	—	căror	(feme)	cărora	—	cărora
D.	căror	(omen)	—	căror	(feme)	cărora	—	cărora
Ac.	car	(omen)	—	car	(feme)	car	—	car

Observarea 1. *Cine* compusă din *ce* și particule *ne* are gen. și dat. *Cui*; cele-alalte forme lipsescă. *Ce* este defectivă de forme.

Observarea 2. Când întrebăm despre însușirile sau speciile lucruriloră ori ale ființeloră, atunci interogativulă *ce* se întăresce de obiceiă prin cuvântulă *fel*; d. e. *Ce felă de omă este elă? Ce felă de pere suntă acestea?*

Observarea 3. În locul relativelor care și ce ce întrebuințază adesea adverbele relative: unde, de unde, când, de când; d. e.: *Locul, unde (în care) te-ai născut, se numește locul tău natal. Timpul, când (în care) ai sosit, era frumos.*

Deprinderea 41. Să se spună, cari sunt pronumele relative și cari interogative în următoarele propozițiuni și cum s'au întrebuințat: **Cine** sapă grópa altuia, însuși cade într'insa (Pr.) **Nu e aur** totu ce strălucesc (Pr.) **Care** dă din mâni nu se innecă (Pr.) **Cine** caută, află (Pr.) **Cine** scie carte, are patru ochi (Pr.) **Ceea-ce** omul singur își face, nimeni nu-î poate desface (Pr.) **Cine** se face óie, ilu mănâncă lupii (Pr.) **Prieten** adevărat este acela, care te sfătuesce spre bine; iar nu, care-ți laudă nebuniile (Pr.) **Vremea** îi învață pe aceia, cari n'au dascăl (Pr.) **Care** școlar a sciută ad lectiunea mai bine? **Ce** felu de plante se găsesc la munte? **Sciți** să-mi spuneți tēra, unde cresc portocalele? **Ce** felu de școlar e fratele tēu? **Cine** a fost vre-o dată la munti? În urma căror merite a fost premiat școlarul, pe care mi l'ai arătat astă-dí? **Nu pot** să vă spun exactu timpul, când voi veni pe la voi. **Alu** cărei femei este acestu copil? **Acești** sunt nisce ómeni, căror noi le-am făcut tot-d'auna bine. **Ce** se scie despre lupta de la Plevna? **Care** an se numește bisextu? **Intr'a** cui mână se află acum cartea, ce ți-am dat'o ieri?

Deprinderea 42. Să se copieze propozițiunile următoare, punēndu pronumele în cazul cerut: **Cine** este condeiu acestu? **Cine** se cuvine laudă? **Școlarul**, care nu-î place învățatura, este leneșu. **Cine** ai dat cartea mea? **Care** școlar i se cuvine premiul întâiu? **Care** femei i-ai dat acēstă carte? **Cine** i-a dat în gându lucrul acesta? **Cari** ómeni le-ai dat bună ziua acum? **Acești** le-am dat caietele, dar acei nu le-am dat. **A** care este cartea acesta? **Cine** să spună eu aceste lucruri? **D. e. Alu** cui este condeiu acestu?

c) Pronume nehotărîte.

A. Exemple. *Să iasă cine-va afară! Ori-care părinte își iubesc copilul său. Cutare om mi-ai spus. Ai mâncat tu ce-va? N'am*

măncatū nimicū. Nimenea nu va trăi eternū. Ori-și-ce lucru la timpul sēi. Dă fie-căruia câte unū numărū.

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Pronumele nehotărîtū este acela, care însemnēzā o ființă sau lucru în modū nehotărîtū sau vagū; d. ex.: Să sciți, că ori-cine arū veni, nu ne pōte convinge.

Cele mai multe suntū formate din pronumele care, ce și cine, unite cu particulele: **ōre, orī, verī, măcar, ōre-și, nes** precum:

ōre-care	ōre-ce	ōre-cine
orī-care	orī-ce	orī-cine
ōre-și-care	ōre-și-ce	ōre-și-cine
orī-și-care	orī-și-ce	orī-și-cine
verī-care	verī-ce	verī-cine
fie-care	fie-ce	fie-cine
măcar-care	măcar-ce	măcar-cine
nes-care	nes-ce	nes-cine
care-va	ce-va	cine-va
care-va-și	cine-va-și	ce-va-și etc.

Totū ca pronume nehotărîte se iaū: **nimica, nime, sau nimenī, nisce, cutare, unū, unele, niei unulū, niei una, totū, etc.**

Cea mai mare parte din pronumele nehotărîte se potū întrebuița atātū ca pronume substantivale, cātū și ca pronume adjectivale; d. ex.: **Fie-care școlarū să-și învețe lecțiunea și fie-care să-și învețe lecțiunea.** În declinare particulele rămânū neschimbate; d. e.:

SINGULARŪ

Întrebuițatū ca adjectivū.

N.	orī-care	(omū)	orī-care	(femei)
G.(a)	orī-căruī	(omū)	orī-cărei	(femei)
D.	orī-căruī	(omū)	orī-cărei	(femei)
A.	orī-care	(omū)	orī-care	(femei)

Întrebuințată ca substantivă.

orî-care(le)	orî-care(a)
orî-căruia	orî-căreia
orî-căruia	orî-căreia
orî-care(le)	orî-care(a)
etc. etc.	

SINGULARŪ

Întrebuințată ca adjectivă.

Întreb. ca subst.

N.	altū (omū)	—	altă (femeē)	altulū	—	alta
G.	altuī (omū)	—	alteī (femeī)	altuia	—	alteia
D.	altuī (omū)	—	alteī (femeī)	altuia	—	alteia
Ac.	altū (omū)	—	altă (femeē)	altulū	—	alta

PLURALŪ.

N.	alți (ómenī)	—	alte (femeī)	alții	—	altele
G.	altorū (ómenī)	—	altorū (femeī)	altora	—	altora
D.	altorū (ómenī)	—	altorū (femeī)	altora	—	altora
Ac.	alți (ómenī)	—	alte (femeī)	alții	—	altele

Din paradigmele și din exemplele de mai înainte se vede:

a) că pronumele nehotărîte se declină ca și acelea, din care sunt compuse, iar particulele din compozițiune rămâne neschimbate.

b) ca **altū**, **altă** întrebuințată ca pronume adjectivalū se declină ca demonstrativulū **acestuī**, **această**, iar întrebuințată ca pron. subst. primesce în N. și Ac. articolulū propriū, iar în G. și D. rămâne nearticulatū adăogându-i-se **a**; d. ex. **altuia**, **alteia**.

Observare. Nimica este indeclinabilū, iar nime saū nimeni are G. și D. nimeni saū nimēni.

Unele dintre aceste pronume ca: **cine**, **cine-va**, **măcar-cine**, **niminea** etc. se întrebuințază în singularū, iar altele ca: **nisce**, **niscari** etc. se întrebuințază numai la pluralū.

T A B L O U

PRONUMELE

1. personale		2. posesive		3. demonstrativo		4. relativo		5. interog.		6. nehotărâte	
p. I	p. II	p. I	p. II	p. III		care	cine	nime	ce	care	nime
eū	teū	meū	ta	seū	cestū (a)	ce	care	niminea	ce	care	niminea
noī	teī	mea	teī	sa	estū (a)	cine	cine	nimica	ce	ce	nimica
etc.	tale	mei	sale	seī	istū (a)	celū-ce	celū-ce	ceva			ceva
		mele		sale	aistū (a)	ceea-ce	ceea-ce	cutare			cutare
					acestū (a)			óre-care			óre-care
					cestā (a)			óre-ce			óre-ce
					astă (a)			óre-cine			óre-cine
					acelū (a)			orī-care			orī-care
					celū (a)			orī-cine			orī-cine
					cea (ea)			orī-ce			orī-ce
					ălū (a)			orī-și-care			orī-și-care
					acea (ea)			orī-și-cine			orī-și-cine
					acel-ași			orī-și-ce			orī-și-ce
					ace-ași			verī-care			verī-care
					cost-alaltū			verī-cine			verī-cine
					cest-alaltā			fie-care			fie-care
					acest-alaltū			fie-cine			fie-cine
					acést-alaltā			fie-ce			fie-ce
					ist-alaltū etc.			măcar-care			măcar-care
					etc. etc.			măcar-cine			măcar-cine
								măcar-ce			măcar-ce
								etc. etc.			etc. etc.

reflexive de
dat.: șie, și, își
ac.: sine, se

Deprinderea 43. Să se spună, cari sunt în următoarele propozițiuni pronumele nehotărîte, cari numeralele nehotărîte și cum s'aũ întrebuințatũ: Cine sapă grópa altuia, însuși cade într'insa (Pr.) Fă bine și nu te teme de nimeni (Pr.) Mai bine în coliba ta, de câtũ în palatulũ altuia (Pr.) Lucrésză și pe multũ și pe puținũ; căci mai bine ceva, de câtũ nimicũ (Pr.) Ceea ce omulũ singurũ își face, nimeni nu-ı póte desface (Pr.) Fie-ce nebunũ póte să câștíge banı, dar nu scie să-ı păstreze (Pr.) Cine tace, nimenui nu-ı place; dar și cine vorbește, elũ la multe greșesce (Pr.) Unulũ croesce și altulũ cãrpesce (Pr.) De ți-e casa mare, bagă unũ mărăcine, de câtũ pe fie-cine (Pr.) De te latră vre-unũ cãne, astupă-ı gura cu pãne (Pr.) Pe cãmpulũ bătãliei de la Cosova se aratã trei petre mari, depãrtate unele de altele; ele însemnezã trei salturi ce făcu Miloșũ, ca să scape de guardiı ce-lũ goniau (Bolintineanu). Unii autori pretindũ, că Turcii erau cunoscuți în vechime sub numele de Mesagetı (Bolint.). Unele animale amortescũ în timpul iernei. Mai aĩ altã carte? Unii școlari suntu fórtẽ sburdalnici. A venitũ cineva-și p'aci? Ori-cine arũ fi, trebuesce să se supunã legilorũ. Amũ vedutũ astã-dĩ nisce copii rõi. Eri a fostũ multã lume la bisericã. Acestã carte este a mea; iar aceia este a altuia. Mai aveți alte cãrți, afarã de acestea? Fie-care arũ vrẽ să fie fericitũ.

Deprinderea 44. Să se copieze propozițiunile următoare, îndreptându-se greșelele de la pronumele nehotărîte: Ori-care i-ași da acestũ lucru s'arũ mulțumi. Amũ datũ cutare amicũ totũ ce aveamũ. Fie-care dintre voi i se cuvine laudã. Sã nu dai aceste lucruri nimeni, de câtũ cutare persóne. Ori-cine i-ași vorbi, totũ m'arũ înțelege. Ori-și-cine i-ași vorbi, m'arũ asculta. Spune acẽsta veri-care omũ și-ți va da dreptate.

Deprinderea 45. Să se formeze cu pronumele nehotăríte însemnate la pag. 77 cãte o propozițiune, întrebuințãndũ aceste pronume, când ca subiectũ, când ca atributũ, când ca complimentũ d. ex.: N'a venitũ nimeni aicĩ.

Deprinderea 46. Să se analizeze din propozițiunile următoare toate părțile de cuvânt învățate până aci: Noi învățăm. Voi scrieți. Acestă carte este foarte frumoasă. Mi-a dată tata ună bricégă frumoasă. Imi place să învăț. Veđi-lă cum se jăcă. Elă însuși mi-a spusă acestă. Ați fostă la dînși? Cărtile mele le țiu curate. Din parte-mi își ureză toate fericirile. Ne spune aceleași și aceleași tot-d'auna. Ia tu acestă condei și eă să iaă pe cestaltă. Ce se aude prin orașă? Școlarulă, care învață, este iubită de toți. Cine a ruptă caetulă acesta? Ce faci? Dă fie-căruia ce este ală seă. E cine-va aici? Eă mi-amă cumpărată altă pălărie.

Modelă de analiză.

Noi este *pronume*, fiindă-că se pune în loculă unui nume (substantivă); este *pronume personală*, fiindă-că se pune în loculă unui nume de persónă; este de persónă *intăia*, fiindă-că amintescă persónă vorbitore; casulă *nominativă*, fiindă-că este subiectulă propozițiunei; numărulă *plurală*, fiindă-că amintescă mai multe persóne, singulară ară fi: N. *eă*, G. (n'are) Dat. *me, mi, imi*, Ac. *mine, me*; plurală N *noi* etc. etc.

Recapitulațiune prin întrebări.

Care vorbă se numescă pronume? — Cum se subîmpartă pronumele după întrebuițarea loră? — Când se numescă ele pronume substantivale? — Când pronume adjectivale? — Cum se subîmpartă pronumele după înțelesă? — Cară pronume se numescă personale?

Cară suntă formele pronumeloră personale pentru persónă I-a, cară pentru a II-a, cară pentru a III-a? — În privința genulă câte forme aă pronumele de persónă I-a și a II-a? — La cară persóne le lipsescă forma genitivulă? — Cară pronume se numescă reflexive? — Câte forme flexionare aă pronumele la genitivă și la dativă? — Spuneți formele întregă! — Acum spuneți-mi formele scurtate și în urmă pe cele întonate! — Cum se mai numescă pronumele cu forma scurtată, fiindă-că ele se potă uni adesea cu alte vorbe (legătore saă compuse)? — Prin ce semne se légă aceste pronume de alte vorbe? (prinț'o trăsură de unire). — Când iaă pronumele în propozițiune forma întonată? — Cum se declină pronumele compuse?

Cară pronume se numescă *posesive*? — Ce mai arată pronumele *posesive* pe lângă stăpănire? — Cum concordă posesivulă cu subtau-

tivulū sēū, când se întrebuițeză ca adjectivū? — Cum se declină posesivele terminate în *ă*? — Cum cele în *a* ca *mea, ta sa*? — Carī suntū formele posesivelorū pentru persóna I-a și a II-a? — Carī pentru persóna III-a? — Ce se mai pôte întrebuița în loculū lui *sēū sa*? — Când se pune în propozițiune *sēū* ori *sa*, și când *lui* ori *ei*? — Când se pune înaintea posesivelorū articolulū impropriū *alū, a*? — Dați unū exemplu, în care pronumele posesivū să fie înlocuitū prin forma scurtatată de dativū a pronumelorū personale.

Care pronume se numesce **demonstrativū**? — Cum se întrebuițeză acestū pronume? — Când se întrebuițeză ca adjectivū, cum concordă cu substantivulū sēū? — Prin carī pronume se arată că ființa saū lucrulū înlocuitū se află în depărtare? Prin care că se află în apropiere? Cum s'aū formatū pronumele compuse? — Cum se declină pronumele demonstrative când se află înaintea substantivulū? — Cum, când se află după substantivū saū stă singurū? — Ce se face cu terminațiunea *ă*? — Să se decline după modelulū din carte mai multe exemple.

Care pronume se numesce **relativū**? — Când se numesce pronumele interogativū? Numiți pronumele interogative și pe cele relative. — Cum se declină acestū pronume când este întrebuițatū ca substantivū? — Cum, când este întrebuițatū ca adjectivū? — Din ce s'aū formatū *celū-ce, ceea-ce*? — Ce se mai pôte întrebuița în loculū relativulū *care* saū *ce*?

Care pronume este **nehotărītū**? — Din ce s'a formatū pronumele nehotărītū? — Spuneți vre o câte-va particule, carī unite cu *cine, care* și *ce* formeză pronume nehotărīte. — Care parte a pronumelorū compuse nehotărīte se declină și care nu? — Carī pronume nehotărīte se întrebuițeză numai în singularū? — Carī numai în pluralū? — Cum se declină *altū, altulū, celū-alaltū*? etc.

CAP. V

V E R B U L Ū.

A. Exemple: *Țeratulū lucrēdă pămīntulū. Copilulū dōrme. Laptele este albū. Vēntulū a statū. Cānele este unū animalū. Eū mē culcū. Cerulū este acoperitū de nori. Calulū nechēzđ. Eū strēnutū. Boulū mugesce.*

Spuneți, carī din aceste verbe numescū o lucrare, carī o stare și carī o existență.

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Vorba, care arată lucrarea sau starea (firea) unei ființe sau a unui lucru, se numește verb. Verbul arată prin urmare, că ființa sau lucrul face ceva; d. ex.: Copilul *scrie, citește, se joacă*, etc.; sau că se află într-o stare óre-care; d. ex.: *Copilul dorme, șede, se odihnește.*

1. Felul verbelor.

Exemple. a) *Pasărea cântă. Ea este frumósă.*

b) *Flórea înflorește. Trandafirul miróse. Copilul dorme (suspínă, strănută).*

c) *Școlarul scrie tema. Seceta usucă gránele.*

d) *Eă mă îmbracă. Tu te lucră. Pămíntul se învârtése împrejurul sórelui.*

După coprinsul lor verbele se deosibesc în:

a) verbe predicative.

b) „ nepredicative sau auxiliare.

a) Verb predicativ se numește acela, cari póte forma singur predicativul; d. e.: *Pasărea cântă.*

b) Verb nepredicativ sau auxiliar se numește acela, care nu póte forma singur predicatul, ci numai în unire cu alte vorbe; d. e.: *Privighetórea este o pasere.*

Verbul a fi se numește auxiliar de predicat, iar cele-alalte doué a avé și a voi se numesc auxiliare de conjugări, fiind-că se întrebunțéză în formarea timpurilor compuse. În alte casuri ele sunt verbe predicative, d. ex.: *Amă pâne, voiú baní.* Chiar și a fi se ia ca verb predicativ, când însemnézá o aflare unde-va. D. e. *Școlarii sunt în clasă.*

După raportul lor către un obiect óre-care verbele predicative se subîmpart în:

- a) verbe intransitive;
 b) „ transitive.

a) Verbulu este intransitivu, când exprimă sau o stare limitată a subiectulu (ca dormu, şedū) sau o lucrare, care după natura sa, nu pôte trece asupra unui obiectu; d. e.: Eū **mergū**, **fugū**, etc.

b) Verbulu este transitivu, când lucrarea arătată printr'insulū trece asupra unei ființe sau a unui lucru; d. ex.: Şcolarulū **scrie** tema. Michaiū **bătu** pe Turci.

Vorba, care numesce ființa sau lucrulū asupra căreia trece deadreptulū lucrarea arătată prin verbulu transitivu, ia în syntaxă numirea de **complementū** (sau obiectū) dreptū (1).

Acestū complementū se pôte găsi prin ajutorulū întrebărilorū: **Cine** sau **ce**; d. ex.: *Măcelarulū taie vite.*

Verbele mai potū avé și unū complementū nedreptū, care se pôte găsi prin ajutorulū întrebărilorū: **Cui**, **de cine**, etc., d. ex.: *Dă pâne săraculū.*

După subiectū și după forma sau aplicațiunea lorū, verbele se mai potū împărți: în active, în pasive și în reflexive sau pronominale.

Active se numescū verbele, când arată că subiectulū face lucrarea (2); pasive, când arată că subiectulū suferă lucrarea; reflexive (sau pronominale), se numescū verbele, când arată că subiec-

(1). Cu școlariū, cari învățā limbī străine, arū fi bine să se facā mai multe deprinderi asupra acestorū complemente, mai alesū că ei le cunoscū încă din clasele primare.

(2) Verbele, cari de și aū forma activă, totuși ele arată o stare a subiectuluī, iar nu o lucrare, se numescū verbe neutre, d. ex.: Copilulū **dorme**.

tulă face și primește lucrarea arătată prin verb, adică aceeași persoană face și primește lucrarea, devenind totu-deodată subiect și obiect. În cazul acesta obiectul său complementul drept se exprimă tot-d'auna prin pronumele scurtate. D. ex. Eă mă spēlă.

După complementul drept sau nedrept reflexivele se mai deosebesc: în reflexive de acuzativ sau reflexive proprii; d. ex.: Eă mă îmbracă; și în reflexive de dativ sau reflexive improprii; d. ex.: Eă îmi aducă aminte.

Observare. La reflexive improprii subiectul verbului se repetă prin pronumele scurtate de dativ, pe lângă care mai au de regulă un complement drept. D. ex. Eă îmi aducă aminte.

Afără de acestea, mai sunt unele verbe, cari, numai după formă, sunt reflexive; iar după înțeles sunt, sau intransitive ca: mă căiesc, mă tem, mă plâng, mă mir, mă aștept, mă uit; etc. sau pasive ca: mă nasc, mă încredințez, mă cunosc, etc.

Observare. Verbul transitiv poate deveni pasiv, făcând complementul drept al verbului subiect, iar subiectul făcându-se complement nedrept; d. ex.: Scolaă șrie tema = tema este scrisă de scolaă. (Să se facă în această privință deprinderi în scris).

După unirea verbului cu subiectul său, verbele se deosebesc în:

- a) verbe **personale**;
- b) „ **unipersonale**.

Verbe personale se numesc toate acelea, cari se pot uni cu subiectul lor după număr și după

cele trei persoane, cum suntu toate verbele tratate până aci; iar unipersonale se numesc celea, cari nu se pot uni cu un subiect de cât în a treia persoană, de unde și numirea de verbe unipersonale; d. ex.: tună, fulgeră, etc.

Deprinderea 47. Să se scrie din gându dece verbe transitive, dece intransitive și cinci unipersonale.

OBSERVĂRI GENERALE.

1. O mare parte din verbele transitive se pot întrebuința și fără complementu dreptu, adică complementul dreptu se subînțelege. Aceste verbe se numesc transitive impropriu; d. ex.: Noi citim (o istorioră). Noi nu citim, ci scriem. Iar verbele, alu căroru înțelesu cere de neapăratu unu complementu dreptu, se numesc transitive propriu; d. ex.: Dulgherulu face mese, scaune, etc.

2. Multe verbe pot fi, după întrebuințare, când transitive, când intransitive; d. ex.: Copilulu bate cânele. Césornicululu bate. Elulu rîde risulu Satanei. Plînge pe părintii săi, etc.

Deprinderea 48. Să se spună, ce felu de verbe suntu în propozițiunile următoare: Turcii au fostu învinși de Michaiulu la Călugăreni. Noi ne bucurăm de sănătatea voastră. Trandafirulu miröse frumosu. Mi-aduceu aminte, câtu de bine învățai tu! Mă temu să nu răcescu. George Lazarulu fu reîntemeietorul învățămîntulu românescu. Michaiulu bătutu pe Turci. Petre se spală pe mâni. Pomulu uscatu se taie și în focu se aruncă. Eulu m'amă încredințatu despre inocența ta. Soldații se luptă între dînșii. Eri a trăsnițu forțe tare. Eulu mă sculasem, când tu ai venitulu eri la mine. Acestu scolarulu își învăță tot-d'auna lecțiunile sale. George își curăță hainele. Vântulu bate tare. Acești copii se certă mereu între dînșii. Copilulu plînge. Elulu dorme somnululu celulu de mortu. Eulu mă căiescu de acestă faptă.

2. Numărul și persoana verbului.

Singulară.

Plurală.

A. Ex: eă	tu	el, ea	noi	voi	ei, ele
jură	—jură	—jură	, jurăm	—jurați	—jură
tacă	—tacă	—tacă	, tăcem	—taceți	—tacă
bată	—bați	—bate	, batem	—bateți	—bată
fugă	—fugi	—fuge	, fugim	—fugiți	—fugă
să tacă	—să tacă	—să tacă	, să tăcem	—să tăceți	—să tacă
ași jura	—ași jura	—ară jura	, amă jura	—ași jura	—ară jura

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

Din aceste exemple se vede, că verbul, pe lângă lucrarea sa starea cui-va, mai poate arăta :

a) că lucrarea sa starea este a unei singure persoane sau a mai multora ;

b) că lucrarea sa starea, arătată prin verb, poate să fie a persoanei I-a, sau a persoanei II-a, ori a persoanei III-a, din numărul singular sau plural.

1. Verbul este de numărul singular, când arată lucrarea (starea sa firea) unei singure ființe sau lucru; d. e.: Școlarul **scrie**.

2. Verbul este de numărul plural, când arată lucrarea (starea sa firea) mai multor ființe sau lucruri; d. e.: Școlarii **scriu**; florile **sunt** frumoase.

a) Verbul este de persoana I-a, când arată lucrarea (starea sa firea) persoanei, care vorbește; d. ex.: Eă amă scrisă o epistolă.

a) Verbul este de persoana II-a, când arată lucrarea (starea sa firea) persoanei, cu care vorbește vorbitorul; d. e.: Tu ai scrisă acesta.

c). Verbulu este de persóna III-a, când arată lucrarea (starea saũ firea) persónei, cu care vorbesce; d. ex.: Elu cãntã, ea citește.

Deprinderea 49. Sã se grupeze verbele din propozițiunile urmãtoare; întâi dupã persónele, a cãroru lucrare saũ stare o numescũ, în urmă după numărũ: Eũ scriũ tema. Tu rupi flórea. Ea merge în piétã. Bucãtãreša gãtesce bucate. Ei treerã grãulũ. Voi vënturați ovẽsulũ. Caii mãnãncã fẽnũ. Apele se mãrescũ primãvara. Dulgherulũ taie și ciopleșce lemulũ. Vizitiulũ mãnã caii. Spelãtorẽša întinde rufele. Ciobanulũ tunde oile. Țeraniĩ arã pãmĩntulũ. Ei plãngũ. Croitorẽša croiesce și cõse rochiile. Copilulũ dõrme.

3. Timpurile verbului.

A. Ex :	Iónũ	cãntã	a cãntatũ	va cãnta	(bine)
	Teodorũ	tace	a lãcutũ	va tãcé	(acum)
	Cesorniculũ	bate	a bãtatũ	va bate	(astã-dĩ)
	Calulũ	fuge	a fugitũ	va fugi	(iute)
	Copilululũ	dõrme	a dormitũ	va dormi	(bine)
	Eũ	mẽ spelã	m'ãmũ spelatũ	mẽ voiũ spela	(pe mãni)
	Mie	mi-e tẽmũ	mi-a fostũ tẽmũ	ĩmi va fi tẽmũ	(de tine)

B. Explicãri, definițiuni și deprinderi.

Lucrarea, starea saũ firea unei ființe saũ a unui lucru se põte întâmpla în trei timpuri, și anume:

a) saũ în timpulũ de fața, numitũ în gramaticã presinte; d. ex.: Cesorniculũ bate.

b) saũ în timpulũ trecutũ, numitũ în gramaticã perfectũ; d. ex.: Cesorniculũ a bãtatũ.

c) saũ în timpulũ fiitorũ; d. ex.: Cesorniculũ va bate.

Aceste trei timpuri se numescũ timpuri **principale** saũ **absolute**, fiindũ-cã ele aratã cele trei momente principale ale lucrãrei (saũ ale stã-

rei), adică arată, că lucrarea se face: sau în momentul când vorbim, sau s'a făcut înaintea, sau se va face în urmă.

Tóte verbele din exemplele de mai înainte sunt grupate după cele trei momente (timpuri).

Tóte cele-alalte timpuri, ce mai urmăză, se numesc timpuri **secundare** sau **relative**, fiindcă verbul dintr'însele arată lucrarea (starea sau fiirea) tot-d'auna într'un raport cu altă lucrare etc.

Cele două din urmă timpuri principale mai au și subîmpărțirile lor; d. ex.:

Presintele
are numai un timp, prin urmare n'are subîmpărțit d. e.:

Césorniculă bate.

a) Imperfectul d. ex.: Césorniculă bătea două césuri, când a intrat profesorul în clasă.

b) Perf. simplu d. ex.: Césorniculă bătut-acum.

c) Perf. compus d. ex.: Césorniculă a bătut două.

d) Mai-m.-ca-perf. d. ex.: Césorniculă bătuse două, când a intrat profesorul în clasă.

a) Fiitorul I; d. ex.: Césorniculă va bate îndată de ce césuri.

b) Fiitorul II; d. ex.: Indată ce césorniculă va fi bătut două, profesorul va intra în clasă.

Trecutul

are patru timpuri.

Fiitorul

are două timpuri.

1. Verbul se pune în **presinte**, când arată lucrarea (starea saŭ firea), ce se întâmplă în același timp cu vorbirea persoanei vorbitoare (saŭ se cugetă ca întâmplându-se totu deodată); d. ex.: Eă **mergă, strigă, tremură** (acum).

2. Verbul se pune în **imperfectu**, când arată o lucrare (fire saŭ stare) continuată, ce nu s'a isprăvită încă față cu altă lucrare trecută; d. ex.: Când a intrată profesorul în clasă, **césorniculă bătea** tocmai două césuri.

Perfectulu are două forme: o formă simplă numită *perfectulu simplu* și o formă compusă, numită *perfectulu compusă*.

3. Verbul se pune în **perfectulu simplu**, când arată o lucrare (stare saŭ fire), săvîrșită într'unu momentu hotărîtă; d. ex.: Césorniculă **bătu** două césuri, (când a intrată profesorul în clasă).

4. Verbul se pune în **perfectulu compusă** când arată o lucrare săvîrșită într'unu timpu trecută, dar nehotărîtă; d. ex.: Césorniculă **a bătută** două césuri.

5. Verbul se pune în **mai-m-ca-perfectu**, când arată o lucrare (stare saŭ fire) trecută, isprăvită înaintea altei lucrări trecute; d. ex.: Césorniculă **bătuse** două, (când a intrată profesorul în clasă).

6. Verbul este în **fiitorulu I**, când arată o lucrare (stare saŭ fire), ce urmază după vorbirea persoanei vorbitoare; d. ex.: Césorniculă **va bate** îndată dece césuri.

7. Verbul este în **fiitorulu II**, când arată o lucrare (stare saŭ fire) fiitoare, ce se va întâmpla înaintea altei lucrări totu fiitoare; d. ex.: Indată ce **va fi bătută** două césuri, profesorul va intra în clasă.

Deprinderea 50. Să se spună în ce timpu staă verbele din propozițiunile următoare; apoi verbele din timpurile absolute să se scrie într'o colónă, iar cele din timpurile relative într'altă colónă: **Măne vomă pleca la Giurgiu. Eă învėtų lectiunea. Eri amă fostă la tine. Giurgiuul este unu portu. Eă nu eramă acasă, când m'ai căutată.**

Noi ne preumblarămă erī până târđiū nóptea. Pe când voi veți serie, ei vorū învęta. După ce va fi sunatū dece ore, noi vomū închide prāvālia. Mę simțiamū fórtē ręū, când ai fostū tu erī la mine. Cine a spartū gémulū de la feręstra odāiei? Lupulū este unū animalū sęlbaticū. Timpulū trece iute. Bātea unū spre-dece ore, când amū trecutū pe lāngā palatū. Ștefanū celū mare bātu pe Ungurī la Baia. Ați vęđutū pe fratele meū? Abia mę aședasemū josū, când a venitū dinsulū. Va trece óre multū, până când Romānia va fi mare și puternicā?

4. Modurile verbului.

- A. Exemple: 1. *Eū jurū. Ele tacū. Michaiū bate pe Turci. Eū fugū.*
 2. *Ei trebuia să jure. Arū fi fostū bine să fi tăcutū. Nu s'arū coveni să bateși acestū cănc. Vrei să fugū iute?*
 3. *Ai fi juratū tu înaintea judecātorulū? Dacă r'ași spune o poroste de sigurū că voi ați tăcē. Dacă nu erāte inocatū, te-arū fi bātutū? Fugire-ai tu din cāmpulū luptei?*
 4. *Nu jura strāmbū! Taceși din gurā! Bāte toba, soldatū! Fugi din 'naintea mea!*
 5. *A jura strāmbū e unū mare păcatū. A tăcē, cândū trebuie, e unū mare meșteșugū. A bate pe celū mai slabū de câtū tine nu e unū meritū. A fugi de pe cāmpulū de luptă e mare rușine.*
 6. *L'amū vęđutū jurāndū pe S-ta cruce. Tăcēndū, când trebuie, e mare meșteșugū. Bătēndū ți se va deschide. Fugindū iute te rei în-nāđuși.*
 7. *Ei suntū jurați, să nu vorbiască de locū. Acēstā femeie este prea tăcutā. Turciū furā bātuși de Michaiū. Ea este fugitā din acestū orașū. Noi amū tăcutū. Voi ați scrisū.*
 8. *Aci e pe jurate. Era timpū de tăcutū erī? Pe bālute merge? Pe fugite? Acēstā apă e bună de bęutū.*

B. Explicări, definițiunū și deprinderi.

Din exemplele de mai susū se vede, că lucrarea (starea saū firea) unei ființe saū a unū lucru se póte întāmpla în diferite feluri saū moduri.

Felulū saū modulū, cum se spune saū se aratā lucrarea (starea) exprimatā prin verbū, se numesce **modulū verbului.**

În limba romānā se deosibescū optū moduri,

dintre cari patru se dicu moduri definite sau *personale*; iar patru, nedefinite sau *nepersonale*.

Modurile definite sau personale sunt:

1. **Indicativul;**
2. **Conjunctivul;**
3. **Optativul;**
4. **Imperativul.**

Acestea se numescu moduri definite sau personale, fiindu-că dupa forma verbului dintr'insele putemu cunoște timpulu, când s'a întâmplatü lucrarea; genulü verbului, adică dacă subiectulü face sau suferu lucrarea; numërulü și persöna.

Modurile nedefinite sau nepersonale sunt:

1. **Infinitivul;**
1. **Gerundiul;**
3. **Participiul;**
4. **Supinul.**

Ele se numescu nedefinite sau nepersonale, fiindu-că dupa forma verbului dintr'insele nu putemu cunoște, dacă se spune ceva despre unü subiectü öre-care dupa persöne etc.

1. Verbulü este în modulü **indicativü**, când aratä, că lucrarea (starea sau firea) se întâmplä într'unü modü pozitivü, hotäritü; d. ex.: Iönü **scrie** tema.

2. Verbulü este în modulü **subjunctivü** sau **conjunctivü**, când aratä lucrarea (starea sau firea) ca posibilä, ca atärnätöre de altä lucrare; d. ex.: Este trebuinciosü, ca tu sä **jurü**, sä **tacü**, sä **fugü**, etc.

3. Verbulü este în modulü **condiționalü** sau **optativü**,

când arată lucrarea (starea saŭ firea) saŭ ca supusă unei condițiunii, saŭ ca dorită; d. e. Iónŭ arŭ jura, arŭ tăce, arŭ bate, arŭ fugi etc. O! daca arŭ învêta acestŭ copilŭ!

4. Verbulŭ este modulŭ **imperativŭ** saŭ **poruncitorŭ**, când arată lucrarea (starea saŭ firea) ca o poruncă, ca o sfātuire, saŭ ca o rugăciune; d. e.: **Taci** Ióne! **Fiți** cu minte, copii!

5. Verbulŭ este în **infinitivŭ**, când arată lucrarea (starea saŭ firea) într'unŭ modŭ generalŭ și nehotărîtŭ, nici după numărŭ. Acestŭ modŭ are două forme: una scurtată și alta întregă; d. e. **Inotarea** este sănătósă și a **înota** este sănătósŭ.

Forma întregă a infinitivului se întrebuințéază ca unŭ substantivŭ verbalŭ de declinarea III-a, iar cea scurtată, ca unŭ verbŭ ce pôte fi complinitŭ prin diferite complemente.

6. Verbulŭ este în **gerundiŭ**, când arată lucrarea (starea saŭ firea) într'unŭ modŭ generalŭ și nehotărîtŭ, în formă de adverbŭ; d. ex: *Elŭ lucréază cântândŭ.*

7. Verbulŭ este în **participiŭ**, când arată o lucrare în formă de adjectivŭ, de aceea participiulŭ se acordă cu subiectulŭ în genŭ, numărŭ și casă. Acéstă lucrare însă nu e făcută de subiectŭ, ci suferită; prin urmare participiulŭ are de cele mai multe ori unŭ înțelesŭ pasivŭ; d. ex.: *Dunărea este agitată de vântŭ. Școlarulŭ este lăudatŭ.*

Observare. De și participiulŭ are înțelesŭ pasivŭ, totuși, în formarea timpurilorŭ compuse și la verbele cari nu potŭ deveni pasive, elŭ păstréază înțelesulŭ verbului; d. o. *strănutatŭ* (ă), *tăcutŭ* (ă) etc. Unele dintre verbe aŭ perdutŭ, în participiŭ, cu totulŭ înțelesulŭ verbalŭ, rămânândŭ numai ca adjective; d. ex.: *mortŭ, înțeleptŭ*, etc.

8. Verbulŭ este în **supinŭ**, când arată lucrarea (starea) în modŭ nehotărîtŭ. Elŭ nu concordă, ca participiulŭ, cu subiectulŭ seŭ.

Observare Supinulū se întrebuintează, când ca substantivū, când ca adjectivū, când ca adverbū și când ca verbū. Elū are două terminațiuni: ũ și e; și se întrebuintează cu prepozițiunile *de, pe* etc.: *de tăcutū, pe tăcute.*

Deprinderea 51. Să se formeze câte o colónă pentru fie-care din cele optū moduri, despărțite în două grupe; pe urmă să se alegă verbele din propozițiunile următoare, punându-se fie-care în colóna cuvenită: **Focū cu focū nu se stinge** (Pr.) **Din nebunia străină învață minte** (Pr.) **Pecatulū intră rîdîndū și iese plîngîndū** (Pr.) **Lacū să fie, că brósce suntū multe** (Pr.) **Fă bine și nu te teme de nime** (Pr.) **Ceea ce omulū singurū își face, nimeni nu-î pôte desface** (Pr.) **Fie-ce nebunū pôte să câștige bani, dar nu scie să-î păstreze** (Pr.) **A mânca usturoiū și gura a nu miroși nu se pôte** (Pr.) **Tu trebuie să juri. Elū arū jura. Jură tu! A jura pentru ori-ce lueru nu este bine. Jurîndū pe sfînta cruce, te credū. Elū tace, fiindū-că trebuie să tacă. Dacă ai tăce și tu! Tacī (te rogū)! A tăcé (tăcerea) este adesea-ori mai folositorū, de câtū a vorbi. Ea este tot-d'ana tăcută. Aceste fructe suntū de mâncatū. Iónū se jôcă învățîndū. Césorniculū trebuie să bată acum. O! daca n'arū bate césorniculū așa de curînd! Bate aceste cuie în părete! A bate pe cine-va cu vorba este mai multū, de câtū a-lū bate cu ciomagulū. Armata vrăjmașulū a fostū bătută. Soldatulū bravū este lădatū. Fiindū erī în piēfă, amū vedutū pe frațele tēū. Bine că veniși, că de multū te așteptamū. Iónū și-a perdutū cartea, bătîndu-se cu Teodorū. A fugi din luptă e cea mai rușinosă faptă pentru unū luptătorū. Umblîndū prin frigū amū rēcitū, d. ex.**

I. Modurile personale.

<i>Indicat.</i>	<i>Conjunct.</i>	<i>Optativū</i>	<i>Imperat.</i>
Stînge, intră, etc. etc.	să fie, să câștige, etc. etc.	arū jura etc. etc.	învață, fă, etc. etc.

II. Modurile nepersonale.

<i>Infinitivul</i> scurtată, lungă	<i>Gerunziul</i>	<i>Participiul</i>	<i>Supinul</i>
desface, tăcerea mânca, etc. etc.	rișindă, plângendă, etc. etc.	tăcută, bătută etc. etc.	de mâncată, etc. etc.

5. Impărțirea verbelor după terminațiune. (1)

În limba românească fie-care verbă trebuie să se termine la infinitiv sau în *a, are*; sau în *é, ere*; sau în *e, ere*; sau în *i, ire*.

După terminațiunile ce au verbele, când se află în modul infinitiv, ele se împart în patru clase numite în gramatică cele patru **conjugări**.

Conjugarea I coprinde toate verbele terminate la infinitiv în *a* lungă sau *are*; d. ex. *a jura, jurare*.

Conjugarea II coprinde toate verbele terminate la infinitiv în *é* lungă sau *ere*; d. ex. *a tăcé, tăcere*.

Conjugarea III coprinde toate verbele terminate la infinitiv în *e* scurtă sau *ere*; d. ex. *a culege, culegere*.

(1) La verbe putem deosebi *tulpina* sau *rădăcina* verbului, *terminațiunea* sau desinența și vocala caracteristică.

Rădăcina sau *tulpină* se numește acea parte a verbului, care în conjugare rămâne neschimbată și se află lepădându forma infinitivului lungit, d. e. din *jurare* rădăcina este *jur*; terminațiunea sau desinența este partea verbului, care suferă diferite schimbări (la infinitivul scurtat terminațiunea coincide cu caracteristica) și se află lepădându silaba *re* de la *infinitiv*; d. e. din *lepădare* terminațiunea este *a*; vocală caracteristică sau legătoare este aceea, care legă diferitele terminațiuni cu rădăcina verbului; d. e. în *lăud-a-i*, *a* este vocala caracteristică.

Conjugarea IV coprinde toate verbele terminate la infinitiv în **i** lungă sau **ire**; d. ex. **a fugi, fugire**.

Deprinderea 52. Să se așeze verbele următoare după terminațiunea lor, în patru grupe: grupa întâia va coprinde verbele de conjugarea I, grupa a doua va coprinde verbele de conjugarea II etc. etc.: **a cugeta, tăce, vorbi, căuta, dormi, culege, rupe, tunde, cumpăra, aduna, aluneca, aștepta, căde, auzi, puté, crede, încăpe, lucra, plăce, rămâne, peri, răspunde, coborî, sări, fugi, vinde, ajuta, freca, închide, întinde, călca, chema, eși, rîde, tórce, perde, suferi, geme, veni, suge, prinde, trimite.** (Totu astu-felú se póte face și cu alte grupe de verbe).

6. Flexiunea sau conjugarea verbului.

După cum s'a văduțú până aci, verbele potú arăta prin diferitele schimbări, ce suferú formele lorú, noțiunea de numărú, de persónă, de timpú și de modú.

Schimbarea verbului după numărú, persónă, timpú și modú se numesce **conjugare**.

La verbe deosebimú trei forme de conjugări (numite de unii gramaticii genurile sau vocile verbului) și anume:

- a) forma (sau conj.) **activă**;
- b) " " " **pasivă**;
- c) " " " **reflexivă**.

Verbulú ia forma activă, când se arată printr'însulú lucrarea sau starea subiectului; d. e.: Școlarulú **serie** tema. Copilulú **dormia** etc.

Verbulú ia forma pasivă, când se arată prin-

tr'însulă că subiectulă suferă lucrarea exprimată prin verbŭ; d. ex.: Tema **este scrisă** de școlară.

(Număi verbele transitive aŭ forma pasivă).

Verbulŭ ia forma reflexivă, când se arată prin tr'însulă că subiectulă face și suferă saŭ primesce totŭ-deodată lucrarea exprimată prin verbŭ; d. ex.: Eă mē spălŭ.

Conjugarea verbelorŭ se face saŭ prin schimbarea terminațiunii saŭ prin mijlocirea verbelorŭ auxiliare, cu care se formeză timpurile compuse.

Fiindŭ-că timpurile compuse, din conjugarea activă, se formeză cu deosebire prin mijlocirea unorŭ forme ale verbelorŭ auxiliare **a avé** și **a voi**, prea puține prin ale lui **a fi**, de aceea punemŭ aci aceste forme, înainte de conjugarea verbelorŭ regulate.

Conjugarea verbelorŭ ajutătoare: **A AVÉ** și **A VOI**

a avé			a voi		
<i>Ind. pres.</i>		<i>Opt. pres.</i>	<i>Ind. pres.</i>		
S.	1. amŭ	S. 1. ași	S.	1. voiŭ (oiŭ)	
	2. ai	2. ai		2. veī (ei)	
	3. a	3. arŭ		3. va	
P.	1. amŭ	P. 1. amŭ	P.	1. vomŭ (omŭ)	
	2. ați	2. ați		2. veți (eți)	
	3. aŭ	3. arŭ		3. vorŭ (orŭ)	

Observare. Verbulŭ **a avé** ca auxiliarŭ are număi douē timpuri: *presintele indicativului* și *presintele optativului*; iar **a voi** are număi unŭ timpŭ: *presintele indicativului*; dar ca verbe predicative aŭ tôte timpurile (veți conjugarea nerogulată).

FORMA SAŢ CONJUGAREA ACTIVĂ.

I. INDICATIVULŢ

Presintele

<i>Conjug. I</i>	<i>Conjug. II</i>	<i>Conjug. III</i>	<i>Conjug. IV</i>
S. 1. jurŃ	tacŃ	batŃ	fugŃ
2. juri	taci	baŃi	fugi
3. jură	tace	bate	fuge
P. 1. jurămŃ	tăcemŃ	batemŃ	fugimŃ
2. juraŃi	tăceŃi	batetei	fugiŃi
3. jură	tacŃ	batŃ	fugŃ

ImperfectulŢ.

S. 1. juramŃ	tăceamŃ	băteamŃ	fugiamŃ
2. jurai	tăceai	băteai	fugiai
3. jura	tăcea	bătea	fugia
P. 1. juramŃ	tăceamŃ	băteamŃ	fugiamŃ
2. juraŃi	tăceai	băteaŃi	fugiaŃi
3. jurai	tăceaŃ	băteaŃ	fugiaŃ

PerfectulŢ simplu.

S. 1. jurai	tăcui	bătui	fugii
2. juraŃi	tăcuŃi	bătuŃi	fugiŃi
3. jură	tăcu	bătu	fugi
P. 1. jurarămŃ	tăcurămŃ	băturămŃ	fugirămŃ
2. juraraŃi	tăcuraŃi	băturaŃi	fugiraŃi
3. jurară	tăcură	bătură	fugiră

PerfectulŢ compusŢ.

S. 1. amŃ juratŃ	amŃ tăcutŃ	amŃ bătutŃ	amŃ fugitŃ
2. ai juratŃ	ai tăcutŃ	ai bătutŃ	ai fugitŃ
3. a juratŃ	a tăcutŃ	a bătutŃ	a fugitŃ
P. 1. amŃ juratŃ	amŃ tăcutŃ	amŃ bătutŃ	amŃ fugitŃ
2. aŃi juratŃ	aŃi tăcutŃ	aŃi bătutŃ	aŃi fugitŃ
3. aŃ juratŃ	aŃ tăcutŃ	aŃ bătutŃ	aŃ fugitŃ
saŃ	saŃ	saŃ	saŃ

jurat-amũ	tăcut-amũ	bătut-amũ	fugit-amũ
jurat-aĩ	tăcut-aĩ	bătut-aĩ	fugit-aĩ
jurat-a	tăcut-a	bătut-a	fugit-a
jurat-amũ	tăcut-amũ	bătut-amũ	fugit-amũ
jurat-aĩ	tăcut-aĩ	bătut-aĩ	fugit-aĩ
jurat-aũ	tăcut-aũ	bătut-aũ	fugit-aũ

Mai-m.-ca-perfectulũ.

S. 1. jurasemũ	tăcusemũ	bătusemũ	fugisemũ
2. juraseși	tăcuseși	bătuseși	fugiseși
3. jurase	tăcuse	bătuse	fugise
P. 1. jurasemũ	tăcusemũ	bătusemũ	fugisemũ
2. juraseți	tăcuseți	bătuseți	fugiseți
3. jurase (rã)	tăcuse (rã)	bătuse (rã)	fugise (rã)

Fiitorulũ I.

S. 1. voiũ jura	voiũ tăcé	voiũ bate	voiũ fugi
2. vei jura	vei tăcé	vei bate	vei fugi
3. va jura	va tăcé	va bate	va fugi
P. 1. vomũ jura	vomũ tăcé	vomũ bate	vomũ fugi
2. veți jura	veți tăcé	veți bate	veți fugi
3. vorũ jura	vorũ tăcé	vorũ bate	vorũ fugi
saũ	saũ	saũ	saũ

jura-voiũ	tăcé-voiũ	bate-voiũ	fugi-voiũ
jura-vei	tăcé-vei	bate-vei	fugi-vei
jura-va	tăcé-va	bate-va	fugi-va
jura-vomũ	tăcé-vomũ	bate-vomũ	fugi-vomũ
jura-veți	tăcé-veți	bate-veți	fugi-veți
jura-vorũ	tăcé-vorũ	bate-vorũ	fugi-vorũ

Fiitorulũ II.

S. 1. voiũ fi	voiũ fi	voiũ fi	voiũ fi
2. vei fi	vei fi	vei fi	vei fi
3. va fi	va fi	va fi	va fi
P. 1. vomũ fi	vomũ fi	vomũ fi	vomũ fi
2. veți fi	veți fi	veți fi	veți fi
3. vorũ fi	vorũ fi	vorũ fi	vorũ fi
	tăcutũ	bătutũ	fugitũ

saū	saū	saū	saū
fi-voiū juratū	fi-voiū tăcutū	fi-voiū bătutū	fi-voiū fugitū
fi-vei juratū	fi-vei tăcutū	fi-vei bătutū	fi-vei fugitū
fi-va juratū	fi-va tăcutū	fi-va bătutū	fi-va fugitū
fi-vomū juratū	fi-vomū tăcutū	fi-vomū bătutū	fi-vomū fugitū
fi-vefi juratū	fi-vefi tăcutū	fi-vefi bătutū	fi-vefi fugitū
fi-vorū juratū	fi-vorū tăcutū	fi-vorū bătutū	fi-vorū fugitū

1. Ca jurū se conjugă: *calcū, alergū, cugetū, apucū, astupū, asudū, arătū, cântū, cascū, cautū, împacū, etc.*

2. Ca cadū: *bēū, umplu, mângâiū, placū, ședū, vėdū, înecū, ră-măiū, etc.*

3. Ca batū: *ducū, aducū, alegū, aprindū, credū, culegū, cunoscū, cocū, perdū, rupū, plângū, ridū, etc.*

4. Ca fugū: *dormū, audū, coborū, suferū, înecū, vinū, înghițū, suiū, etc.*

Deprinderea 53. După modelele celorū patru conjugări se va conjuga în scris câte unū verbū, subliniindu-se terminațiunea verbului.

Din paradigma conjugărilor s'a vădută, că indicativulū are șapte timpuri, dintre cari patru simple și trei compuse.

Presintele, imperfectulū, perfectulū simplu și mai-m-ca-perfectulū se numescū timpuri simple, pentru-că schimbările, ce primesce forma verbului, spre a arăta diferitele nuanțe de numărū, persónă, etc. se facū numai prin terminațiunea lorū (afară de vre-o câte-va schimbări fonetice întâmplăte în tulpină).

Perfectulū compusū, fiitorulū și fiitorulū II se numescū timpuri compuse, pentru-că spre a arăta diferitele noțiuni de numărū, persónă, etc., verbele de conjugatū aū trebuință de ajutorulū verbelorū a voi, a avē și a fi, cu cari, componēdu-se, formēză o singură idee; d. ex.: amū bătutū, bătut-amū, voiū bate, bate-voiū, etc. Aceste timpuri compuse se potū întrebuința de cele mai multe ori și în formă inversă; d. ex.: amū juratū și jurat-amū.

Formarea timpurilor simple.

În privința formării timpurilor e de observat, că **timpurile simple** se formeză prin diferite terminațiuni, ce se adaugă la tulpina verbului, iar cele compuse se formeză prin ajutorul verbelor auxiliare.

1. **Presintele indicativului** se formeză prin adăugarea la tulpina verbului a terminațiunilor următoare:

Singulară.

Plurală.

I (jur) — *ă, î, ă* — *ămă, ați, ă*

II (tac) — *ă, î, e* — *emă, eți, ă*

III (bat) — *ă, î, e* — *emă, eți, ă*

IV (fug) — *ă, î, e* — *imă, iți, ă*

2. **Imperfectul** se formeză prin adăugarea la tulpina verbului a terminațiunilor de mai jos, unite cu vocala caracteristică; d. e.:

Singulară.

Plurală.

I (jur) — *a-mă, a-î, a,* — *a-mă, a-ți, a-ă*

II (tac) — *e-amă, e-aî, e-a,* — *e-amă, e-ați, e-aă*

III (bat) — *e-amă, e-aî, e-a,* — *e-amă, e-ați, e-aă*

IV (fug) — *i-amă, i-aî, i-a,* — *i-amă, i-ați, i-aă*

Observare. La conjugarea I, caracteristica *a* se contrage cu *a* din terminațiune într'unu singur *a*. Astă-felū dicemū *juramă* în locū de *jura-amă*. La conjugarea II se perde diftongirea lui *e* prin adăugarea terminațiunei *amă, aî, etc.*; d. ex.: *tăceamă* iar nu *tăcé-amă*. La conjugarea III și IV terminațiunea se adaugă prin mijlocirea caracteristicii *e* sau *i*.

Deprinderea 54. Să se adauge terminațiunile imperfectului, pentru toate persoanele, la tulpina următoarelor verbe: (a) *alerga, cugeta, apuca, asuda, arăta, căsca, ocupa, astupa, căde, bé, umplé, plăcé, ședé, vedé, rămăné, mângăé, duce, alege, aprinde, perde, rupe, plănge, crede, dormi, auzi, coborî, suferi, învălui, sorbi, veni, sui, etc.*

3. **Perfectul simplu** se formeză la conjugarea I și IV, adăogându prin ajutorul vocalei caracteristice la tulpină

terminațiunile **î**, **și** pentru persóna I și II singulară, iar pentru persóna III, întonându vocala caracteristică. Pentru plurală adăogăm **rămū**, **răți**, **ră**, la tóte persónele:

Singulară.

Plurală.

I (jur)—**a-î**, **a-și**, **â** — **a-rămū**, **a-răți**, **a-ră**
IV (fug)—**i-î**, **i-și**, **i** — **i-rămū**, **i-răți**, **i-ră**

La conjugarea II și III acestū perfectū se forméză, adăogându la tulpina verbului terminațiunile **uî**, **uși**, **u** (intonatū), pluralū: **urămū**, **urăți**, **ură**.

Singulară.

Plurală.

II (tăc)—**uî**, **uși**, **u** — **urămū**, **urăți**, **ură**
III (băt)—**uî**, **uși**, **u** — **urămū**, **urăți**, **ură**

Alte verbe de conjugarea III forméză perfectulū de la participiulū terminatū în **su**, căruia îi adaogă terminațiunile **eî**, **eși**, **e**, **erămū**, **erăți**, **eră**; de ex.: **cules-eî**, **eși**, **e** — **erămū**, **erăți**, **eră**.

Unele verbe se abatū de la aceste reguli, ca **privegheaî**, etc.

Deprinderea 55. Să se spună cum s'a formatū [perfectulū simplu de la următoarele verbe: **duseî**, **diseî**, **torseî**, **unseî**, **trimeseî**, **dreseî**, **culeseî**, **ajunseî**, **atinseî**, **scoseî**, **spuseî**, **puseî**, **străpunseî**, **rupseî**, **pătrunseî**, **răseî**, **tunseî**, **ferseî**, **fripseî**, **supseî**, **trecuî**, **făcuî**, **cunoscui**, **născui**, **perduî**, **ținuî**, **umplui**, **văduî**, **plăcuî**, **ședuî**, **abătuî**, **incepuî**, **pricepuî**, **trecuî**, **vinduî**, **lucrai**, **măncăi**].

4. **Mai-m-ca-perfectulū** se forméză pentru tóte conjugările de la perfectulū simplu, schimbându terminațiunea **î** adaosă la tulpină în **semū**, **seși**, **se**, pluralū: **semū**, **seti**, **se**; d. ex.:

Singulară.

Plurală.

I (jura)—**semū**, **seși**, **se** — **semū**, **seti**, **se** (serămū, serăți),
II (tăcu)—**semū**, **seși**, **se** — **semū**, **seti**, **se** (seră).
III (bātu)—**semū**, **seși**, **se** — **semū**, **seti**, **se**
IV (fugi)—**semū**, **seși**, **se** — **semū**, **seti**, **se**

Observare. După cum se póte vedea în paradigmele de mai înainte, atâtū unele vocale din tulpina verbului și chiar vocala caracteristică, câtū și unele consonante suferū câte-va schimbări fonetice.

Formarea timpurilor compuse.

Timpurile compuse se forméză în modulü următorü :

1. **Perfectulü compusü** se forméză la tóte conjugările din participiü și din auxiliarulü **amü, ai, a** etc., püsü înaintea saü în urma participiulü; d. e.

amü, ai, a } juratü — tăcutü — bätutü — fugitü.
amü, ați, aü } (saü jurat-amü, ai etc.)

2. **Fiitorulü I** se forméză prin mijlocirea verbulü **a voi**, pusü înaintea saü în urma infinitivulü scurtatü alü verbulü de conjugatü; d. e.:

voiü (oiü) vei (ei) va (a) } jura — tăcé — bate — fugi.
vomü (omü) veți (eți) vorü (orü) } (saü jura-voiü, tăcé-voiü etc.).

3. **Fiitorulü II** se forméză din auxiliarele **voiü fi** saü **fi-voiü** etc. puse înaintea participiulü d. e. **voiü-fi** juratü saü **fi-voiü** juratü.

Observarea 1. Afară de formele expuse până aci, mai există în limbă unele forme, dintre cari unele nu suntü tocmai desü întrebuințate în limba literară de acum. Astü-felü suntü expresiunile: **voiü** (saü **oiü**) **fi** dormindü saü dormitü, **vei** (ei) **fi** dormindü saü dormitü etc. Apoi: **Ași** **fi** dormindü, **ai** **fi** dormindü etc. Unü gramaticü le-au datü numele de modulü *presuntivü* și m. oblicü. *Perfectulü* mai are forme ca *ținurämü, ținuräfti* etc. *Mai multü ca perfectulü: Aveamü ținutü și amü fostü ținutü* etc. *Apoi: Eramü ținutü* etc.

Observarea 2. Construcțiunea inversä saü întörsä se întrebuințéză cu deosebire la întrebüri; d. ex. *jurat-ai? tăcut-ai? bätut-ați? fugi-vomü?* etc. Când auxiliarele din timpurile compuse se punü în urma verbulü, atunci fiindü-cä ele își perdü accentulü, se unescü cu verbulü de conjugatü. Acéstä unire se arată în scrisü printr'o liniörä saü printr'unü apostrofü (veți paradigmele).

Deprinderea 56. Sä se spunä, care este tulpina și care terminațiunea temporalä în verbele din urmätöarele propozițiuni; cum s'a unitü terminațiunea cu tulpina și ce timpü arată; în timpurile compuse se va aräta cum s'a formatü compunerea: **Cine sapä gröpa altuia, însuși cade într'insa** (Proverbü). **Omulü propune, Dumnedeü dispune** (Pr.). **Buturuga micä röstörnä carulü mare** (Pr.). **Cu ce măsurä mäsori și se va mäsura** (Pr.). **Cum vei**

semăna, așa vei secera și cum îți vei așterne, așa vei dormi (Pr.). Totă pasărea pe limba sa pierde (Pr.). Elă cântă. Noi dormim. Pasărea sboră în aer. Argeșul a inundat câmpiile. Eri mâncam la Giurgiu. Bulgarii bătură pe Sârbii. Vedut-ați vre-o dată București? Tocmai adormisem, când a venit elă a casă.

II. SUBJUNCTIVULŪ.

Presintele.

Conjug. I.	Conjug. II.	Conjug. III.	Conjug. IV.
S. 1. să jurū	să tacū	să batū	să fugū
2. să jurī	să tacī	să bați	să fugī
3. să jure	să tacă	să bată	să fugă
P. 1. să jurămū	să tăcemū	să bătemū	să fugimū
2. să jurați	să tăceți	să bâteți	să fugiți
3. să jure	să tacă	să bată	să fugă

Perfectulū

S. 1. să fi(ū)	} juratū	să fi(ū)	} tăcutū	să fi(ū)	} bătutū	să fi(ū)	} fugitū
2. să fi(i)		să fi(i)		să fi(i)		să fi(i)	
3. să fi(e)		să fi(e)		să fi(e)		să fi(e)	
P. 1. să fi(mū)	} juratū	să fi(mū)	} tăcutū	să fi(mū)	} bătutū	să fi(mū)	} fugitū
2. să fi(ți)		să fi(ți)		să fi(ți)		să fi(ți)	
3. să fi(e)		să fi(e)		să fi(e)		să fi(e)	

Mai-multū-ca-perfectulū.

S. 1. să fi(ū)	} juratū	să fi(ū)	} tăcutū	să fi(ū)	} bătutū	să fi(ū)	} fugitū
2. să fi(i)		să fi(i)		să fi(i)		să fi(i)	
3. să fi(e)		să fi(e)		să fi(e)		să fi(e)	
P. 1. să fi(mū)	} fostū juratū	să fi(mū)	} fostū tăcutū	să fi(mū)	} fostū bătutū	să fi(mū)	} fostū fugitū
3. să fi(ți)		să fi(ți)		să fi(ți)		să fi(ți)	
2. să fi(ă)		să fi(ă)		să fi(ă)		să fi(ă)	

Deprinderea 57. Să se conjuge în scris pentru fiecare conjugare câte unū verbū din cele coprinse la pag. 98. D. ex.: Să alergū, să alergi, etc.

Din paradigma subjunctivulū se vede:

a) că acestu modu are trei timpuri: **presintele, perfectul, și mai multu-ca-perfectul.**

b) că presintele este timpu simplu; iar perfectul și mai multu-ca-perfectul suntu timpuri compuse.

c) că în fie-care din aceste timpuri se pune înaintea verbului de conjugatu conjuncțiunea să; d. ex.: să juru, să tacu, etc., și că timpurile compuse nu se întrebuinteză în forma inversă.

În privința formărei timpurilor se observă, că presintele indicativului se deosebesce de alu subj. în a 3-a persoană singulară și plurală, avându pentru conjugarea I-a e, în locu de ă; iar pentru celelalte ă, în locu de e și de ü; d. ex.: să jure, să tacă, să bată, să fugă.

Perfectul subjunctivului se formeză la tôte conjugările prin ajutorul auxiliarului a fi, pusă înaintea participiului; d. ex.: să fi(ü) juratü, tăcutü, bătütü, fugitü.

Mai-multu-ca-perfectul se formeză asemenea din participialü verbului de conjugatu, înaintea căruia se pune auxiliarului să fi(ü) fostü; (Dar acestu timpü este mai rarü întrebuintatü) d. ex.: să fi(ü) fostü juratü, tăcutü, etc.

Observarea 1. Verbele terminate în iü ca: *taü, saü, suü, etc.* păstrează acestă terminare și în subjunctivü la persona I-a și II-a. Persona III însă are e sau priimesce e în locu de ä, abätându-se astü-felü de la regula generală; d. ex.: să taie, să saie, să suie, etc.

Observarea 2. Expresiunile: *eramü să fugü, amü să fugü, etc.; va să fugü, amü să fiü fugitü, etc.* ținü de conjugarea perifrastică.

Observarea 3. În privința întrebuintărei se observă, că subjunctivul se confundă adesea cu infinitivul; d. ex.: *Amü să-ți spunü ceva sau amü a-ți spune ceva.*

III. IMPERATIVULÜ.

Presintele.

a) afirmativü.

	Conjug. I.	Conjug. II.	Conjug. III.	Conjug. IV.
S. 2.	jură	taci	bate	fugi
3.	jure	tacă	bată	fugă
P. 2.	jurati	tăceți	bateți	fugiți
3.	jure	tacă	bată	fugă

b) negativü.

S. 2. nu jura	nu tăcé	nu bate	nu fugi
3. nu jure	nu tăcă	nu bată	nu fugă
P. 2. nu jurați	nu tăceți	nu bateți	nu fugiți
3. nu jure	nu tăcă	nu bată	nu fugă

Din paradigma imperativului se vede :

a) că elü are numai timpulü presinte.

b) că imperativului îi lipsesce persóna I, atâtü în singularü, câtü și în pluralü.

c) că imperativulü are douë forme: una afirmativă și alta negativă.

d) că forma negativă se forméză prin punerea adverbului **nu** înaintea infinitivului scurtatü și înaintea altorü forme ale presintelui; d. ex.: **nu jura, nu tăcé**, etc.

Observare. Unele dintre verbe se abatü, în formarea celorü douë persóne, de la conjugarea regulată. Astü-felü verbele de conjug. II-a a *ține*, a *umple* au la imperativü forma *umple, ține*; cele de conj. IV în *escü* precüm și *acoperü* și *suferü* facü imperativulü în *e*; d. ex.: *vorbesce, cârmuesce, suferé*, etc. Verbele *facere, đicere, ducere* facü imperativulü *fă, đi, du. Venire face vino*.

În privința presintelui de la cele trei moduri învățate până aci e de observatü, că suntü unele verbe, cari primescü între terminațiune și rădăcina verbului pe „ez“ pentru conjug. I, pe „esc“ pentru conjug. IV-a. Acesta se întâmplă numai la singularü și la 3-a persónă a pluralului de la presintele indicativului, conjunctivului și imperativului; d. ex.:

CONJUGAREA I.

Presintele.

Indicativulü.

Conjunctivulü.

Imperativulü.

S. 1. lucr-ez-ü (în locü de <i>lucru</i>)	să lucr-ez-ü	— —
2. — ez-ı	„ „ „ <i>lucrı</i>	— — ez-ı lucr-éz-ă
3. — éz-ă	„ „ „ <i>lucră</i>	— — ez-e — ez-e

P. 1.	lucr-ăm-ŭ	să lucr-ăm-ŭ	—	—
2.	— aț-î	— — a-ți	lucr-aț-î	
3.	— éz-ă	— — ez-e	— ez-e	

CONJUGAREA IV.

S. 1.	înflor-esc-ŭ (în l. de <i>înflorî</i>)	să înflor-esc-ŭ	—	—
2.	— esc-î	— — esc-î	înflor-esc-e	
3.	— esc-e	— — ésc-ă	— ésc-ă	
P. 1.	— im-ŭ	— — im-ŭ	—	—
2.	— it-î	— — it-î	— it-î	
3.	— esc-ŭ	— — ésc-ă	— ésc-ă	

Cele-alalte timpurî sunt regulate.

Observare. Să nu se confunde însă verbele de mai sus cu acele verbe, cari au *z* în rădăcină; d. ex.: *botezŭ, culezŭ, retezŭ, nechezŭ* etc.

Afară de aceste neregularități se mai află un număr oarecare de verbe de conjugarea III-a, terminate la infinitiv scurtat în: *de, te, ne, ve*, cari fac presintele în două moduri; d. ex.: *ardŭ și ardŭ și scoțŭ și scoțŭ, cerŭ și ceii, pînŭ și pînŭ, perŭ și peii, cadŭ și cadŭ, radŭ și rađŭ, potŭ și pociŭ, rămânŭ și rămâiŭ, măncaŭ și mânducaŭ* etc.

Ca *lucrezŭ* se conjugă: *încuîntezeŭ, adeverezeŭ, depărtezeŭ, iernezeŭ, aiurezeŭ, botezeŭ, însemnezeŭ, înfrênezeŭ, incredintezeŭ, lăcrămezeŭ, etc.*

Ca *înflorescŭ*: *albescŭ, bolescŭ, asurdescŭ, domnescŭ, ciupescŭ, dorescŭ, doredescŭ, iubescŭ, numescŭ, tușescŭ, unescŭ, etc.*

IV. OPTATIVULŪ.

Presintele.

Conj. I.	Conj. II.	Conj. III.	Conj. IV.
S. 1. așî jura	așî tăcé	așî bate	așî fugi
2. ai jura	ai tăcé	ai bate	ai fugi
3. arŭ jura	arŭ tăcé	arŭ bate	arŭ fugi
P. 1. amŭ jura	amŭ tăcé	amŭ bate	amŭ fugi
2. ați jura	ați tăcé	ați bate	ați fugi
3. arŭ jura	arŭ tăcé	arŭ bate	arŭ fugi
saŭ	saŭ	saŭ	saŭ

jurare-ași	tăcere-ași	bătere-ași	fugire-ași
jurare-ai	tăcere-ai	bătere-ai	fugire-ai
jurare-arū	tăcere-arū	bătere-arū	fugire-arū
jurare-amū	tăcere-amū	bătere-amū	fugire-amū
jurare-ați	tăcere-ați	bătere-ați	fugire-ați
jurare-arū	tăcere-arū	bătere-arū	fugire-arū

Perfectulū.

S. 1. ași fi	ași fi	ași fi	ași fi
2. ai fi	ai fi	ai fi	ai fi
3. arū fi	arū fi	arū fi	arū fi
P. 1. amū fi	amū fi	amū fi	amū fi
2. ați fi	ați fi	ați fi	ați fi
3. arū fi	arū fi	arū fi	arū fi
saū	saū	saū	saū
fire-ași	fire-ași	fire-ași	fire-ași
fire-ai	fire-ai	fire-ai	fire-ai
fire-arū	fire-arū	fire-arū	fire-arū
fire-amū	fire-amū	fire-amū	fire-amū
fire-ați	fire-ați	fire-ați	fire-ați
fire-arū	fire-arū	fire-arū	fire-arū

Deprinderea 58. După acestū modelū să se conjuge în scrisū vre-o câte-va din verbele numite la p. 98; d. e.: ași călca etc.

Din paradigma optativului se vede:

a) că acestū modū are două timpuri: presintele și perfectulū.

b) Că amîndouē suntū timpuri compuse.

c) Că ele se potū întrebuița atātū în forma dréptă, câtū și în formă inversă.

Formarea acestorū timpuri.

Presintele se forméză prin ajutorulū formelorū verbului ajūtătorū: ași, ai, arū, amū, ați, arū, puțe înaintea infinitivului scurtatū alū verbului de conjugatū; d. ex.: ași

jura; sau în urma infinitivului întreg; d. ex.: jurare-ași.

Perfectul se formeză totu prin ajutorul verbelor a-jutătoare **ași fi** sau **fire-ași**, puse amândouă înaintea participiului verbului de conjugată; d. ex.: **ași fi jurat** sau **fire-ași jurat**.

Deprinderea 58. Să se trecă prin ambele forme ale acestor timpuri unele din verbele de la pag. 98, formându-se cu fie-care câte o propozițiune; d. ex.: **Ași alerga și eu, dacă nu m'arū duré piciorul.**

V. INFINITIVULŪ.

Presintele.

Conj. I.	Conj. II.	Conj. III.	Conj. IV.
jurare (a) jura	tăcere (a) tăcé	bateré (a) bate	fugire (a) fugi

PerfectulŪ.

a fi juratŪ | a fi tăcutŪ | a fi bătutŪ | a fi fugitŪ

Mai-multŪ-ca-perfectulŪ.

a fi fostŪ juratŪ | a fi fostŪ tăcutŪ | a fi fostŪ bătutŪ | a fi fostŪ fugitŪ

Din paradigma infinitivului se pôte vedé:

a) că acestŪ modŪ are trei timpuri: **presintele**, **perfectulŪ** și **mai-m-ca-perfectulŪ**.

b) că în acesŪ modŪ verbulŪ nu suferé schimbări după persónă și după numărŪ.

c) că presintele infinitivului are doué forme: una lungă și alta scurtă.

d) că forma scurtă se întrebuintéază ca unŪ substantivŪ de declinarea III-a, iar că verbŪ în formarea unorŪ timpuri compuse.

În privința formării timpurilor observămŪ că :

1. **Perfectul** infinitivului se formeză din participiū prescŭ de auxiliarul **fi** cu prepozițiile **a, pentru a, spre a**; d. ex.: **a fi juratŭ, spre a fi juratŭ, pentru a fi juratŭ.**

2. **Mai-multŭ-ca-perfectul** se formeză de la perfectŭ prin adăogarea participiului **fostŭ** la auxiliarele perfectului; d. ex.: **a fi fostŭ lăudatŭ** (dar acestŭ timpŭ se întrebuinteză forțe rarŭ).

Observarea 1. Când infinitivul are ca complementŭ unŭ pronume scurtatŭ, acestŭ complementŭ se pune, în formele inverse, între infinitivŭ și auxiliarul **ași, ai,** etc., înundu-lŭ printr'o linióră saŭ printr'unŭ apostrofŭ; d. ex.: *spune-ți-ași, spĕla-ne-amŭ, spĕla-mi-ași, a-lŭ vedĕ,* etc.

Observarea 2. Infinitivul se întrebuinteză de regulă cu prepozițiunile **a, de a, spre a, pentru a**; d. ex.: *Elŭ învĕțĭ a scrie. Plăcerea de a te vedĕ, înainte de a pleca, viŭ pentru a spune ceva,* etc. Mai desŭ însă se pune conjunctivul în loculŭ infinitivului; d. ex.: *Viŭ ca să vă spunŭ.* După unele verbe însă ca. *sciŭ, potŭ, voiŭ, ași,* infinitivul se întrebuinteză fără prepozițiunii; d. ex.: *voiŭ cânta, sciŭ scrie, potŭ merge, ași lucra.*

VI. GERUNDIULŪ.

Conj. I.	Conj. II.	Conj. III.	Conj. IV.
jurândŭ	tăcĕndŭ	bătĕndŭ	fugindŭ

După cum se vede din paradigmă, gerundiulŭ se formeză prin adăogarea lui **ndŭ** la infinitivul scurtatŭ alŭ presintelui, iar vocala caracteristică a infinitivului **a** și e la conjug. I, II și III se schimbă în **â** și **ĕ**; iar la IV i rămâne neschimbatŭ.

VII. PARTICIPIULŪ.

I.	II.	III.	IV.
m. juratŭ	tăcutŭ	bătutŭ	fugitŭ
f. jurată	tăcută	bătută	fugită

Participiulŭ are numai timpulŭ perfectŭ cu înțelesŭ pasivŭ (rare-orî activŭ) și se întrebuinteză, atâtŭ ca adjectivŭ verbalŭ, câtŭ și spre a forma timpurile compuse cu ajutorul verbului **a fi.** (P. presinte a devenitŭ adject. verbalŭ).

Observarea 1. De și participiul are înțeles pasiv, totuși la verbele, cari nu pot primi forma pasivă, și în formarea timpurilor compuse ale indicativului, el păstrează înțelesul verbului din care e format: d. ex.: *tăcută; plânsă, plânsă;*

Observarea 2. Unele verbe au perdut în participiu cu totul înțelesul verbului; d. ex.: *mortă, înțeleptă, etc.*

Deprinderea 60. Să se spună ce s'a adăogat la tulpina următoarelor verbe spre a li-se da forma participiului, și ce schimbări au suferit unele din sunetele tulpinei: *jurat, tăcut, bătut, fugit, dormit, dis, cules, ros, ales, ras, purtat, umblat, beut, vedut, intristat, stors, strâns, tuns, neis, trimis, tors, ars, gemut, plăcut, umplut, vënat, scăpat, fert, serbat, lucrat, mângaiat, scăpëtat, albit, învelit, scris, pus, suferit, sorbit, suit, venit, perdut, credut, temut, așternut, început, cerut, cusut, țesut, păcut, făcut, cunoscut, crescut, născut, strănutat, rupt, copt, învins, mers, fript, înfipt, supt, trecut, spart.*

Deprinderea 61. Să se scrie în participiu verbele din deprinderea X; pe urmă să se copieze participiile din mai multe bucăți de citire (din Stil și compozițiuni), spunându-se în ce înțeles sunt luate.

VIII. SUPINULŪ.

<i>Conjug. I.</i>	<i>Conjug. II.</i>	<i>Conjug. III.</i>	<i>Conjug. IV.</i>
jurat (e)	tăcut (e)	bătut (e)	fugit (e)

Supinul se întrebuințază în propozițiune cu prepozițiunile: *la, pentru, de, pe;* d. ex.: *la vënat, de vënat, pentru vënat.*

În privința terminațiunei supinului e de observat, că el pôte să se termine în: *tă sau să;* d. ex.: *beut, tors.*

Deprinderea 62. Să se formeze vre-o câte-va propozițiuni cu unele din verbele deprinderii de la participiu, întrebuințându-se participiile ca supine; d. ex.: *Amă avută multe de dis;* pe urmă să conjuge în scris vre-o câte-va din aceste verbe, trecându-se prin toate timpurile și modurile.

Observare. Prin verbele ajutătoare *a fi, a voi, a ave* putem modifica adesea înțelesul unui verb, cu deosebire în modul conjunctiv printr'o circumscriere sau perifrază, după cum s'a făcut și în timpurile compuse. Acastă formă s'ar putea numi *perifrastică*. Avându d. ex. conjunctivele *să plec, să vorbesc, să mă duc*, le putem modifica prin verbele ajutătoare în modul următor: *am să plec, am să vorbesc, am să mă duc*, sau *eram să plec, aveam să vorbesc, voiam să mă duc*. Totu astu-felul umblă să plece, trebuie să mă duc. Verbulu pot se ia asemenea ca verb ajutător; d. ex.: *elă poate pleca*.

Deprinderea 63. Să se spună pentru ce s'a schimbat din tulpina verbelor următoare, consonantele **d, t, s, c, g**, în **d, t, ș, ce, ci, ge, gi**; iar vocalele **a, e, o**, în **ă, â, ă, ê, é, ó**?

d din **d**: laudă de la laudă, afundă de la afundă, asudă, ascundă, cufundă, ardă, coprindă, deschidă, închidă, credă, întindă, perdă, prindă, radă, răspundă, ucidă, vinde.

t din **t**: cântă de la cântă, așteptă de la așteptă, cană, certă, cugetă, despartă, descântă, întărită, luptă, trimite, ieră.

ș din **s**: ieși de la iesă, lași de la lasă, țeși, coși, miroși, descoși.

ce, ci din **c**: tacă de la tacă, calcă de la calcă, aruncă, cascade, cercă, jocă, tocă, culcă, descarcă, farmecă, freacă, împiedică, doarece, ridică, învelece, cocă, duce, face, întorcă, storcă, trece.

ge, gi **g**: culegă de la culegă, alegă de la alegă, a jungă, legă, frigă, împungă, înfrângă, învingă, mergă, plângă, strângă, sugă, trăgă, fugă.

ă din **a**: laudămă de la laudă, păstrămă, călcămă, aflămă, afundămă, jurămă, cercămă, încăpemă, spărgemă, tăceamă.

e se schimbă în **é**: legă de la legă, ceră de la ceră, perdă, credă, așternă, fierbă, gemă, pricepă, trecă, iesă.

o se schimbă în **ó**: cocă de la cocă, torcă de la torcă, dormă, móră, pórtă, tócă.

a și **e** se schimbă în **â** și **ê**; laudândă de la lauda, purtândă, culegândă, jurândă, înțelegândă, înfățișândă, mergândă, tăcândă.

Deprinderea 64. Să se copieze următoarele propozițiuni,

îndreptându-se forma greșită a verbelor și a pronumelou: **Lamū** vĕdutū venindū. **Vĕdutulai** și tu? **Māncatați** adi ceva? **Bātularū** pétra sālū batā! **Auđitați** d'unū Mihaiū ce sare pe șapte cai? **Auđitulai** cum vorbia? Nu **lamū** auđitū. **Avévoiū** saū nu parte să vĕđū acestū visū împlinitū? **Tacăți** gura! **Tăcutai** vre-o datā saū nai tăcutū? Când **țiamū** spusū eū acésta? **Sunataū** 10 ore? **Rēmānevomū** singuri acasă? **Fugitaū** ei la apropierea vrājmașului? **Fivomū** norocoși într'acéstā întreprindere. **Fiva** armata nōstrā învingétore? **Fostați** vre-o datā la țerā? **Schimbăți** hainele, daca nu vrei să te cunóscā! **Vĕdutați** vre-o datā eclipsă de lună? **Mutăți** gândulū de la astū-felū de lucruri. **Acestū** omū doresce ane face bine. **Voivei** tu ane veni într'ajutorū? **Juravorū** ei înaintea judecătorului? **Fugitați** vre-o datā iute? d. ex.: **L-amū** vĕdutū venindū.

Verbe neregulate.

Verbele, cari se depărtéză în conjugarea lorū de formele conjugărei, de care se ținū, se numescū verbe neregulate.

I. Verbele neregulate de conjugarea I suntū: daū, staū, iaū (și Iaū).

1. Dare.

Indic. presinte.

- S. 1. d-aū
2. d-aī
3. d-ā
P. 1. d-āmū
2. d-ați
3. d-aū

Perfectulū.

- S. 1. d-edeī
2. d-edeși
3. d-ede (dete)
P. 1. d-edorāmū
2. d-ederăți
3. d-ederā (deterā)

2. Stare.

Indic. presinte.

- st-aū
st-aī
st-ā
st-āmū
st-ați
st-aū

Perfectulū

- st-eteī
st-eteși
st-ete
st-eterāmū
st-eterăți
st-eterā

3. Luare

Indic. presinte.

- ie-aū (iaū)
ie-ī (iaī)
ie-a (ia)
lu-āmū
lu-ați
ie-aū (iaū)

Perfectulū.

- lu-aī
lu-ași
lu-ā
lu-arāmū
lu-arăți
lu-arū

Mai-m-c-perfectulū.

- S. 1. d-edesemū
 2. d-edeseși
 3. d-edese
 P. 1. d-edeserāmū
 2. d-edeserāți
 3. d edeserā

Conjunctivū presinte

- S. 1. să d-aū
 2. să d-aī
 3. să d-ee (è)
 P. 1. să d-āmū
 2. să d-ați
 3. să d-ea (è)

Imperativū.

- S. 2. d-ā
 3. să d-ee (è)
 P. 2. d-ați
 3. să d-ee (è)

Infinitivulū.

a da, dare

Supinulū

datū

Mai-m-ca-perf.

- st-etesemū
 st-eteseși
 st-etese
 st-eteserāmū
 st-eteserāți
 st-eteserā

Conj. pres.

- să st-aū
 să st-aī
 să st-ee (è)
 să st-āmū
 să st-ați
 să st-ea (è)

Imperativū.

- st-aū
 să st-ea (è)
 st-ați
 să st-ee (è)

Infinitivulū

a sta, stare

Supinulū

statū

Mai-m-ca-perf.

- lu-agemū
 lu-aseși
 lu-ase
 lu-aserāmū
 lu-aserāți
 lu-aserā

Conj. pres.

- să ie-aū (iaū)
 să ie-ī (iaī)
 să ie-a (ia)
 să lu-āmū
 să lu-ați
 să ie-a (ia)

- ie-a (ia)
 să ie-a (ia)
 lu-ați
 să ie-a (ia)

Infinitivulū

a lua, luare

Supinulū

luatū

Cele-lalte timpurī suntū regulate.

Observarea 1. Verbele *staiū* și *daū* suntū neregulate la presintele și perfectulū indicativulū, precum și la timpurile carī se derivă din acestea. La presintele indic. aceste două verbe nu schimbă cele-alalte verbe. La perfectū mai are și forma *dăduī, stătuī* etc. Persóna a 3-a a subjunctivulū se mai scrie și *dē, stē*. Din aceste verbe prin reduplicațiune s'aū formatū *dădătorū, stădătorū*.

Observarea 2. Verbulū *a la, lare* întrebuintată mai multū în poporū face indic. presinte: *laū, laī* etc., *perfectulū*: *lăuī, lăuși* etc., *fītorulū*: *la-voīū, la-veī* etc.; *imperativulū*: *lă, laī*; *infinitivulū*: *la, lare*; *supinulū*: *lăutū*; *gerunđiulū*: *lăndū*. Din *latū* s'a formatū *lătură, lăturī*, adică ceea-ce rămâne din spălatū.

Observarea 3. Mai suntū vre'o câte-va verbe cu infinitivulū scurtatū în ia carī suferū asemenea unele neregularități d. ex. *a tăia* Subj. *să taie* în locū de *să taiū*, Imp. *taie* etc.

II. Verbele neregulate de conjugarea II sunt: **avere, bere, vrere (vré) și mânere.**

1. avere	2. bere	3. vrere
<i>Indic. pres.</i>	<i>Indic. pres.</i>	<i>Indic. pres.</i>
S. 1. amū (ași)	běū	vrěū
2. aī	beī	vreī
3. are	bea	vrea
P. 1. avemū (amū)	bemū	vremū
2. aveți ași)	beți	vreți
3. aū (arū)	běū	vrěū
<i>Perfectulū.</i>	<i>Perfectulū.</i>	<i>Perfectulū.</i>
S. 1. avuī	běuī	vrui
2. avuși	běuși	vrushi
3. avu	běū	vrū
P. 1. avurāmū	běurāmū	vrurāmū
2. avurāți	běurāți	vrurāți
3. avurā	běurā	vrurā
<i>Subjunctivū pres.</i>	<i>Subjunctivū pres.</i>	<i>Subjunctivū pres.</i>
S. 1. să amū	să běū	să vrěū
2. să aī	să beī	să vreī
3. să aibă	să bea	să vré
P. 1. să avemū	să bemū	să vremū
2. să aveți	să beți	să vreți
3. să aibă	să bé	să vré
<i>Imperativū.</i>	<i>Imperativū.</i>	<i>Imperativū.</i>
S. 2. aibī	bea (bē)	voesce
3. să aibă	să bea (bé)	voiască (vrea sau să vrea)
P. 2. aveți	beți	voiți (vreți sau vrèți)
3. să aibă	să bea (bé)	voiască (să vrea)

Infinitivulū: **avere; bē, here; vré, vrere**; participiulū: **avutū (ă), bēutū (ă), vrutū**; gerunđiulū: **avēndū, bēndū, vrēndū.**

Observarea 1 Ca verbū predicativū, verbulū *avere* are tóte timpurile și modurile; și adicā presintele modurilorū personale este neregulatū, iar cele-lalte timpurī suntū regulate.

Observarea 2. Verbulū *bere* este o contractiune din béere, verbū de conjug. III. De aceea verbulū *a bē* se conjugă neregulatū după a II numai în presintele modurilorū personale; iar în cele-alalte timpurī se conjugă regulatū după a III-a.

Observarea 3. Verbul *vrere* se conjugă totu ca și *bere*; adică în prezintele modurilor personale se conjugă neregulat după a II-a; iar în cele-alalte timpuri regulat după conjug. III-a.

Observarea 4. Verbul *mânere* (cu înțelesu de *poposescu*), precum și compusul său *remânere* e regulat în toate timpurile, afară de perfectul indicativului (*mași, mase* etc.), de participiul (*masu*), precum și de timpurile derivate din acestea.

III. Verbe neregulate de conjugarea III-a suntă acelea, cari se abată de la regula generală și facu perfectul în seî, iar participiul și supinul în *tă* sau *să* (precesu de o consuantă) în locu de *ută*; d. ex.: *întindă*, perf. *întinseî*, participiul *întinsă*; *coeu*, perfectul *copseî*, participiul *coptă* etc.

Verbele cu perf. în seî și supinul în *să* suntă cele terminate în:

a) *că*: *dică*, *ducă*, etc. b) *dă*, *dă*: *răspundă*, *deschidă*, *rodă*, etc. c) *gă*: *îvingă*, *încingă*, *ajungă*, etc. d) *tă*, *tă*: *trimită*, *scoță*, etc. e) câte-va alte vorbe ca: *scriă*, *pună* (*puiă*), *supună*, etc.

Verbele, cari aă perfectul în seî și participiul în *tă* (precesu de consuantă) suntă puține: *frigă*, *coeu*, *rupă*, *îfigă*, etc.

Observare. Unele verbe aă participiul sau supinul în *tă* și în *să*; însă forma *tă* e întrebuințată numai ca adjectiv sau ca substantiv; d. ex.: *ungă*, *unsă* (verb), *untă* (substantiv); *înțelegă* înțeles (verb), *înțeleptă* (adjectiv).

Verbele *dicere*, *facere*, *ducere* aă imperativul *di*, *fă*, *du*. Verbul *aducă* are imperativul *adu* și *adă*. Verbul *facă* are perfectul ca cele regulate (*făcu* etc.) și participiul *făcută*. În limba veche însă făcea perfectul *feci*, *fe-ciși*, *fece*, etc. și part. *faptă*, de unde vine și *faptă*, *făptură*.

IV. Verbele neregulate de conjugarea IV-a suntă: a *fi*, a *veni*, a *sci* și unele în *rî* ca: a *pogorî*, a *doborî*, etc.

Deprinderea 53. Să se conjuge în scrisu vre o câte-va verbe neregulate.

A fi, fire.

Indicativulü.

Presintele.

- S. 1. suntü (isü, sü)
 2. ești
 3. esto (e, i)
 P. 1. suntemü
 2. sunteți
 3. suntü, (isü, sü)

Imperfectulü

- S. 1. er-amü
 2. er-ai
 3. er-a
 P. 1. er-amü
 2. er-ați
 3. er-aü

Perf. simplu

- S. 1. fui(ü) (fusei)
 2. fuși (fuseși)
 3. fu (fuse)
 P. 1. farämü (fuserämü)
 2. furăți (fuserăți)
 3. furä (fuserä)

Perfectulü compusü

- S. 1. amü fostü
 2. ai fostü
 3. a fostü
 P. 1. amü fostü
 2. ați fostü
 3. aü fostü

sau

fost-amü
 fost-ai
 fost-a
 fost-amü
 fost-ați
 tost-aü

Mai multü ca perf.

- S. 1. fusesemü (fusemü)
 2. fusesoși (fuseși)
 3. fuses (fuse)
 P. 1. fuseserämü (fusesemü)
 2. fuseserăți (fuseseti)
 3. fuseserä (fusesese)

Fiitorulü I.

- S. 1. voiü (oi) fi
 2. vei (ei) fi
 3. va (a) fi
 P. 1. vom(omü) fi
 2. veți (eți) fi
 3. vorü (orü) fi

sau

fi-voiü
 fi-vei
 fi-va
 fi-vomü
 fi-veți
 fi-vorü

Fiitorulü II.

- S. 1. voiü fi fostü
 2. vei fi fostü
 3. va fi fostü
 P. 1. vomü fi fostü
 2. veți fi fostü
 3. vorü fi fostü

sau

fi-voiü fostü
 fi-vei fostü
 fi-va fostü
 fi-vomü fostü
 fi-veți fostü
 fi-vorü fostü

Subjunctivulü.

Presinte.

- S. 1. să fi-ü
 2. să fi-i
 3. să fi-e
 P. 1. să fi-mü
 2. să fi-ti
 3. să fi-e

Perfectulü

- S. 1. să fi (ü) fostü
 2. să fi (i) fostü
 3. să fi (e) fostü
 P. 1. să fi(mü) fostü
 2. să fi (ti) fostü
 3. să fi (e) fostü

Optativulü.

Presinte.

- S. 1. ași fi
 2. ai fi
 3. arü fi
 P. 1. amü fi
 2. ați fi
 3. arü fi

sau

fire-ași
 fire-ai
 fire-arü
 fire-amü
 fire-ați
 fire-arü

Perfectulü.

- S. 1. ași fi fostü
 2. ai fi fostü
 3. arü fi fostü
 P. 1. amü fi fostü
 2. ați fi fostü
 3. arü fi fostü

sau

fire-ași (fi) fostü
 fire-ai (fi) fostü
 fire-arü (fi) fostü
 fire-amü (fi) fostü
 fire-ați (fi) fostü
 fire-arü (fi) fostü

Imperativulü.

Presinte.

- S. 2. fi-i să fi-i
 3. fi-e să fi-e
 P. 1. fi-mü să fi-mü
 2. fi-ti să fi-ti
 3. fi-e să fi-e

Infinitivulü.

Presinte.

A fi, fire.

Perfectulü

A, de a, spre a fi fostü

Participiulü.

fostü, fostä (föstä)

Gerundulü.

fi-indü

Verbul **venire** are imperativul **vino** sau **vină**. In cele-alalte timpuri se conjugă regulat. La prezente sunt câteva schimbări fonetice; d. ex.: **viu**, **viș**, **vine**. Asemenea are și gerunziul **venind** și **viind**.

Verbul **scire** are e la a treia persoană a indicativului prezente și a subjunctivului. Perfectul **sciui** îl face după conjugarea a III-a; participiul **sciut**. Forma adjectivală o are **sciutor** și **sciitor**, gerunziul **sciind**; formele cele-alalte sunt regulate.

Verbele în **rî** (câte-va) au la a treia persoană singulară și plurală a indicativului și subjunctivului prezente forma conj. I-a, (**el**) **cobora**, (**ei**) **cobora**, (**el** să) **cobore**, (**ei** să) **cobore**, **cobora** tu, **cobore** el. In cele-alalte timpuri se conjugă după conjug. IV. Astu-felul de verbe sunt: a **omori**, a **dobori**, a **pogori** și **cobori**, a **virii**, etc.

Observări asupra verbelor ajutătoare.

Din paradigma acestor verbe se vede:

a) că formele verbului **a fi** sunt formate din diferite rădăcini.

b) că verbul **a fi** are câte două forme la prezente, la perfect și la mai-mult-ca-perfect. Cele de la prezente se mai numesc și forme lungi și forme scurte.

c) că verbul **a fi** se poate întrebuința ca verb ajutător de conjugare, d. ex.: **voi fi jurat**; ca verb legător între subiect și predicat, d. ex.: **Scolarul este silitor**; și chiar ca verb predicativ, d. ex.: **Scolarul este în clasă**.

d) că forma scurtată de la prezente se întrebuințează ca enclitică, unindu-se printr'o liniară cu alte vorbe; d. ex.: **Eu-să bine**; **dar el nu-i bine**. Când însă stă singură atunci primesce un **î** ca rézemu de întonare; d. ex.: **Ei își bine**.

e) că **a avé** ca auxiliar are numai două timpuri: prezentele indicativului și alu optativului; d. ex.: **amă**, **ai**, etc. și **ași**, **ai**, **arū**, etc.

f) că a voi ca auxiliară are numai un singur timp: prezentele indicativului; d. ex. *voiū, veī, etc.* Acesta are asemenea o formă scurtată și una lungă. Forma scurtată se întrebunțază în limba poporului, în cărțile vechi și la poeți; d. ex.: *oiū veni, ei veni, omū veni, etc.*

g) că toate aceste verbe se pot întrebunța, atât ca ajutătoare, cât și ca verbe predicative; d. ex.: *suntū în clasă, amū trebă, voiū pâne.*

FORMA SAŪ CONJUGAREA PASIVĂ.

Forma, ce o iaū verbele spre a arăta că subiectul suferă ceva, se numește forma saū conjugarea pasivă. Ea se formeză prin adăogarea participiului verbului de conjugatū la formele auxiliarului „a fi.”

Nu mai verbele transitive potū avé forma pasivă.

Spre a trece unū verbū din forma activă în cea pasivă, n'avemū de câtū să luămū complem. dreptū alū verbului și să-lū facemū subiectū, iar pe subiectū să-lū facemū complementū nedreptū. Celelalte componente ce arū mai avé verbulū rămânū neschimbate; d. ex.: *Armata română a învinsū pe Osmanū Pașu la Plevna* (activū). *La Plevna Osmanū Pașu a fostū învinsū de armata română* (pasivū).

Din potrivă, spre a trece unū verbū din forma pasivă în cea activă, n'avemū de câtū să luămū complem. nedreptū alū verbului și să-lū facemū subiectū; iar pe subiectū să lū facemū complementū dreptū; d. ex.: *Pomiū suntū plantați de grădinarū* (pasivū). *Grădinarulū planteză pomiū* (activū).

CONJUGAREA VERBELORŪ PASIVE PRIN AJUTORULŪ VERBULUI A FI.

INDICATIVULŪ.

Presinte.

Imperfectulū

S. 1. suntū-îsū-sū	lădatū(ă)	S. 1. eramū	lădatū(ă)
2. ești — —	lădatū(ă)	2. eraī	lădatū(ă)
3. este-e-ī	lădatū(ă)	3. era	lădatū(ă)
P. 1. suntemū	lădatī(te)	P. 1. eramū	lădatī(te)
2. sunteți	lădatī(te)	2. erați	lădatī(te)
3. suntū	lădatī(te)	3. erau	lădatī(te)

Perfectul simplu.

S. 1. fui	lădată(ă)
2. fuși	lădată(ă)
3. fu	lădată(ă)
P. 1. fură	lădată(te)
2. furăți	lădată(te)
3. fură	lădată(te)

Perfectul compus.

S. 1. am fost	lădată(ă)
2. ai fost	lădată(ă)
3. a fost	lădată(ă)
P. 1. am fost	lădată(te)
2. ați fost	lădată(te)
3. au fost	lădată(te)

sau

fost-am	lădată(ă)
fost-ai	lădată(ă)
fost-a	lădată(ă)
fost-am	lădată(te)
fost-ați	lădată(te)
fost-au	lădată(te)

Mai-mult-ca-perfectul.

S. 1. fusesem	lădată(ă)
2. fusesesi	lădată(ă)
3. fusesese	lădată(ă)
P. 1. fuseserăm	lădată(te)
2. fuseserăți	lădată(te)
3. fuseseră	lădată(te)

Fiitorul I

S. 1. voi fi	lădată(ă)
2. vei fi	lădată(ă)
3. va fi	lădată(ă)

P. 1. vom fi	lădată(te)
2. veți fi	lădată(te)
3. vor fi	lădată(te)

sau

fi-voi	lădată(ă)
fi-vei	lădată(ă)
fi-va	lădată(ă)
fi-vom	lădată(te)
fi-veți	lădată(te)
fi-vor	lădată(te)

Fiitorul II.

S. 1. voi fi fost	lădată(ă)
2. vei fi fost	lădată(ă)
3. va fi fost	lădată(ă)

P. 1. vom fi fost	lădată(te)
2. veți fi fost	lădată(te)
3. vor fi fost	lădată(te)

sau

fi-voi fost	lădată(ă)
fi-vei fost	lădată(ă)
fi-va fost	lădată(ă)
fi-vom fost	lădată(te)
fi-veți fost	lădată(te)
fi-vor fost	lădată(te)

SUBJUNCTIVŪ.*Presinte.*

S. 1. să fi	lădată(ă)
2. să fi	lădată(ă)
3. să fie	lădată(ă)
P. 1. să fim	lădată(te)
2. să fiți	lădată(te)
3. să fie	lădată(te)

Perfectul.

- S. 1. să fi(ŭ) fostŭ lădatŭ(ă)
 2. să fi(i) fostŭ lădatŭ(ă)
 3. să fi(e) fostŭ lădatŭ(ă)
 P. 1. să fi(mŭ) fostŭ lădatŭi(te)
 2. să fi(ți) fostŭ lădatŭi(te)
 3. să fi(e) fostŭ lădatŭi(te)

OPTATIVULŬ*Presinte.*

- S. 1. ași fi lădatŭ(ă)
 2. ai fi lădatŭ(ă)
 3. arŭ fi lădatŭ(ă)
 P. 1. amŭ fi lădatŭi(te)
 2. ați fi lădatŭi(te)
 3. arŭ fi lădatŭi(te)

sau

- fire-ași lădatŭ(ă)
 fire-ai lădatŭ(ă)
 fire-arŭ lădatŭ(ă)
 fire-amŭ lădatŭi(te)
 fire-ați lădatŭi(te)
 fire-arŭ lădatŭi(te)

Perfectul

- S. 1. ași fi fostŭ lădatŭ(ă)
 2. ai fi fostŭ lădatŭ(ă)
 3. arŭ fi fostŭ lădatŭ(ă)

CONJUGAREA VERBELORŬ PASIVE PRIN AJUTORULŬ PRONUMELORŬ REFLEXIVE.**INDICATIVULŬ***Presinte.*

- S. 1. mă laudŭ
 2. te laudŭi
 3. se laudă
 P. 1. ne lăudămŭ
 2. vă lădatŭi
 3. se laudă

(de cine-va)

Imperfectul.

- S. 1. mă lăudamŭ
 2. te lăudaŭi
 etc. etc.

- P. 1. amŭ fi fostŭ lădatŭi(te)
 2. ați fi fostŭ lădatŭi(te)
 3. arŭ fi fostŭ lădatŭi(te)
 sau
 fire-ași fostŭ lădatŭ(ă)
 fire-ai fostŭ lădatŭ(ă)
 fire-arŭ fostŭ lădatŭ(ă)
 fire-amŭ fostŭ lădatŭi(te)
 fire-ați fostŭ lădatŭi(te)
 fire-arŭ fostŭ lădatŭi(te)

IMPERATIVULŬ*Presinte.*

- S. 2. fi lădatŭ(ă)
 3. fie lădatŭ(ă)
 P. 2. fiți lădatŭi(te)
 3. fie lădatŭi(te)

INFINITIVULŬ*Presinte*

- a fi lădatŭ(ă)

Perfectul.

- a fi fostŭ lădatŭ(ă)

GERUNDIULŬ

- fiindŭ lădatŭ(ă)
 fiindŭ lădatŭi(te)

Perfectul simplu.

- S. 1. mă lăudaŭi
 2. te lăudași
 etc. etc.

Perfectul compus.

- S. 1. m'amŭ lădatŭ
 2. te-aŭi lădatŭ
 etc. etc.

sau

- lădatu-m'amŭ
 lădatu-te-aŭi
 etc. etc.

Observări asupra conjugărei pasive. Din paradigmele acestei conjugări se vede:

a) că conjugarea pasivă nu este altă-ceva, de câtă:
 sau diferitele forme ale verbului ajutătoru **a fi**, însoțite de participiul verbelorū de conjugatū, care concordă cu subiectulū, ca și unū adjectivū, în **genū, numărū și casū**; de unde urmază că forma pasivă are o singură conjugare; sau forma verbelorū din conjugarea activă precedată de pronumele scurtate de acusativū;

b) că forma cea mai întrebuițată a conjug. pasive este cea formată cu verbulū **a fi**. Cea-alaltă formă, numită și **pronominală**, se întrebuițază mai alesū în persóna III-a, de óre-ce în cele-alalte persóne se póte nasce lesne o echivocitate între înțelesulū pasivū și celū reflexivū, d. e.: **S'a vîndutū grăulū** (de cine-va iar nu de elū însuși), **s'aū cumpăratū casele, etc.**

(Suntū însă unele verbe cu înțelesū pasivū, cari se întrebuițază mai bine în forma reflexivă, ca: **mă nascū, etc.**

Deprinderea 54. Să se conjuge în forma pasivă verbele: **a fi bătutū, a fi strigatū, a fi întreatū, a fi poftitū, a fi însciintatū, a fi primitū, a fi însoțitū, a fi tăietū, a fi cumpăratū și adică**: a) avēndū unū subiectū masculinū; b) apoi unū subiectū femininū; c) și în urmă să se conjuge aceste verbe și altele numai la persóna III-a, cu ajutorulū pronomelorū scurtate; d. ex.: **Se strigă.**

III. FORMA SAŪ CONJUGAREA REFLEXIVĂ. (sau pronominală).

Forma reflexivă nu se deosebesce de cea activă, de câtū numai prin punerea pronomelorū scurtate sau intonate de acusativū sau de dativū înaintea verbului din forma activă. Când subiectulū verbului este exprimatū prin pronumele personale, atunci verbulū se conjugă cu două pronume de unde și numirea de formă (sau de verbū) pronominalū.

INDICATIVULŪ.

Presinte.

(Cu pron. de acusativŭ)		(Cu pronume de dativŭ)	
S. 1.	mă spălŭ (pe mâni)	îmi spălŭ (mânile)	
2.	te speli	îți speli	"
3.	se spală	își spală	"
P. 1.	ne spălămŭ	ne spălămŭ	"
2.	vă spelați	vă spelați	"
3.	se spală	își spală	"

Imperfectulŭ.

S. 1.	mă spălămŭ	îmi spălămŭ
2.	te spelai	îți spelai
3.	se spela	își spela
P. 1.	ne spălămŭ	ne spălămŭ
2.	vă spelați	vă spelați
3.	se spelaŭ	își spelaŭ

Perfectulŭ simplu.

S. 1.	mă spelai	îmi spelai
2.	te spelași	îți spelași
3.	se spela	își spela
P. 1.	ne spelarămŭ	ne spelarămŭ
2.	vă spelarăți	vă spelarăți
3.	se spelară	își spelară

Perfectulŭ compusŭ.

S. 1.	m'amŭ spelatŭ	mî-amŭ spelatŭ
2.	te-ai spelatŭ	ți-ai spelatŭ
3.	s'a spelatŭ	și-a spelatŭ
P. 1.	ne-amŭ spelatŭ	ne-amŭ spelatŭ
2.	v'ați spelatŭ	v'ați spelatŭ
3.	s'aŭ spelatŭ	și-aŭ spelatŭ
	saŭ	saŭ
	spelatŭ-m'amŭ etc.	spelatŭ-mî-amŭ etc.

Mai-multă-ca-perfectul.

S. mẽ spēlasemũ
te spēlaseși
se spēlase
P. ne spēlasemũ
vē spēlaseși
se spēlase

îmi spēlasemũ
îți spēlaseși
își spēlase
ne spēlasemũ
vē spēlaseși
își spēlase

Fiitorul I.

S. mẽ voiũ spēla
te vei spēla
se va spēla
P. ne vomũ spēla
vē veți spēla
se vorũ spēla
saũ
spēla-mē-voiũ, etc.

îmi voiũ spēla
îți vei spēla
își va spēla
ne vomũ spēla
vē veți spēla
își vorũ spēla
saũ
spēla-mi-voiũ, etc.

Fiitorul II.

S. 1. mẽ voi fi spēlatũ
2. te vei fi spēlatũ
3. se va fi spēlatũ
P. 1. ne vomũ fi spēlatũ
2. vē veți fi spēlatũ
3. se vorũ fi spēlatũ
saũ
fi-mē-voiũ spēlatũ etc.

îmi voi fi spēlatũ
îți vei fi spēlatũ
își va fi spēlatũ
ne vomũ fi spēlatũ
vē veți fi spēlatũ
își vorũ fi spēlatũ
saũ
fi-mi-voiũ spēlatũ etc.

SUBJUNCTIVULŪ.**Presinte.**

S. 1. să mẽ spēlũ
2. să te spelĩ
3. să se spele
P. 1. să ne spēlãmũ
2. să vē spēlați
3. să se spele

să-mi spēlũ
să-ți spelĩ
să-și spele
să ne spēlãmũ
să vē spēlați
să-și spele

Perfectul

S. 1. să mă fi(ŭ)	spălatŭ	să-mi fi(ŭ)	spălatŭ
2. să te fi(i)	spălatŭ	să-ți fi(i)	spălatŭ
3. să se fi(e)	spălatŭ	să-și fi(e)	spălatŭ
P. 1. să ne fi(mŭ)	spălatŭ	să-ne fi(mŭ)	spălatŭ
2. să vă fi(ți)	spălatŭ	să-vă fi(ți)	spălatŭ
3. să se fi(e)	spălatŭ	să-și fi(e)	spălatŭ

Mai-multŭ-ca-perfectul

S. 1. să mă fi(ŭ)	fostŭ	spălatŭ	să-mi fi(ŭ)	fostŭ	spălatŭ
2. să te fi(i)	fostŭ	spălatŭ	să-ți fi(i)	fostŭ	spălatŭ
3. să se fi(e)	fostŭ	spălatŭ	să-și fi(e)	fostŭ	spălatŭ
P. 1. să ne fi(mŭ)	fostŭ	spălatŭ	să-ne fi(mŭ)	fostŭ	spălatŭ
2. să vă fi(ți)	fostŭ	spălatŭ	să-vă fi(ți)	fostŭ	spălatŭ
3. să se fi(e)	fostŭ	spălatŭ	să-și fi(e)	fostŭ	spălatŭ

IMPERATIVUL.**Presintele.**

S. 2. spală-te (nu te spăla)	spală-ți (nu-ți spăla)
3. spele-se	spele-și
P. 2. spăla-ți-vă	spăla-ți-vă
3. spele-se	spele-și

OPTATIVUL.**Presinte.**

S. 1. m'ași	spăla	mi-ași	spăla
2. te-ai	spăla	ți-ai	spăla
3. s'arŭ	spăla	și-arŭ	spăla
P. 1. ne-amŭ	spăla	ne-amŭ	spăla
2. v'ați	spăla	v'ați	spăla
3. s'arŭ	spăla	și-arŭ	spăla
	saŭ		saŭ
spăla-m'ași		spăla-mi-ași	
etc.		etc.	

Perfectul.

S. 1. m'ași	fi spălată	1. mi-ași	fi spălată
2. te-ai	fi spălată	2. ți-ai	fi spălată
3. s'arū	fi spălată	3. și-arū	fi spălată
P. 1. ne-amū	fi spălată	1. ne-amū	fi spălată
2. v'ati	fi spălată	2. v'ati	fi spălată
3. s'arū	fi spălată	3. și-arū	fi spălată

INFINITIVULU.**Presinte.**

a mă spăla	a-mi spăla
a te spăla	a-ți spăla
a se spăla	a-și spăla
a ne spăla	a-ne spăla
a vă spăla	a-vă spăla
a se spăla	a-și spăla

Perfectul.

a mă fi spălată	a-mi fi spălată
a te fi spălată	a-ți fi spălată
a se fi spălată	a-și fi spălată
a ne fi spălată	a ne fi spălată
a vă fi spălată	a vă fi spălată
a se fi spălată	a-și fi spălată

GERUNDIULU.

spălându-mă	spălându-mi
spălându-te	spălându-ți
spălându-se	spălându-și
spălându-ne	spălându-ne
spălându-vă	spălându-vă
spălându-se	spălându-și

Ca mă spălă se potă conjuga: mă miră, mă ducă, mă apropiă, mă înveselească, mă bucură, mă întristează, mă turbură, mă temă, mă ascundă, mă deprindă, mă jocă.

Ca îmi spălă (mănilă) se potă conjuga: îmi iertă, îmi aprindă, îmi ascundă, îmi curăță, îmi ascuță, îmi scotă, îmi tundă, îmi cosă.

Deprinderea 55. După modelele de mai susă să se conjuge în scrisă căte ună verbă reflexivă.

Deprinderea 56. Să se copieze următoarele propozițiuni, îndreptându-se forma greșită a verbelor, pe urmă după propozițiunile îndreptate să se formeze altele din gând : **Mamă** hotărîtă **am** cumpăra un cal. **Miaș** cumpăra un ghiozdan frumos, dacă nu **miar** lipsi banii. Nu e frumos **am** spune atâtea neadevăruri. **Sculat** **vați** astăzi de **dimin**etă? **Miam** adus aminte de ce spuneți erii. **Spelat** **teai** pe ochi înainte de a te îmbrăca? **Maș** duce la țară, dacă ași avea timp. **Vați** fi culcată aseră de vreme, dacă **naveți** a doua di examen. **Spelam** **evoi**, și mai mult de câtă zăpada mă voi albii. Obiceiul meu este **am** scula de **dimin**etă, **am** spēla fața și **am** curăța hainele. **Ascult** **nduv** aseră cum povestiați, **am** adormit. **Tiai** spēlată fața **adi**-**dimin**etă? **Iam** găsită spēlânduse. **Neam** fi dusă la plimbare, dacă timpul ar fi fost frumos. **Scoteți** hainele de pe tine! **Vați** fi dusă la școlă fără noi? **Spelan** **evom** ore? **Cur**etăți hainele de noroi! **Imbr**acati **ve** mai curând! **Bucur**ati **ve** și **vesel**iti **ve**, căci destul ați suferit. **Lam** vedută luptânduse contra a dece. **Miaș** pune în gând să mergă la țară. **Teai** întâlnită **adi** cu fratele meu? O! dacă străbunii nostri sară scula din morminte și **near** vedé în starea acesta! **Teai** dusă **adi** la școlă? **Tai**eti unghiile! **Vați** apucată de vre-o meserie? Ase scula cine-va de **dimin**etă **culc**ânduse de vreme, e cel mai sănătos lucru. **Tiar** fi dată în gând una ca acesta? **Duc**ăse în colo cu astă-fel de purtare rea! **Sci**nduv **ve** **vinov**ati nu mai diceți nimic. **Miam** audită multe vorbe în urma lui. **Vați** supărată pe noi? **Duc**eti **ve** acasă copii! **Uitat** **teai** vre-o dată la dânsul când plânge? D. e.: **M'am** hotărîtă **a-m** cumpăra un cal, etc., etc.

VERBELE UNIPERSONALE ȘI CONJUGAREA LORU.

Verbele, cari se întrebuintează numai în a III-a persoană, se numesc verbe unipersonale, adică de o singură persoană.

Verbele unipersonale se deosibesc în:

a) unipersonale *proprii*.

b) " *improprii*

a) unipersonale **proprii** se numesc verbele, prin cari se exprimă fenomenele naturei, și se întrebunțeză tot-d'una în a III-a persoană. Astă-felū suntū: *a ninge, a ploua, a fulgera, a îngheța, a viscoli, a însera, a bruma; a se însera, a înopța, a se întuneca, a se însenina, etc.*

b) unipersonale **improprii** se numesc verbele, cari numai în unele împrejurări se întrebunțeză ca unipersonale; iar într'alte împrejurări, ca personale.

Subiectul lorū pôte fi adesea unū infinitivū saū o propozițiune întrégă. Astă-felū suntū:-

a) pasivele: *se vede, se aude, se crede, se simte, se pare, se dice, se vorbește*; d. ex.: *Se aude, că resboiulū a începutū* etc.

b) reflexivele formale: *mă dore, mă ustură, etc.*

c) intransitivele și chiar unele transitive cu pronumele de dativū: *îmi place, îmi miröse, îmi vine, mi se cuvine, mi se cade, îmi trebuie, mi se pare, mi se năzăresce* etc.

d) verbulū e saū este precedatū de pronumele scurtatū de dativū și urmatū de substantivele: *fόμε, dorū, frigū, sete, somnū, rușine, frică* etc.; saū de adverbele *bine, răū, greū, ușorū, rece* d. ex.: *Mi-e fόμε, mi-e răū, etc.*

a) CONJUGAREA VERBELORŪ UNIPERSONALE PROPRII

INDICATIVŪ.

Presinte: fulgeră
Imperfectulū: fulgera
Perf. simplū: fulgeră
Perf. compusū: a fulgeratū
 saū

saū
 fulgera-va?
Fiitorulū II: va-fi fulgeratū
 saū
 fi-va fulgeratū

SUBJUNCTIVŪ.

M-m-ca-perfectulū: fulgerase
Fiitorul I: va fulgera
Presinte: să fulgere
Perfectulū: să fi(e) fulgeratū
M-m-ca-p.: săfi(e) fostū fulgeratū

OPTATIVŪ.*Presinte:* a fulgera*Perfectulŭ:* arŭ fi fulgeratŭ**INFINITIVŪ.***Presinte:* a fulgera*Perfectulŭ:* a fi fulgeratŭ**GERUNDIULŪ.**

fulgerândŭ

PARTICIPIULŪ.

fulgeratŭ(a)

b) CONJUGAREA VERBELORŪ UNIPERSONALE IMPROPRIŪ.**INDICATIVULŪ****Presinte.**

(Cu pron. de acusativŭ)

(Cu pron. de dativŭ)

S. 1. mĕ dŏre

2. te dŏre

3. ilŭ dŏre

P. 1. ne dŏre

2. vĕ dŏre

3. iĭ dŏre

imĭ place

itĭ place

iĭ place

ne place

vĕ place

le place

Imperfectulŭ.

S. 1. mĕ durea

2. te durea

3. ilŭ durea

P. 1. ne durea

2. vĕ durea

3. iĭ durea

imĭ plăcea

itĭ plăcea

iĭ plăcea

ne plăcea

vĕ plăcea

le plăcea

Perfectulŭ simplu.

S. 1. mĕ duru

2. te duru

3. ilŭ duru

P. 1. ne duru

2. vĕ duru

3. iĭ duru

imĭ plăcu

itĭ plăcu

iĭ plăcu

ne plăcu

vĕ plăcu

le plăcu

Perfectulŭ compusŭ.

- S. 1. m'a durutŭ
2. te-a durutŭ
3. l-a durutŭ

- P. 1. n-ea durutŭ
2. v'a durutŭ
3. ū-a durutŭ

saŭ
durutu-m'a
etc. etc.

m'i-a plăcutŭ

ŭi-a plăcutŭ

ŭ-a plăcutŭ

ne-a plăcutŭ

v'a plăcutŭ

le-a plăcutŭ

saŭ
plăcutu-m'i-a
etc. etc.

Mai-multŭ-ca-perfectulŭ.

- S. 1. m'e duruse
2. te duruse
3. ūlŭ duruse

- P. 1. ne duruse
2. v'e duruse
3. ūi duruse

ŭm'i plăcuse

ŭŭi plăcuse

ŭi plăcuse

ne plăcuse

v'e plăcuse

le plăcuse

Fiitorulŭ I.

- S. 1. m'e va duré
2. te va duré
3. ūlŭ va duré

- P. 1. ne va duré
2. v'e va duré
3. ūi va duré

saŭ
duré-m'e-va?
etc.

ŭm'i va plăcé

ŭŭi va plăcé

ŭi va plăcé

ne va plăcé

v'e va plăcé

le va plăcé

saŭ
plăcé-m'i-va?
etc.

Fiitorulŭ II.

- S. 1. m'e va fi durutŭ
2. te va fi durutŭ
3. ūlŭ va fi durutŭ

- P. 1. ne va fi durutŭ
1. v'e va fi durutŭ
3. ūi va fi durutŭ

saŭ
fi-m'e-va durutŭ, etc.

ŭm'i va fi plăcutŭ

ŭŭi va fi plăcutŭ

ŭi va fi plăcutŭ

ne va fi plăcutŭ

v'e va fi plăcutŭ

le va fi plăcutŭ

saŭ
fi-m'i-va plăcutŭ etc.

SUBJUNCTIVŪ.

Presinte

S. 1. să mă dóră	să-mî placă
2. să te dóră	să-ți placă
3. să-lŭ dóră	să-i placă
P. 1. să ne dóră	să ne placă
2. să vĕ dóră	să vĕ placă
3. să-î dóră	să le placă

Perfectulŭ.

S. 1. să mă fi (e) durută	să-mî fi (e) plăcută
2. să te fi (e) durută	să-ți fi (e) plăcută
3. să-lŭ fi (e) durută	să-î fi (e) plăcută
P. 1. să ne fi (e) durută	să ne fi (e) plăcută
2. să vĕ fi (e) durută	să vĕ fi (e) plăcută
3. să-î fi (e) durută	să le fi (e) plăcută

Mai-multŭ-ca-perfectulŭ.

S. 1. să mă fi (e) fostă durută	să-mî fi (e) fostă plăcută
2. să te fi (e) fostă durută	să-ți fi (e) fostă plăcută
3. să-lŭ fi (e) fostă durută	să-î fi (e) fostă plăcută
P. 1. să ne fi (e) fostă durută	să ne fi (e) fostă plăcută
2. să vĕ fi (e) fostă durută	să vĕ fi (e) fostă plăcută
3. să-î fi (e) fostă durută	să le fi (e) fostă plăcută

IMPERATIVŪ.

(nu are)

OPTATIVŪ.

Presinte.

S. 1. m'arŭ duré	mî-arŭ plăcé
2. te-arŭ duré	ti-arŭ plăcé
3. l'arŭ duré	i-arŭ plăcé
P. 1. ne-arŭ duré	ne-arŭ plăcé
2. v'arŭ duré	v'arŭ plăcé
3. i-arŭ duré	le-arŭ plăcé
sau	sau
duré-m'arŭ, etc.	plăcé-mî-arŭ, etc.

Perfectulü.

- S. 1. m'arü fi durutü
 2. te-arü fi durutü
 3. Parü fi durutü
 P. 1. ne-arü fi durutü
 2. v'arü fi durutü
 3. i-arü fi durutü

- mî-arü fi plăcutü
 tî-arü fi plăcutü
 î-arü fi plăcutü
 ne-arü fi plăcutü
 v'arü fi plăcutü
 le-arü fi plăcutü

INFINITIV Ū.**Presinte.**

- S. 1. a mẽ duré
 2. a te duré
 3. a-lü duré
 P. 1. a ne duré
 2. a vë duré
 3. a-î duré

- a-mî plăcé
 a-tî plăcé
 a-i plăcé
 a ne plăcé
 a vë plăcé
 a le plăcé

Perfectulü.

- S. 1. a mẽ fi durutü
 2. a te fi durutü
 3. a-lü fi durutü
 P. 1. a ne fi durutü
 2. a vë fi durutü
 2. a-î fi durutü

- a-mî fi plăcutü
 a-tî fi plăcutü
 a-î fi plăcutü
 a ne fi plăcutü
 a vë fi plăcutü
 a le fi plăcutü

Gerunđiulü.

- S. 1. durëndu-më
 2. durëndu-te
 3. durëndu-lü
 P. 1. durëndu-ne
 2. durëndu-vë
 3. durëndu-î

- plăcëndu-mî
 plăcëndu-tî
 plăcëndu-î
 plăcëndu-ne
 plăcëndu-vë
 plăcëndu-le

Conjugarea unipersonală a verbului a fi în expresiunile: mî-e fîme, mî-e sete.

INDICATIVŪ

Presinte.

- S. 1. mî-e sau mi-î sete
 2. țî-e — țî-î sete
 3. î-e — î-î sete
 P. 1. ne-e — ni-î sete
 2. vî-e — vi-î sete
 3. le-e — li-î sete

ImperfectŪ.

- S. 1. îmi era sete (mî-era sete)
 2. îți era sete
 3. îi era sete
 P. 1. ne era sete
 2. vî era sete
 3. le era sete

PerfectŪ simplu.

- S. 1. îmi fu sete
 2. îți fu sete
 3. îi fu sete
 P. 1. ne fu sete
 2. vî fu sete
 3. le fu sete

PerfectŪ compusŪ.

- S. 1. mî-a fostŭ sete
 2. țî-a fostŭ sete
 3. î-a fostŭ sete
 P. 1. ne-a fostŭ sete
 2. v'a fostŭ sete
 3. le-a fostŭ sete

sau

fostu-mî-a sete
 fostu-țî-a sete
 fostu-î-a sete
 fostu-ne-a sete
 fostu-v'a sete
 fostu-le-a sete

Mai-m.-ca-perfectulŭ.

- S. 1. îmi fusese sete
 2. îți fusese sete
 3. îi fusese sete
 P. 1. ne fusese sete
 2. vî fusese sete
 3. le fusese sete

Fiitorulŭ I.

- S. 1. îmi va fi sete
 2. îți va fi sete
 3. îi va fi sete
 P. 1. ne va fi sete
 2. vî va fi sete
 3. le va fi sete

sau

fi-mî-va sete
 fi-țî-va sete
 fi-î-va sete
 fi-ne-va sete
 fi-vî-va sete
 fi-le-va sete

Fiitorulŭ II.

- S. 1. îmi va fi fostŭ sete
 2. îți va fi fostŭ sete
 3. îi va fi fostŭ sete
 P. 1. ne va fi fostŭ sete
 2. vî va fi fostŭ sete
 3. le va fi fostŭ sete

sau

fi-mî-va (fi) fostŭ sete
 fi-țî-va (fi) fostŭ sete
 fi-î-va (fi) fostŭ sete
 fi-ne-va (fi) fostŭ sete
 fi-vî-va (fi) fostŭ sete
 fi-le-va (fi) fostŭ sete

IMPERATIVŪ

(n'are)

SUBJUNCTIVŪ.**Presinte.**

- S. 1. să-mi fie sete
2. să-ți fie sete
3. să-i fie sete

- P. 1. să ne fie sete
2. să vă fie sete
3. să le fie sete

Perfectulū.

- S. 1. să-mi fi(e) fostū sete
2. să-ți fi(e) fostū sete
3. să-i fi(e) fostū sete

- P. 1. să ne fi(e) fostū sete
2. să vă fi(e) fostū sete
3. să le fi(e) fostū sete

OPTATIVŪ.**Presinte.**

- S. 1. mi-arū fi sete
2. ți-arū fi sete
3. i-arū fi sete

- P. 1. ne-arū fi sete
2. v'arū fi sete
3. le-arū fi sete

sau

- fi-mi-arū sete
fi-ți-arū sete
fi-i-arū sete
fi-ne-arū sete
fi-v'arū sete
fi-le-arū sete

Perfectulū.

- S. 1. mi-arū fi fostū sete
2. ți-arū fi fostū sete
3. i-arū fi fostū sete

- P. 1. ne-arū fi fostū sete
2. v'arū fi fostū sete
3. le-arū fi fostū sete

sau

- fi-mi-arū (fi) fostū sete
fi-ți-arū (fi) fostū sete
fi-i-arū (fi) fostū sete
fi-ne-arū (fi) fostū sete
fi-v'arū (fi) fostū sete
fi-le-arū (fi) fostū sete

Observare. Verbulū *a trebui* se întrebuintează și ca verbū reflexivū de dativū, și atunci cu înțelesū de *a ave trebuintă*; d. ex.: *Îmi trebuie, îți trebuie, îi trebuie, ne trebuie, etc.; îmi trebuia, îți trebuia, etc.*

Asemenea și nepersonalulū *a se părē* se întrebuintează și ca reflexivū de dativū: *mi se pare, ți se pare, etc.* Dacă însă lăsămū afară reflexivulū *se* de din 'naintea verbului *a se părē*, atunci verbulū se construiesce cu reflexivulū de dativū *îmi, îți, îi, ne, vă, le*: *îmi pare, îți pare, îi pare, ne pare, vă pare, le pare* (bine) etc.

În unele părți aceste verbe se conjugă și personalū și impersonalū, d. ex:

a) *Personalū presinte*: eū *parū*, tu *pari*, elū *pare* (a fi bolnavū) etc. eū *trebuescū*, tu *trebuesci*, etc. să scriū; și așa mai departe în cele-alalte timpuri.

b) *Nepersonalū*: să *pare* că suntū, că ești, că este, că *suntemū*, că *sunteți*, că *suntū* (bolnavi) etc.—; *trebuie să scriū*, să *scrii*, să *scrie*, să *scriemū*, să *scrieți*, etc

Deprinderea 65. Să se copieze următoarele propozițiuni, îndreptându-se forma greșită a verbelor și a altor vorbe din punctu de vedere al unirei; pe urmă să se conjuge în scris câte unul, după cele două modele de mai înainte: **Tie fόμε, Ióne? Fostuia sete? Cuvineseva lui acéstă cinste? Nuí e rușine de acéstă faptă? Astă-đi mia fostú fôrte caldú. Mie numie bine. Fostuția frigú adi-nópte? Cum să numí fie. Milă mie de dênsulú. Elú mie frate. Nuí pécátú de una ca acéstá? Plăcutuia să trăiască bine? Ce bine mie! Dorú mie de acasă. Li se pare că no să mai ajungă. Ni se cade noué una ca acéstá? Ni se uríse așteptándú. Fulgerava multú timpú? Inseminaseva cerulú? Viscolita erí tótá điua? Mie mia fostú sete. Trebuiva óre ca eú să plecú? Plouava și adi ca erí. Intâmplémise orí-ce, totú mă voiú duce departe. Fiva și adi caldú? Nu-tie fόμε? Ședévêva frumosú să nu sciți lectiunea? Visa întâmplatú să vedeți vre-o menagerie? Auditusa ce-va? Ședétiva bine-sa faci nebunii? d. ex.: **Ti-e fόμε, Ióne!****

Deprinderea 66. Să se analizeze tóte verbele din propozițiunile următoare: Isprăvit-afi voi tema? Noi vomú merge la țerá. Spune acestú copílú să tacá! Mama lucrézá în casá. A învêța este folositorú. L-amú vêđutú venindú. Tata plécá la vênatú. Stai bine! Đi-i să ia aceste lucruri. Vrei să beí ce-va? Afi fostú adi la școlá? Acestú școlarú este lădatú de tótá lumea. Elú se spalá pe mâni. Nu te lăuda singurú! Eú m'amú născutú la anulú 1870. Elú își ascute creionulú. Aveamú să vê vorbescú ce-va. Ce va fi đicéndú acum mama? Se vede, că adi nu scií lectia. Ploná cu gáléta. Mě dóre capulú. Imí vine să dormú. Mi-e frigú. Trebuia să vií la școlá.

Modelú de analizá.

Isprăvit-afi este *verbú*, fiindú-cá arată o lucrare; este verbú *predicativú*, fiindú-cá póte forma singurú predicatulú; este verbú *transitivú*, fiindú-cá arată o lucrare ce trece asupra unú obiectú din afará; este numărulú *pluralú*, fiindú-cá arată lucrarea mai multorú ființe; este în *perfectulú simplu*, fiindú-cá arată o lucrare trecutá și

totu de-odată hotărîtă; este în modulul *indicativu*, fiindu-că arată o lucrare ca pozitivă și neatârnatore de altă lucrare; este într'unu *timpu compusă*, fiindu-că este conjugatū cu ajutorulū verbulu *a ară*; este în *forma inversă*, fiindu-că se află într'o propozițiune interogativă (în forma dréptă arū fi: *ași isprăvitū*). Aci auxiliarul *ași* este unitū cu participiulū verbulu de conjugatū printr'o trăsura de unire, fiindu-că auxiliarele se unescū cu verbulū de conjugatū printr'o trăsura de unire saū prin apostrofū; este în *formă ac-ticā*, fiindu-că arată lucrarea subiectulū.

Recapitulațiunii prin întrebări.

Care vorbū se numesce verbū? — Cum se împartū verbele după înțelesulū lorū? — Cum se subîmpartū verbele predicative, după raportulū lorū către unū obiectū? — Carī verbe se numescū transitive? — Carī intransitive? — Carī reflexive? — Carī reflexive se numescū proprii și carī improprii? — Spuneți vre-o câte-va verbe carī numai după formă suntū reflexive — Când se numesce verbulū transitiu verbū pasivū? — Ce deosebira este între verbū transitiu propriu și impropriu? — Spuneți vre-o câte-va verbe, carī după întrebuințare, potū fi transitive saū intransitive!

Cum se deosebescū verbele după unirea lorū cu subiectulū? — Carī verbe se numescū unipersonale? — De câte feluri suntū unipersonalele? — Câte numere deosebimū la verbū? — Când este verbulū în numărulū singularū? — Când în pluralū? — Când e de persōna I când de a II, când de a IIIa?

În câte timpuri saū momente mai însemnate se pōte întâmpla starea, firea saū lucrarea cuī-va? — Cum se numescū în gramatică aceste trei timpuri, fiindu-că ele arată cele trei momente principale ale lucrărei, etc? — Spuneți verbele din propozițiunile de mai susū în cele trei timpuri. — Cum se subîmparte trecutulū și fiitorulū? — Pentru-ce presentele nu se pōte subîmpărți? — Carī timpuri se numescū absolute? și carī relative? — Când stă verbulū în prezente? — Când în imperfectū? etc., etc.

Ce se numesce în gramatică modulū verbulu? Câte moduri deosebimū în gramatica românescă? — Carī moduri se numescū personale? — Carī impersonale? — Cândū este verbulū în modulū indicatiu? — Când în subjunctiu? — Când în optatiu? — Când în imperatiu? — Când în infinitiu, participiu, gerundiū și supinū.

Ce felū de schimbare a verbulū se numește conjugare? — In câte categorii sau clase se împartū verbele după terminare? — Câte conjugări suntū? — Ce verbe coprinde conjugarea Ia? ce a IIa, ce a IIIa și ce a IVa?

Câte forme sau genuri (vocī) deosebimū la verbe? — Când ia verbulū forma activă? — Când pe cea pasivă? și când ia forma reflexivă? — Câte timpuri are modulū indicativū? — Care dintr'acestea suntū compuse și care simple? — Cum se forméză fie-care timpū simplu? — cum se forméză timpurile compuse? — cum se întrebuintéză linióra (trăsura de unire) în timpurile compuse, mai alesū la forma inversă? — Dați exemple!

Când este verbulū în modulū subjunctivū? — Câte timpuri are subjunctivulū? — Cum se forméză fie-care dintr'insele? — Care din timpurile subjunctivulū este mai rarū întrebuintatū? — Ce se scie despre timpurile compuse ale subjunctivulū? — Cu ce modū se confundă adesea subjunctivulū în privința întrebuintărei? (cu infinitivulū).

Când este verbulū la imperativū? — Câte timpuri și persoane are imperativulū? — Cum se forméză imperativulū negativū?

In ce timpū și in ce moduri priimescū unele verbe (de conj. I și IV) între tulpină și terminațiunea verbulū ez și esc? — Cum se conjugă celelalte timpuri?

Când este verbulū în modulū optativū? — Câte timpuri are optativulū? — Cum se forméză fie-care timpū? — Când se pôte întrebuinta forma inversă a acestorū timpuri și cum se scrie?

Când se aflū verbulū la infinitivū? — Câte forme are infinitivulū? și câte timpuri? — Când ne folosimū de forma scurtată? și când de cea lungită? — Ce prepozițiuni se potū pune înaintea infinitivulū.

Când stă verbulū în gerunđiū? — Ce schimbări suferē vocala din terminațiune, când punemū verbulū în gerunđiū?

Ce arată verbulū, când este în participiū? — Ce timpuri se potū forma cu ajutorulū participiulū? — (Ce se scie despre adjectivele verbale în *torū, te*; d. e.: *vorbitorū, ferbinte*?)

Când este verbulū în supinū? — Câte forme are? — Cū ce prepozițiuni se întrebuintéză? — Care formă se pôte lua ca substantivū?

Carī sunete primitive din tulpina verbulū se schimbă în derivate, când conjugămū verbulū? (*d, t, s, c, g* etc).

Carī verbe se numescū, în privința conjugărei lorū, regulate și carī neregulate? — Carī suntū verbele neregulate de conjugarea I-a?

carî de a IIa? carî de a IIIa? și carî de a IVa? — Conjugați-le! — Câte forme are auxiliarul *a fi* la presinte, la perfect și la mai-multă-ca-perfect? — Când se întrebunțază verbul *a fi* ca ajutor de conjugare? și când ca ajutor de predicat? — Cum se unesce forma scurtată a verbului *a fi* cu altă vorbă?

Câte timpuri are *a avea* ca verb ajutor? — Câte *a voi*? — Când se întrebunțază aceste verbe ca predicative?

Care formă a verbului se numesce forma sa conjugarea pasivă? — Cum se formază conjugarea pasivă? — Cum se trece un verb transitiv din forma *activă* în cea *pasivă* și vice-versa? — Când se pôte întrebunța forma *reflexivă* ca formă *pasivă*?

Prin ce se deosebesce conjugarea *reflexivă* de cea *activă*? — Cum se unesc pronumele scurtate cu verbul în această conjugare? — Când se unesc printr'o trăsură de unire? Când prin apostrof? — Care timpuri au și forma inversă mai des întrebunțată?

Ce se înțelege prin conjugarea *perifrastică*?

Carî verbe se numesc *unipersonale*? — Când se numesc verbele *unipersonale proprii*? și când *improprii*? — Carî sunt expresiunile verbale improprii? (*Mi-e sete, mi-e sîome* etc. *nu e bine* etc). Cum se conjugă verbele unipersonale proprii? — Cum cele improprii? — Dați exemple! — Conjugați verbele *a trebui* și *a păre* întâi în mod unipersonal, apoi în mod personal.

PARTICULELE SAŨ VORBELE NEFLEXIBILE.

Exemple: *Acum suntem în școlă. Mai târziu vom pleca a casă. Vai, cum m'am speriat!* *Aici e bine. Dincolo e rău.*

Particule saŨ vorbe neflexibile se numesc tôte părțile de cuvînt, carî nu se pot declina, nici conjuga. Ele se deosebesc în patru categorii și anume: 1. Adverbele, 2. Prepozițiunile, 3. Conjunțiunile, 4. Interjecțiunile.

CAP. VI.

ADVERBULŨ.

A. Exemple: *Noi ședem aici, voi acolo. Acum vom pleca și noi de aici. Acelu școlar este foarte silitoru. Vîntul suflă cu tîrzie.*

B. Explicări, definițiuni și deprinderi.

După cum se vede din exemplele de mai sus *verbele, adjectivele* și chiar *unele adverbe* se potă determina mai deaprobe în propozițiune, arătându *unde, când, cum*, ori pentru ce se întâmplă ceva, sau cum ne închipuim, noi însușirea. Aceste determinări se numesc în propozițiune *complemente circumstanțiale* sau *determinări adverbiale*, iar ca părți de cuvintă se numesc *adverbe* sau *adverbiale*.

Adverbe se numesc prin urmare vorbele, cari se pună pe lângă ună verbă, (adjectivă sau adverbă) spre a-i modifica înțelesul, arătându locul, timpul, modul și în genere felul lucrării sau al stării. De obicei ele se găsesc cu înlesnire la întrebările: unde? când? cum? făcute la verbele predicative; d. ex.: *Acestă școlară scrie bine* (cum scrie acestă școlară?).

Observare. Câte odată adverbele se pună prin ajutorul prepozițiilor pe lângă ună substantivă spre a-lă determina, ca și ună adjectivă; d. ex.: *Casa de acolo este a noastră.* *Vremea de apoi* a sosit.

Când determinarea sau modificarea verbului nu se pôte arăta printr'ună adverbă, atunci întrebunțămă câte ună substantivă cu o prepozițiune, spre a exprima acestă determinare; d. ex.: în locă de aici, putemă dice în școlă, în grădină.

Substantivele cu prepozițiuni, cari se întrebunțază spre a arăta o astă-felă de determinare, se numesc *adverbiale* sau *expresiuni adverbiale*; d. ex., în locă de: *Calul fugă iute* se mai pôte dice: *calul fugă cu înțelă.* *Riul curge repede* riul curge *cu repediciune.*

Totă ca adverbiale se mai potă considera și expresiunile: *Susă în delă, josă pe vale*, etc.

FELULŪ ADVERBELORŪ.

După înțelesū, adverbele se împartū în:

1. adverbe de locū;
2. „ „ timpū;
3. „ „ modū.

1. Adverbele de locū determină locul, unde se întâmplă cele exprimate prin verbū și răspundū la întrebările: a) Unde? b) de unde? c) până unde? etc.; d. ex.: aici, acolo, de acolo, de departe, pe aici, de aproape, înapoi, etc.

2. Adverbele de timpū determină timpul, în care se întâmplă cele exprimate prin verbū și răspunde la întrebările: a) când? b) de când? c) până când? d) câtū timpū?; d. ex.: acum, mâne, erī, târziu, tot-d'auna, odinioară, de acum, de aci, de curând etc.

3. Adverbele de modū sau de calitate determină cum se întâmplă lucrarea și răspundū la întrebarea: Cum? d. ex.: bine, încetū, omenesce, nemșesce, crucișū, fășișū, etc.

Adverbele de modū se împartū în adverbe:

a) Calificative, răspundū la întrebarea cum? ca: omenesce, romănesce, copilăresce, înțelepșesce, etc. Totū aci se socotesce și gerunđiile, când se iaū cu înțelesū de adverbe; d. ex.: Elū vine cāntāndū, jucāndū, riđēndū, etc.

b) de afirmare, ca: așa, da, dēū, tocmai, negreșitū, etc.

c) negative, ca: nu, ba, nici-de-cum, de felū, de locū, din potrivă, etc.

d) dubitative sau de indoială, ca: *póte*, pe *semne*, în *deșertú*, cu *puțință*, *mai alesú*, *dóră*, *cam*, etc.

e) întrebătoare, ca: *cum*, *când*, de *ce*, *nu cum-va*, *la ce*, *óre*, etc.

Adverbe de intensitate ca: *fóрте*, *pótă*, *mai*, *abia*, etc.

Observare. În propozițiune atâtú adverbele câtú și expresiunile adverbiale iaú numirea de *complemente circumstanțiale* sau *determinări adverbiale*.

Deprinderea 67. Să se analizeze propozițiunile următoare, spunându-se cari suntú adverbe și cari adverbiale; pe urmă să copieze în mai multe colóne: în colóna I se vorú pune adverbele de locú, într'a II adverbele de timpú, etc., etc.: Școlarulú scrie curatú. Trandafirulú miróse frumosú. Iónú vorbesece tare. Elú vine de acolo. Mama vine de departe. Eú voiú veni diséră. Elú a sositú acum. Ploia veni pe neașteptate. Acestú omú se pórtă înțeleptése. Omulú acesta se culcă târdiú. Plóia va înceta póte. Unde locnesce fericirea? Noi amú lucratú astă-dí destulú. Sora mea se plimbă prin grădină. Din dí în dí vremea se înăspresce. Susú pe delú vântulú e mai tare. Eú te ascultú cu plăcere. Elú m'a găsitú dormindú. Iónú alérgă sáringú în drépta și în stânga. Vorbiți romănesce, copii! Nici de cum nu voescú să fiú școlarú leneșú. Soldații vinú dintr'acolo. Elú va veni de bună sémă. Tómnă se cocú strugurii. Duminecă ne vomú duce la biserică. Tata a plecatú de erí la Giurgiu. Dunnedéu este pretutindenea. Eú amú rémasú pe din afară. Vântulú nu mai bate. Cândú ați sositú voi? Noi amú sositú aséră fóрте târdiú.

Observarea 1. Adverbulú se pune tot-d'auna pe lângă vorba pe care o determină; d. ex.: *Elú scrie bine, fóрте bine, peste măsură de bine. Acestú școlarú este mai cu minte de câtú celúaltú.*

După cum s'a vădúțú din exemplele de mai 'nainte, adverbele se potú pune și pe lângă alte adverbe, sau pe lângă adjective spre a le modifica înțelesulú. Aceste adverbe, unindu-se cu vorba pe lângă care se punú, forméză o singurá idee.

Adverbele sau adverbialele, cari modifică înțelesulú altorú adverbe suntú: *până*, *toamaí*, *abia*, *numai*, *atátú de*, *cam*, *fóрте*, *tare*, *cú totulú*, *puținú*, *astă-felú*, *cu desdăvérșire*, *peste măsură*, *cu deamănuntulú*, etc.

Observarea 2. Adverbele se mai pot \ddot{u} modifica și prin mijlocirea prepozițiilor *de, pe, până, din*; d. ex.: *de aici, de acolo, de ieri, de afară, din afară, de din năuntru, pe aici, pe acolo, pe din afară, pe din năuntru, pe de rost, de abia, pe când, de acum, până mâne, până ieri, până mai de ună-đi, etc.*

Observarea 3. Sunt \ddot{u} vre-o câte-va vorbe, ca: *frumos, iur \ddot{u} , r \ddot{e} \ddot{u} , iute, tare, plăcut, gre \ddot{u} , rar, drept, des, minunat, cinstit, ast \ddot{u} -fel \ddot{u} , etc.*, cari se întrebuinteză când ca adverbe, când ca adjective; d. ex.: *Trandafirul \ddot{u} mir \ddot{o} se frumos. Trandafirul \ddot{u} este frumos.*

Observarea 4. In propozițiune, adverbele arată adesea un \ddot{u} raport \ddot{u} ca și pronumele. Ast \ddot{u} -fel \ddot{u} de adverbe ia \ddot{u} numirea de adverbe pronominale sau corelative și sunt \ddot{u} : *aici, acolo, unde, când, atunci, așa, cum, de aici, de acolo, etc.* Ele se întrebuinteză ca demonstrative, ca relative, ca interogative; d. ex.: *E \ddot{u} voi \ddot{u} veni (atunci) când mă ve \ddot{i} chema. Când vi \ddot{i} tu?*

La unirea propozițiilor în frasă, adverbele se pot \ddot{u} întrebuinta și ca conjuncțiuni.

Deprinderea 68. Să se spună, cari sunt \ddot{u} în următorele propozițiuni, adverbele modificătore și cari cele nemodificate și cari se pot \ddot{u} lua ca adverbe pronominale: *El \ddot{u} va șed \ddot{e} până mâne la noi. A sosit \ddot{u} tocmai acum. Numai adin \ddot{e} ori a sosit \ddot{u} . Umblă mai iute! Ai venit \ddot{u} cam de vreme. Acest \ddot{u} școlar \ddot{u} învață forțe bine. Tare târđi \ddot{u} este acum. El \ddot{u} e mai bine. Vino mai înc \ddot{o} ce! Stai mai departe! Acest \ddot{u} drum \ddot{u} duce spre Bucureșci. Acel \ddot{u} era cel \ddot{u} mai plăcut \ddot{u} loc \ddot{u} al \ddot{u} me \ddot{u} . Unde erați voi, când am \ddot{u} venit \ddot{u} e \ddot{u} ? El \ddot{u} e tare îndărăt \ddot{u} cu înv \ddot{e} țătura. I \ddot{o} n \ddot{u} mi-a spus \ddot{u} atât \ddot{u} de bine lecția! El \ddot{u} e mult \ddot{u} mai înaintat \ddot{u} , de cât \ddot{u} mă așteptam \ddot{u} . Acest \ddot{u} om \ddot{u} este așa de bun \ddot{u} , atât \ddot{u} de cinstit \ddot{u} , în cât \ddot{u} etc. El \ddot{u} este tare sup \ddot{e} rat \ddot{u} pe noi, că am \ddot{u} petrecut \ddot{u} așa de bine. El \ddot{u} învață lecțiunea numai pe de rost \ddot{u} . De abia pot \ddot{u} vorbi de ostenit \ddot{u} ce sunt \ddot{u} . Ei au fost \ddot{u} pe unde ne-am \ddot{u} preumblat \ddot{u} noi ieri. Când s'a luat \ddot{u} Plevna? Abia de astă-đi am \ddot{u} început \ddot{u} să lucrez \ddot{u} . Până mai ieri acest \ddot{u} turn \ddot{u} se ridica falnic \ddot{u} spre cer \ddot{u} . Trandafirul \ddot{u} mir \ddot{o} se prea frumos. Acest \ddot{u} copil \ddot{u} este mai cu minte de cât \ddot{u} celălalt \ddot{u} . Acești struguri sunt \ddot{u} forțe copti. Până mai de ună-đi el \ddot{u} venia regulat \ddot{u} la școlă. Acest \ddot{u} slujbaș \ddot{u} a r \ddot{e} mas \ddot{u} pe din afară. Unde- \ddot{i} multă tr \ddot{e} bă, acolo al \ddot{e} rgă omul \ddot{u} cel \ddot{u} vrednic \ddot{u} .*

COMPARAREA ADVERBELORŪ.

Unele adverbe se potŭ compara, întocmai ca și adjectivele.

Compararea adverbelor se pŭte arăta prin ajutorulŭ altorŭ adverbe sau adverbiale. Comparativulŭ se arată, ca și la adjective, prin adverbulŭ **mai**; iar **superlativulŭ** prin adverbele sau adverbialele: **prea**, **fŭrte**, **peste mĕsură**, **cu desăvĕrșire** etc.; d. ex.:

I. **Positivŭ**. Acestŭ școlarŭ scrie frumosŭ.

II. **Comparativŭ**. Acestŭ școlarŭ scrie **mai frumosŭ**, de câtŭ celŭ-alaltŭ.

III. **Superlativŭ**. Acestŭ școlarŭ scrie **fŭrte** (prea peste mĕsură) frumosŭ.

Deprinderea 69. Să se compare adverbele din propozițiunile următore: Acestŭ școlarŭ scrie bine. Acela scrie rĕu. Eŭ vorbescŭ tare. Tu vorbesci încetŭ. Calulŭ fuge iute. Elŭ vorbește rarŭ. Elŭ se pŭrtă omenesce. Privighetŭrea cĕntă dulce. Radu învață anevoie. Puciŭsa mirŭse greŭ. Acestŭ negutătorŭ vinde scumpŭ. Clopotulŭ sună tare. Apa curge repede. Vĕntulŭ suflă tare. D. ex.: Acestŭ școlarŭ scrie **mai bine**.

Deprinderea 70. Să se analizeze adverbele din propozițiunile deprinderii de **mai susŭ**; d. ex.:

Modelŭ de analiză.

bine este *adverbŭ*, pentru cĕ s'a pusŭ pe lângă verbulŭ *scrie* spre a-lŭ modifica; este *adverbŭ de modŭ*, fiindŭ-că arată modulŭ cum se face lucrarea; se pŭte compara, fiindŭ-că este adverbŭ de modŭ; este gradulŭ pozitivŭ, comparativŭ arŭ fi *mai bine*, superlativŭ *fŭrte bine* sau *peste mĕsură bine*.

Recapitulațiunii prin întrebări.

Carī părți de cuvintŭ suntŭ neflexibile sau neschimbătore? — Pentru ce se numescŭ neflexibile? — Carī vorbe se numescŭ adverbe? — La ce întrebări rĕspundŭ? Ce părți de cuvintŭ mai pŭte modifica adverbulŭ? — Ce se numesce adverbială? — Ce deosebire

este între adverbă și între adverbială? — Cum se împartă adverbele după înțeles? — Ce determină adverbul de loc? — Ce adverbul de timp? — Ce adverbul de mod? Cum se subîmparte adverbul de mod? Cări adverbe se numesc calificative? cari afirmative? cari negative? cari dubitative? cari interogative și cari adverbe de cantitate?

Cări adverbe s'ară mai puțin hotărâtoare și cari nehotărâtoare? — Cândă devin unele adverbe conjuncțiuni?

Cări adverbe se pot întrebuința și ca adverbe și ca adjective? — Spuneți vre-o câte-va adverbe, cari pot modifica alte adverbe.

Cări sunt prepozițiunile prin ajutorul cărora putem modifica adverbele? — Cări adverbe se pot întrebuința, când ca adverbe, când ca conjuncțiuni? — Ce fel de adverbe se pot compara? și cum se formază gradele de comparare?

CAP. VII.

PREPOZIȚIUNEA

A. Exemple: *Tata pleacă la Craiova. Mama vine de la biserică. Școlarul învață lângă prispa casei. Pisica s'a vîrîtă sub pat. Pașerea sboră pe de-asupra coliviei. Eă umblă prin curte.*

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Vorbele, cari se pun înaintea unui substantiv sau a altor vorbe luate ca substantive, spre a arăta relațiunea dintre acest substantiv și alte vorbe sau dintr'un verb și un substantiv, se numesc **prepozițiuni**; d. ex.: Puțul din curte este adânc. Mama se duce la biserică.

După cum se vede, această relațiune nu se poate arăta, de câtă în unire cu alte vorbe.

FELUL PREPOZIȚIUNILOR.

Prepozițiunile se deosebesc în :

- a) prepozițiunii simple,
b) „ compuse.

Cele mai însemnate prepozițiuni simple sunt: *în, la, sub, pe, lângă, până, fără, de, întru, etc.*

Cele mai însemnate prepozițiuni compuse sunt: *dir, de la, până la, pe lângă, printre, dintre, de-asupra, de desubtă, despre, afară de, înainte, înpaoi, etc.*

Observarea 1. Unele din prepozițiunile simple, mai ales cele monosilabe, se întrebuintează adesea-orî în componere cu alte vorbe pentru care cuvîntu se și numesc *prepozițiuni inseparabile*. spre a se deosebi de celelalte prepozițiuni, cari pot sta și singure și pe cari le numim *prepozițiuni separabile*.

Prepozițiunile inseparabile sunt: *în, pre, de, cum, sub, su, a și ad, des, re* sau *res, stre, tre, ab, cob* sau *co, circum, contra, dis, ex* sau *e, inter* și *intro, ob* și *o, per, pro, se*; d. e.: *înnotă, deslegă, relegă, prevădă, etc.*

Observarea 2. Prepozițiunile se întrebuintează în limbă spre a arătă o relațiune de *locu, de timpă, de modă* sau de alte *compliri* etc.

Pentru arătarea *locului*, unde se află sau se face ce-va, precum și pentru arătarea *direcțiunei*, se potî întrebuinta prepozițiunile: *la, de la, pe la, de pe, din, prin, de din, pre din, spre, despre, de cătră, între, dintre, etc.*; d. e.: *Eă mă ducă la biserică.*

Pentru arătarea *timpului*, când sau cătî se face ce-va, se potî întrebuinta prepozițiunile: *la, de la, pre la, pe, pentru, de, din, spre, cătră, între, după, etc.*; d. e.: *Elă a venit la prăndă.*

Pentru arătarea *modului* sau a *chipului* cum se face ce-va, se întrebuintează prepozițiunile: *cu, de pe, în, din, prin, fără, după, peste, etc.* d. e.: *Elă m'a primită cu brațele deschise.*

Din unirea prepozițiunei cu ună substantivă se nască expresiunile adverbiale.

Totă ca prepozițiuni se mai întrebuintează și unele adverbe, cari substantivisându-se, se articulază și ceră după sine genetivul, pe cătî timpă celelalte prepozițiuni ceră acusativul. Acestea sunt: *înainte, îndărătă, împotrică, împrejură, îngiură, etc.*; d. ex.: *Elă stă înaintea casei. Soldații mergă în contra vrăjmașului.*

Observarea 3. Prepozițiunea *până* se întrebuintează singură numai înaintea verbelor și adverbelor; d. ex.: *Eă așteptă până vei veni. Până acum te-amă așteptată.* Înaintea altoră vorbe este însoțită de alte prepozițiuni; d. ex.: *Vino până la mine. Până în anulă trecută n'avemă nici o grijă. Până aproape de Pasci vomă isprăvi materia.*

Prepozițiunile *după, de pe, (de pre, dupre)* se confundă adesea (în unele părți ale României) în întrebuintarea lor; d. ex.: *Elă a cădată după casă în locă de: de pre casă.*

La prepozițiunile *în, din, prin* se adaugă *tr*, pentru eufonie, când urmăzează după dinsele o vorbă, ce începe cu o vocală; d. ex.: *într'o, dintr'o, printr'o*.

Deprinderea 71. Să se analizeze vorbele din propozițiunile următoare, spunându-se, cari sunt prepozițiunile simple, cari compuse, ce casă ceru și cari vorbe se numesc neologisme: Elu vine de la școlă. Cerul e acoperitu cu nori. Vino mâne până la noi. Până te vei întorce tu, eu mă duc la masă. Eri amă fostu la țeră. După resbelu mulți viteji s'arată. Romanii sunt străbunii noștrii. Voescu să mă desfacu de tovarășii mei. Relațiunile cu Turcia sunt încordate. Ei se contradicu. În anul 1889 va fi o expozițiune la Paris. Amă cititu introducerea acestei cărți. Resboiulu e inevitabilu. Noi amă progresatu forte multu în limba română. Ei au moșenitu multe de la strămoșii lor. Principii francesi au fostu expulsați din Francia la anul 1886. Ei au o obligațiune de recunoștință către țera românescă. Aceste prefaceri s'au întâmplatu încă din cea mai adâncă vechime. Omulu propune și Dumnezeu dispune. Restrânge-te! Citesce recapitațiunea acestui capitolu! Până la o noă dispozițiune vei rămâne la locul tău. Noi procedăm cu tactu, d. ex.:

Modelu de analiză.

Elu e pronume, fiindu-că etc., etc.

vine e verbu, fiindu-că. etc., etc.

de la este prepozițiune, fiindu-că arată un raportu între verbulu *vine* și substantivulu *școlă*; este prepozițiune compusă, fiindu-că este formată din prepozițiunile *de* și *la*; este o prepozițiune *separabilă*, fiindu-că nu stă în prepozițiune unită cu alte vorbe.

Recapitațiune prin întrebări.

Cari vorbe se numesc prepozițiuni? — Cum se deosebesc prepozițiunile în privința formei lor? — Spuneți vre-o câte-va prepozițiuni simple și vre-o câte-va prepozițiuni compuse. — Cu cari prepozițiuni putem arăta relațiunea de locu? cu cari de timpu? cu cari de modu? — Cari prepozițiuni se numesc separabile și cari neseparabile? — Spuneți vre-o câte-va prepozițiuni neseparabile, cari se întrebuintează în neologisme. Cum se întrebuintează prepos. *până, după, de pe*? — Când se adaugă literile *tr* după prepozițiunile *în, din, prin*, din cauza eufoniei.

CAP. VIII.

CONJUNȚIUNEA.

A. **Exemple:** *Cănele și pisica sunt animale domestice. Cănele latră și urlă. Eu mi-am cumpărat o carte și două condeie. Ionu învață, iar Tudor scrie. Mă duc la școală, ca să învăț.*

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Vorbele, cari lăgă două propozițiuni sau chiar două vorbe, se numesc conjunțiuni;
d. ex.: Eu seriū și tu cetesei.

Felul conjunțiunilor.

1. După natura lor conjunțiunile se deosebesc în:

- a) conjunțiuni proprii,
b) „ „ improprii.

Conjunțiuni proprii se numesc acelea, cari arată raportul între două propozițiuni sau între două părți ale propozițiunei, legându-le. Acestea sunt: și, dar, iar, etc.

Conjunțiuni improprii sunt acelea, cari, numai în unele casuri, se întrebuintează ca conjunțiuni, iar într'alte casuri se întrebuintează ca alte părți de cuvânt. Conjunțiunile improprii lăgă o propozițiune cu o parte a propozițiunii, iar nu cu o propozițiune întregă.

Ca conjunțiuni improprii se consideră:

a) pronumele relative care și ce; d. ex.: Școlarul, care învață bine, este lădat.

b) adverbele corelative (sau pronominale) unde, când, de unde, pe unde; d. ex.: Timpul, când ai venit, era urit, etc.

Afară de acestea mai avem o combinare de diferite vorbe, cari tôte împreună țin loc de conjunțiune, exprimându o singură noțiune de legătură, ca: *pe lângă a-*

Mi s'a spusă că Iónă și Teodoră învață. Eă este pronume, fiindă-că ține loculă unuī nume. Amă audită, cum că fratele tēu a fostă numită căpitanū. Nu mergū la plimbare, cu tōte că timpulū este frumosū. Omenīi mergū la biserică, ca să se rōge lui Dumneđeu. Nu voiū veni mâne la tine, de și ți-amă promisū acēsta. Acestū școlarū a rēmasū repetentū, pentru-că n'a învățatū nimicū. Viēta omuluī se va veșteji, ca și frunđa pomilorū. George învață, iar Teodorū se jōcă. Mâne voiū merge cu tine la țēră, după cum ți-amă făgăduitū. Eă i'amă spusū să învețe, însă elū nu m'a ascultatū. Saū vreī, saū nu vreī, eă totū mă voiū duce la școlă. Acestū copilū vorbesce, ca și cum arū fi omū mare. Eă voescu să-ți faciū bine, măcar că tu m'ai vorbitū de rău. Eă învățū, pe când tu te joci. Mulți iți arată drumulū celū bunū, după ce se frânge carulū. Acestū copilū nu numai că este sburdalnicū, dar este și lenesū. Astă-dī n'ai învățatū nimicū, decī nu vei mânca nimicū. Timpulū, de când nu ne-amă mai vedutū, l-amă petrecutū la țēră.

Modelū de analiză.

Iónū este substantivū, etc. etc.

și este *conjunțiune*, fiindă-că lēgă douē părți de propozițiune; este *conjunțiune simplă*, fiindă-că nu este formată cu alte vorbe; este *conjunțiune coordindtōre*, fiindă-că lēgă douē părți omogene ale propozițiunei.

că este *conjunțiune* etc. etc.; este *conjunțiune subordinatōre*, fiindă-că lēgă o propozițiune subordonată de una supraordinată.

Recapitulațiune prin întrebări.

Carī vorbe sē numescū conjunțiuni? — Carī conjunțiuni se numescū proprii și carī improprii? — Cum se împartū conjunțiunile după propozițiunile pe carī le unescū? — Spuneți vre o câte-va conjunțiuni coordindtōre și vre-o câte-va subordinatōre. — Spuneți vre-o câte-va conjunțiuni simple și vre-o câte-va compuse. — Ce se numesce expresiune conjuncțională? — Ce deosebire este între conjunțiuni și prepozițiuni.

CAP. IX.

INTERJEȚIUNEA.

A. Exemple. O, cum mă dore capul! Vai câte nenorociri au trecut peste noi! Mamă, unde ești? Măncate-ară corbi!

B. *Explicări, definițiuni și deprinderi.*

Interjecțiunile sunt nise expresiuni vii ale sufletului nostru. Ele nu sunt vorbe adevărate, și de aceea în propozițiune stau afară de orî-ce legătură gramaticală cu alte-vorbe.

Interjecțiunile se deosebesc în proprii și improprii.

Cele proprii arată sentimentele a) de bucurie ca iu, a ha, ha ha, etc.; b) de durere ca, vai, of, ah etc.; c) de mirare ca, a! ah; și altele de felul acesta.

Cele improprii sunt vorbe singuratice (sau expresiuni propoziționale) întrebuințate ca interjecțiuni. Astă-fel sunt vocativele și imperativele isolate d. e.: Omule, vino, Dumneșle; Expresii de blăsteme și bine-cuvîntări, jurăminte. d. e. bată-lă crucea! etc.

Deprinderea 72. Să se spună, cari sunt interjecțiuni proprii și cari improprii în propozițiunile următoare: Ah, câtă inimă e de caldă. Vai de capul tău! Sermanul de el, câte a suferit. Bată-lă norocul! Stai! nici un pas. Bine, bine, vom vedea. Incetăză odată. Ferice de tine. Aida de, plăcă acum. Prea bine, domnule.

Recapitulăți prin întrebări.

Ce numim interjecțiune? — Pentru-ce interjecțiunile nu se pot considera ca adevărate vorbe? — Ce ne arată interjecțiunile?

Care interjecțiuni se numesc proprii și cari improprii?

Modelu de analiză scurtată.

Spre a nu perde multu timp cu scrierea analizei dezvoltate, scolarii mai înaintați ar pute scrie analiza pe scurt,

după-ce acésta va fi fostă făcută pe largă mai întâi orală. Să luăm cele dintâi vorbe analizate în carte la pag. 39, etc., și să scriem analiza pe scurt. Acésta s'ar pute face cam în modul următor:

Calul subst. concr. com. n. s. m. art.
fuge verb. pred. intr. n. s., p. III, pres. Ind, conj. IV, form. act.
iute adverb de mod p.

R E S U M A T Ū.

După formă, toate părțile de cuvânt se împart în două categorii:

1. în vorbe cu mai multe forme sau vorbe **flexibile**.
 2. în vorbe numai cu o formă sau vorbe **neflexibile**.
- (Acestea se mai numesc și particule).

Cele **flexibile** apoi se subîmpart:

- a) în *declinabile* și
- b) în *conjugabile*.

A) *Declinabile* sunt:

1. **Substantivul**,
2. **Articulul**,
3. **Adjectivul**,
4. **Numeralul**,
5. **Pronumele**.

B) *Conjugabile* e:

6. **Verbul**.

C) *Neflexibile* sau particule sunt:

7. **Adverbul**,
8. **Prepozițiunea**,
9. **Conjunctiunea**,
10. **Interjecțiunea**.

FORMAREA VORBELORŪ.

Se scie că, afară de flexiunea vorbelorū, prin care se pôte arăta noțiune de genū, de numărū, de casū, de timpū, persónă, etc., etc., păstrându-se însă totūdeauna înțelesul primitivū, vorbele mai potū suferi în forma lorū o schimbare multū mai însemnată, prin ajutorulū căruia se nascū vorbe noue, cu unū înțelesū deosebitū.

Formarea unorū vorbe noue din altele se numesce **formarea vorbelorū**.

Vorbele se potū forma din altele prin derivațiune saū prin **compunere**.

Derivațiunea se forméză prin nisce silabe, numite sufixe, cari se adaogă la tulpina vorbeī, schimbându-ī înțelesul; d. ex.: de la fagū-fagetū; puse înaintea vorbeī iaū numirea de **prefixe**.

Sufixe saū prefixele luate singure n'aū nici unū înțelesū, ci numai în unire cu tulpina vorbeī.

Compunerea se forméză din douē saū mai multe vorbe; d. ex.: **Bună-voință**, etc.

Vorbele formate prin derivațiune se numescū **derivate**, iar acelea de la cari se derivă se numescū **primitive**.

Vorbele formate prin compunere se numescū **compuse**, iar acelea din cari s'aū compusū se numescū **simple**.

Formarea prin derivațiune se pôte face mai alesū de la **substantive, adjective, verbe și adverbe**.

DERIVAREA SUBSTANTIVULUI.

Substantivele se potū deriva:

- a) *de la alte substantive,*
- b) *de la adjective,*
- c) *de la verbe și*
- d) *de la alte părți de cuvintū.*

A. De la substantive.

I. Prin mijlocirea sufixelor : arū, erū, anū, esū, așū, ișū, etū, itū, irū, ărie, ime, ianū, ețū (ețū), atū, ie, ușă, eanū, escū, așcu, adaoșe la tulpina substantivului, se formeză alte substantive, d. ex. :

1 în arū	ca dog-arū	de la dógă, etc.
2 " erū	" corăb-ierū	" " corabje, etc.
3 " anū	" Itali-anū	" " Italia, etc.
4 " esū	" Franc-esū	" " Francia, etc.
5 " etū	" fąg-etū	" " fagū, etc.
6 " ișū	" tuf-ișū	" " tufă, etc.
7 " așū	" luntr-așū	" " tufă, etc.
8 " itū	" vácăr-itū	" " vácărū, etc.
9 " ie	" ferăr-ie	" " ferarū, etc.
10 " ărie	" copil-ărie	" " copilū, etc.
11 " ime	" preoț-ime	" " preoțū, etc.
12 " ianū	" Aten-ianū	" " Atena, etc.
13 " ețū (ețū)	" jud-etū	" " jude, etc.
	" osp-ețū	" " óspe, etc.
14 " atū	" duc-atū	" " duce, etc.
15 " ie	" episcop-ie	" " episcopū, etc.
16 " ușă	" mân-ușă	" " mână, etc.
17 " eanū	" codr-eanū	" " codru, etc.
18 " escū	" Dumitr-escū	" " Dumitru, etc.
19 " așcu (rarū)	" Dumitr-așcu	" " Dumitru, etc.
20 " istū	" art-istū	" " artă, etc.
	etc.	etc.

II. Prin mijlocirea sufixelor : elū, ică, cea, ue, ice, așū, ușū, iorū, (ióră), óră, șorū, cióră, uțū, uță, iță, ețū, ilă, etc., se formeză substantive, cari arată o mângăere saū că fința orī lucrulū este mai micū, de câtū în deobște, de unde și numirea de substantive diminutive (de la a diminua).

1 în elū	ca porc-elū	de la porcū, etc.
2 " ică	" nepoț-ică	" " nepótă, etc.
3 " cea	" vâl-cea	" " vale, etc.

4 in ue	ca ferestr-ue	de la feréstră, etc.
5 " ice	" pădur-ice	" " pădure, etc.
6 " aşû	" copil-aşû	" " copilû, etc.
7 " uşû	" picior-uşû	" " piciorû, etc.
8 " iorû (iôră)	frăt-iorû	" " frate, etc.
	sur-iôră	" " soră, etc.
9 " ôră	vrăbi-ôră	" " vrabie, etc.
10 " şorû	ac-şorû	" " acû, etc.
11 " şóră	nuc-şóră	" " nucă, etc.
12 " cióră	meş-cióră	" " masă, etc.
13 " uţû	del-utû	" " delû, etc.
14 " uţă	hârti-ută	" " hârtie, etc.
15 " iţă	domn-iţă	" " dómnă, etc.
16 " liţă	muscu-liţă	" " muscă, etc.
17 " uleţû	steg-uleţû	" " stégû, etc.
18 " ilă	rot-ilă	" " rotă, etc.
19 uică	păsêr-nică	" " pasêre, etc.
20 işcă	mor-işcă	" " móră, etc.
21 uşcă	bici-uşcă	" " biciû, etc.
	etc. etc.	

III. Prin sufixele oiû, andru se forméză substantive, cari însemnéză că fiinţele sau lucrurile suntû mai mari, de câtû în de obşte, de unde şi numirea de substantive augmentative (a augmenta, a mări); d. ex.

1 în oiû ca petr-oiû de la pétră, etc.

2 " andru " copil-andru " " copilû, etc.

Deprinderea 74. Să se spună cum s'aû derivatû substantivele următore, adică cari suntû primitivele şi cari deriva-tele şi ce se înţelege prin fie-care: lemnarû, rotarû, po-metû, nucetû, prunetû, alunetû, oeritû, lăptăritû, he-rerie, punguliţă, sobiţă saû sobuliţă, măsuţă, căscióră, ulcea, apşóră, lădită, lumînarică, flueraşû, frăsinetû, principatû, cismarû, băcănie, Ionaşcu, cismărie, căţeluşû, pălărierû, căprióră, scănnelû, cutiută, băetandru, hârtiôră şi hârtiută, hăinuţă, lemărie, cernélă, ghioz-dănaşû, pisicută, petroiû, petrişû, tufişû, ineluşû, că-ruţă, Ioniţă, rândunică, rîuleţû, sătuleţû, pescarû, ar-gintarû, boerime, junime, etc.

B. De la adjective.

De la adjective se formeză substantive, adăogându-se la tulpina adjectivului sufixele :

ie, iețe, tate, ime, ență, eță, elă, (óre, ură).

1 în ie	ca lăcom-ie	de la lacomū, etc.
2 " ețe	" frumus-ețe	" " frumosū, etc.
3 " ime	" măr-ime	" " mare, etc.
4 " eță	" alb-eță	" " albū, etc.
5 " elă	" rēc-elă	" " rece, etc.
6 " tate	" bună-tate	" " bunū, etc.
7 " óre	" rēc-óre	" " rece, etc.
8 " ură	" căld-ură	" " caldū, etc.
	etc.	

C. De la verbe.

Prin mijlocirea sufixelor: ură, ciune, orū, óre, ată, etū, ință, inșū, mîntū, ătură, adaose saū la tulpina verbului saū la participiū, se formeză substantive verbale concrete și abstracte etc. etc.; d. ex.:

1. în ură	ca	arăt-ură	de la aratū, etc.
		fript-ură	" " friptū, etc.
2. " óre	"	scris-óre	" " scrisū, etc.
3. " ală	"	amorți-ală	" " amorți, etc.
4. " etū	"	țip-etū	" " țipū, etc.
5. " ință	"	cred-ință	" " crede, etc.
6. " ișū (ișū)	"	cobor-ișū, su-ișū	" " coborū, suire, etc.
7. " mîntū	"	acoperere-mîntū	" " acoperire, etc.
8. " orū	"	lucrăt-orū	" " lucratū, etc.
9. " ciune	"	rugă-ciune	" " ruga, etc.
10. " ătură	"	dăt-ătură	" " datū, etc.
		etc.	

Observare. Totū ca substantive verbale se potū întrebuița:

a) infinitivulū lungū alū verbelorū, ca: *măncare, ședere, culegere, audire*.—Unele verbe de conjug. III, însă spre a deveni substantive primesce are în loc de ere: *vinđare, perđare, frigare, etc.*

b) Unele forme ca: persóna I a indicativulū presinte; d. ex.: *gustū, învęțū, audū, simțū, etc.* saū persóna III a subjunctivulū presinte; d. e.: *vađă, fugă, etc.*

c) participiulū se ia adesea-orī ca substantivū; d. ex.: *mersū, prinsū, spusū, judecatū, etc.* articulându-se.

Obs. Substantivele. *făptură, scriptură*, suntă derivate de la verbele participii *scriptū, faptū*.

D. De la alte părți de cuvintū.

Substantivele (fôrte puține însă) se mai potū deriva și de la alte părți de cuvintū și a nume:

a) de la numerale; d. ex.; **pătrime, unime, întăetate** de la patru, unu, etc.

b) de la pronume: **însușire**, etc.

c) „ „ prepozițiunii: **asuprire**, etc.

Totū în această categorie se copriindū și neologismele: **unitate, egoismū, identitate, supremație, decime**, etc.

Deprinderea 75. Să se spună, cum s'a derivatū următorele substantive și cari suntă primitivele: **lungime, lățime, grosime, dreptate, dulcătă, avuție, sărăcie, albete, albătă, înălțime, bătrănete, blăndete, beție, roșetă, greutate, răntate, efinătate, roșată, verdătă, arsură, prinsore, pirotelă, gemetū, căință, povârnișū, aședemintū, tăietorū, pleacăiune, împunsătură, sciință, urletū, tunetū, ascentișū, acoperișū, jurămintū, hărțuială, trântelă, adunătură, închisore, unsore, scriitorū, culcare, sculare, cugetū, răspunsū, vĕnatū, rĕșăritū, aundū, sbieretū, umilință, sutime, unitate, îndoială, îndecire, egoismū, treime, trinitate, deciuială, etc.**

E. Compunerea substantivelorū.

În limba romănescă suntă fôrte puține substantive compuse, mai puține ca în celelalte limbi neolatine. Ele potū fi compuse:

a) din două substantive legate saū nu cu prepozițiunea **de**; d. e: **ano-timpū, Turnu-Severinū, untū-de-lemnū**, etc.

b) unū substantivū cu unū adjectivū: **bună-voință, Câmpu-lungū, mĕdă-nópte, San-Petru**, etc.

c) unū substantivū cu unū numeralū: **tri-mestru, semestru, primă-vară, tri-foiū**, etc.

d) unū substantivū cu unū verbū: **codo-batură, perdevară, papă-lapte, bat-jocură**, etc.

e) unŭ substantivŭ, cu unŭ adverbŭ : bine-cuvîntare, ne-adevărŭ, ne-hotărîre, etc.

f) unŭ substantivŭ cu o prepozițiune : a-jutorŭ, a-dăpostŭ, fără-de-lege, de-sperare, de-șertăciune, con-ductorŭ, des-cântecŭ, pre-unblare, re-sunetŭ, strĕ-moșŭ, su-punere, ab-undanță, ante-cedentŭ, circum-ferență, contra-dicțiune, ex-positiune, inter-jecțiune, ob-ligațiune, per-manență, progresŭ, se-parare, sub-stanță, super-stițiune, supra-veghere.

Deprinderea 76. Să se spună cum s'aŭ compusŭ următóarele substantive : circumstanță, permutare, procesŭ, excursiune, interpelare, immormîntare, încăpĕținare, strâmbă-lemnă, Dumneđeŭ, untŭ-de-lemnŭ, Turnu-Măgurele, mĕdă-đi, bună-voință, primă-vară, ano-timpŭ, uni-formă, neîndemănare, mijlocŭ, contra-bandă, târâie-brăŭ, frige-linte.

DERIVAREA ADJECTIVULUI

Adjectivele se potŭ deriva :

- a) de la alte adjective,
- b) de la substantive și
- c) de la verbe.

A. De la adjective.

De la adjective putemŭ deriva alte adjective prin mijlocirea sufixelorŭ : icelŭ, elŭ, șorŭ, lețŭ, uțŭ, uiŭ, etc.

1.	în icelŭ	ca bun-icelŭ	de la bunŭ,	etc.
2.	" elŭ	" subțir-elŭ	" " subțire,	etc.
3.	" șorŭ	" acri-șorŭ	" " acru,	etc.
4.	" lețŭ	" lungu-lețŭ	" " lungŭ,	etc.
5.	" uțŭ	" mic-uțŭ	" " micŭ,	etc.
6.	" uiŭ	" verd-uiŭ	" " verde,	etc.

B. De la substantive.

De la substantive putemŭ deriva adjectivele prin ajutorulŭ sufixelorŭ : alŭ, așŭ, icŭ, aticŭ, nicŭ, escŭ, osŭ, iŭ, lentŭ, ișŭ, ciosŭ, avŭ, éuŭ, anŭ, alŭ, ișŭ, etc.

1. în alú	ca reg-alú	de la rege,	etc.
2. „ așú	„ părt-așú	„ „ parte,	etc.
3. „ icú	„ post-icú	„ „ postú,	etc.
4. „ aticú	„ tomn-aticú	„ „ tómnă,	etc.
5. „ nicú	„ obraz-nicú	„ „ obrazú,	etc.
6. „ escú	„ părint-escú	„ „ părinte,	etc.
7. „ osú	„ lăpt-osú	„ „ lapte,	etc.
8. „ iú	„ aur-iú	„ „ aurú,	etc.
9. „ lentú	„ corpu-lentú	„ „ corpú,	etc.
10. „ ișú	„ cruc-ișú	„ „ cruce,	etc.
11. „ ciosú	„ cuvin-ciosú	„ „ cuvință	etc.
12. „ avú	„ groz-avú	„ „ gróză,	etc.
13. „ enescú	„ munt-enescú	„ „ munte,	etc.
14. „ escú	„ roman-escú	„ „ Românú,	etc.

C. De la verbe.

Maî tóte participiile verbelorú se potú lua ca adjective :
d. ex. : scrisă, scrisú, etc.

Prin sufixele : etú, torú, ivú și abilú, adause la tulpina
verbelorú se potú forma asemenea adjective.

1. în ivú, ca bêt-ivú de la a bé, etc.
2. „ torú „ munci-torú „ „ a munci, etc.
3. „ etú „ îndrăsn-etú „ „ a îndrăzni etc.
4. „ abilú (ibilú) ca laud-abilú de la lăuda, etc.

Deprinderea 77. Să se spună, cari din următoarele adjective sunt derivate, cum s'au derivatú și cari sunt primitivele lorú : mare, căldicelú, micú, micșorú, dulcișorú, acrișorú, albișorú, albăstruiú, alburiú, măricelú, mărișorú, gălbuiú, peștruiú, înălțișorú, roșiorú, roșu, frumosú, bunú, munténú, romanú, craiovénú, adjectivalú, pronominalú, fruntașú, pățimașú, crucișú, domnescú, cerescú, părintescú, berescú, argintiú, lemnosú, succulentú, trebuinciosú, lunaticú, primăvăraticú, clasicú, cărnosú, petrosú, spusă, đisă, citită, glumețú, cântăretú, uscățivú, lădatú, făcătorú, primitorú, lingșitorú, învătățú, mortú, viú, silitorú, etc.

D. Adjective compuse.

Prin compunere sunt formate foarte puține adjective în limba românească. Ele se pot compune:

1. cu substantive: fructi-feru, sciinți-ficu, etc
2. cu alte adjective: A totu-sciitoru, a totu-puter-nicu, etc.
3. cu adverbe: bine-cuvintatu, ne-vinovatu, bine-făcătoru, etc.
4. cu prepozițiuni: cu-viinciosu, a-fundu, corectu, sub-ordinatu, etc.

Cele mai multe sunt neologisme.

Deprinderea 78. Să se spună cum sunt compuse adjectivele următoare: verde-albastru, bine-făcătoru, reu-făcătoru, ne-sciitoru, ne-sciutu, ne-vedutu, bine-voitoru, infatigabilu, somniferu, ne-saratu, ne-omenosu, neobicinuitu, indispusu, cufundatu.

DERIVAREA VERBULUI.

Verbele se pot deriva:

- a) de la verbe,
- b) de la substantive,
- c) de la adjective,
- d) de la alte părți de cuvintu.

A. De la verbe.

În limba românească sunt prea puține verbe, cari se derivă de la alte verbe. Exemple:

1. a dormita de la a dormi,
 3. a scăpata " " scăpa
- și vre-o câte-va altele ca: cerși de la cere, etc.

B. De la substantive.

1. De la substantive se derivă verbe de conjugarea I și IV, cu presintele în eză sau escă. D. ex.:

a lucr-a de la lucru. presintele: lucrezǎ.
 a luvuin-a de la lumină " luminezǎ.
 etc. etc.

a zidi de la zidǔ presintele: zidescǔ
 a mijloci " " mijloçǔ " mijlocescǔ.

2. Se mai potǔ forma verbe de la substantive, adăogându-se la tulpina substantivului sufixele: eca, ega, ura (ra), ișa (șa), ui, iza.

1.	în eca	ca fer-eca	dé la ferǔ	etc.
2.	" ega	" spum-ega	" " spumǎ	etc.
3.	" ura	" vânt-ura	" " vântǔ	etc.
4.	" isi	" istor-isi	" " istorie	etc.
5.	" ișa	" infât-ișa	" " față	etc.
6.	" ui	" vrem-ui	" " vreme	etc.
6.	" iza	" roman-iza	" " Romani	etc.

C) De la adjective.

Se potǔ deriva verbe, adăogându i saǔ a la tulpinǎ; d. e.

a alb-i	de la albǔ	presintele: albescǔ
a orb-i	" orbǔ	" orbescǔ
a ușur-a	" ușorǔ	" ușurezǔ
a strâmb-a	" strâmbǔ	" strâmbezǔ.

Excepțiune: a strâmtora=strâmtǔ, a-moleși=móle.

Deprinderea 79. Sǎ se spunǎ cum s'aǔ derivatǔ următorele verbe și cari suntǔ vorbele primitive: a lucra, a lumina, a fuma, a prǎda, a cosi, a încorona, a îndestula, a globi, a vorbi, a robi, a dovedi, a îngriji, a înfrunđi, a forma, a sǎpa, a sǎra, a innoda, a adǎpa, a înpetri, a înlemnǐ, a vécui, a șerpui, a încuibă, a lăcrăma, a însemna, a însera, a cruci, a pescui, a judeca, a încărca, a îmbrățișa, a fumega, a înfășura, a canonisi, a mărturisi, a latiniza, a strâmba, a învia, a întârđia, a pustii, a îndestula, a înstrăina, a imputina, a ușura, a îndrepta, a îngroșa, a îndesa, a însănătosi, a orbi, a fericǐ, a sǎrăci, a ădânci, a învrednici, a îmblândi, a neteđi, a muceđi, a întregi, a mândri, a înnoi, a însuși, a uni, a îndoi, a întrei, a îndeci, a însuti, a immulți, a asupra, a înainta, a înapoia, a împrejura, a împătri, a văita, a ofta, etc. etc.

D) De la alte părți de cuvînt.

Verbele sē mai pot deriva:

1. de la prepozițiuni: înaintează, înapoieză, asuprescū, etc.
2. de la pronume: însușescū, etc.
3. de la numerale: îmulțescū, îndoiescū, etc.
4. de la adverbe: întârziezū de la târziū.

E) Verbe formate prin compunere.

Verbe compuse cu substantive, adjective, etc., afară de prepozițiuni, suntu fôrte puține și aceste puține suntu mai tôte neologisme; d. ex.: **semni-ficū** (cu subst.), **cruci-ficū**, **du-plicū** (numeralū), **cali-ficū** (numărū), **bine-cu-vintezū** (adv).

Cu ajutorulū prepozițiunilorū însă, saū alū unorū prefixe se formēză o multime de verbe compuse; d. ex.:

1. **Cu**: **cu-noscū**, **cu-legū**, etc.
 2. **De**: **de-scriū**, **de-punū**, **de-părtezū**, **de-regū**, etc.
 3. **In**: **în-locuescū**, **în-vēlescū**, **în-mulți**; în neologisme une-orī cu *i* fără *n*: **i-rupū**.
 4. **Pre**: **pre-facū**, **pre-vēdū**, **pre-sintū**, etc.
 5. **Su** saū **sub**: **sub-scriū**, **sub-jugū**, **su-punū**, **su-ferū**, etc.
 6. **A** și **ad**: **a-tragū**, **ad-umū**, etc.
 7. **Des**: **des-nodū**, **des-facū**, **des-minfū**, etc.
 8. **Rē** și **rēs**: **rē-punū**, **rēs-tornū**, etc.
 9. **S**: **s-mulgū**, **sfărîmū**, etc.
 10. **Stră**: **stră-mutū**, **stră-batū**, etc.
 11. **Trē** și **tri**: **trē-sarū**, **tri-mitū**, etc.
 12. **Ab**: **ab-ținū**; **ab-dicū**, etc.
 13. **Com**, **con** și **co**: **con-ducū**, **com-pletezū**, **co-ordinezū**, etc.
 14. **Circum**: **circum-scriū**. etc.
 15. **Contra**: **contra-facū**. **contra-dicū**, etc.
 16. **Dis**: **dis-tingū**, **dis-punū**, etc.
 17. **Ex**: saū **e**: **ex-tragū**, **ex-pediez**, **e-mitū**.
 18. **Inter** și **intro**: **inter-dicū**, **intro-ducū**, etc.
 19. **Ob** și **o**: **ob-ținū**, **o-punū**, etc.
 20. **Per**: **per-mitū**, **per-sistū**, etc.
 21. **Pro**: **pro-movezū**, **pro-mitū**, etc.
 22. **Se**: **se-parū**, etc.
- etc., etc., etc.

Deprinderea 80. Să se spună cum s'aū compusū următoarele verbe: adaogū, conținū, convinū, desfacū, desvĕtū, rĕsunū, rĕsarū, strămutū, explicū, deprindū, deducū, înmodū, încingū, îmbracū, presarū, predicū, producū, subscriū, suire, culegū, traducū, reducū, transporta, prescrie, purcede, subjuga, obliga, opune, împacū, presarū, suridū, abatū, adăpū, desbinū, rĕsbatū, rĕsbunū, sfărmū, disputū, progresezū, ramificū, certificū, multiplicū, etc. etc.

FORMAREA NUMERALULUI.

Numeralele în limba noastră suntū simple și compuse, d. ex. : patru, trei-đeci, trei-spre-đece, două-đeci și patru etc.

1. Numeralele simple suntū : unu (una, o), două, trei, patru, cinci, șese, șapte, optū, nouē, đece, sută, mie, milionū, miliardū.

2. Tóte cele-alalte numerale, afară de cele enumerate mai susū, suntū compuse.

Numeralele se compunū prin ajutorulū prepozițiunilorū, conjunțiunilorū, saū prin ajutorulū altorū vorbe ; d. ex. :

a) cu spre : unū-spre-đece, două-spre-đece,..... nouē-spre-đece.

b) cu și : două-đeci-și-unu, trei-đeci-și-cinci, etc., adică unimele se lĕgă de đecimī prin conjunțiunea și.

c) cu de : două-đeci de miī, o sută de miī etc,

d) cu de înainte și ori în urmă se compunū numeralele multiplicative, afară de odată ; d. ex. : de patru ori, de o sufă de ori, etc.

e) cu artícululū impropriū alū, a pusū înainte și le, a în urmă se compunū numeralele ordinale, afară de întâiū ; d. ex. : alū patrulea, a treia, etc.

f) Punĕndū câte înaintea cardinalelorū, se forméză numerale distributive : câte doi, câte đece, etc.

Unele numerale însă se compunū de-adreptulū, fără ajutorulū altei vorbe streine : două-đeci, cinci sute, etc.

Deprinderea 81. Să se spună, cari din următoarele numerele sunt simple, cari compuse, și cum s'aă compusă: unu, șapte, nouă-spre-dece, trei-zeci și cinci, mie, unu-spre-dece, patru-zeci de mii, de zece ori, a zecea, ală cinci-decilca, câte nouă-spre-dece, patru mii, zece, nouă-zeci și optă, etc.

FORMAREA PRONUMELUI.

Pronumele asemenea sunt simple sau compuse.

Pronumele simple sunt: personalele eu, tu, elă; posesivele meu, tău, său; demonstr. ăstă, ălă, ăcătă, celă; relativele care, ce.

Cele-alalte sunt compuse; d. ex.: fie-care, însu-și, fie-cine, ori-care, cine-va, etc.

Deprinderea 82. Să se spună cari din pronumele următoare sunt simple și cari compuse: ție, mie, eu, noi, nostru, voi, său, dănsulă, dănsii, ăstă, ăcătă, ăcătă, cine, mine, tine, sine, celă-alaltă, cei-alaltă, care, ori-care, fie-care, tu; veră-și-care, nes-care, nimenă, etc., etc.

FORMAREA ADVERBELORŪ.

În limba română avem foarte puține adverbe simple și primitive; cea mai mare parte sunt derivate sau compuse.

Adverbele se derivă:

1) De la adjective: multă, rău, puțină, târdu, repede, etc., luându-se ca adverbe genulă neutru ală adjectivulă.

2) De la adjectivele în escă se derivă adverbele schimbându-se ū în e: părintesce, românesce, turcesce, prietenesce, etc.

3) Adverbe însă, derivate de la substantive și verbe, sunt foarte puține și tôte aă terminațiunea isă: d. ex.: făț-isă, cruc-isă, cost-isă, etc.

Adverbele se compună mai multă cu prepozițiună și foarte rară între dănselă: d. ex.: atuncă, poăimâne, mănăsără, alaltă-eră, etc.

Deprinderea 83. Să se spună, cari din adverbele de mai jos sunt simple; iar cele compuse cum s'aũ compusũ sau de unde derivã: **atunci, acum, de acolo, ieri, colo, mâne, alaltãeri, rãu, bine, frumosũ, romãnesce, prietenesce, chiorisũ, piezisũ, furiisũ, pãnã acolo, de acolo, de alaltãeri, etc., etc.**

FORMAREA PREPOZIȚIUNILORÛ.

PrepoziȚiunile suntũ:

a) **simple: la, de, în, etc.**

b) **compuse: de asupra, prin, din, etc.**

Afarã de acestea, unele prepoziȚiuni suntũ vorbe de sine stãtãtoare, ca: **sub, din, prin, etc.**; iar altele se întrebuintãzã numai în compunerea vorbelorũ; d. ex.: **strã-pungũ, pro-ceedzũ, tri-mitũ, s-vãutezũ, etc.**

Unele din prepoziȚiunile compuse ca: **în-lã-untru, de-a-supra, îndãrãtũ, etc.**, aũ naturã de substantive și prin urmare se potũ articula, cãnd se punũ înaintea numerelorũ, d. ex.: **în-lã-untrulũ casei, de-a-supra scrinului, în-dãrãtũ de elũ, în-dãrãtulũ lui.**

PrepoziȚiunile se mai compunũ fãrte multũ între sine; d. ex.: **din (de-in), prin (pre-in), etc.**

PrepoziȚiunile se mai compunũ și cu substantive: **în-josũ, în-giurũ, împre-jurũ, etc.**

Deprinderea 84. Sã se spunã, cari din urmãtoarele prepoziȚiuni suntũ simple, cari compuse și cum s'aũ compusũ: **de, a, lângã, la, de la, aprãpe, înainte, împrejurũ, de-asupra, sub, în capũ, în frunte, fãrã de, pentru, îndãrãtũ, înainte de, înapoi de, etc.**

Observarea 1. ConjunȚiunile potũ fi asemenea, dupã cum se scie, simple și compuse, iar interjunȚiunile proprii și improprii.

Observarea 2. Diferitele accepȚiuni, în care se pãte lua o vorbã, se potũ vedea în sintaxã.

TABLA DE MATERII.

	<i>Pag.</i>
Introducerea	
Sunetele și literile.	1
a) vocalele	2
b) consunantele	4
Silabele	5
Despărțirea silabelorū	5
Vorba	7

PARTEA FORMALĂ.

Părțile de cuvînt și flexiunea lorū.

CAP. I.

Substantivulū și artícululū.	8
A) Împărțirea substantivelorū după însemnare	8
B) Împărțirea substantivelorū după terminațiune	11
a) Genulū	12
Motiunea	15
b) Numărulū	17
c) Casulū.	23
Articululū.	25
Felulū artícululū	25
Flexiunea saū formele artícululū	27
d) <i>Declinarea substantivelorū</i>	28
Declinațiunea I	28
Declinațiunea II	32
Declinațiunea III	34
Declinațiunea neregulată	37
Declinațiunea substantivulū propriū	38

CAP. II.

Adjectivulū	41
Împărțirea adjectivelorū după terminare	44
Declinațiunea adjectivelorū	46
Comparațiunea adjectivelorū	50

CAP. III.

Numeralulū	54
a) Numerales hotărîtoare.	55
b) Numerales nehotărîtoare	58

CAP. IV.

Pronumele.	61
a) Pronumele personale	62

	Pag.
b) Pronumele posesive	66
c) Pronumele demonstrative	69
d) Pronumele relative și interogative	72
e) Pronume nehotărîtoare	74
Tabela pronomelorü	77

CAP. V.

Verbulü	80
1. Felulü verbulüi	81
2. Numërulü și persöna verbulüi	85
3. Timpurile verbulüi	86
4. Modurile verbulüi	89
5. Impärtirea verbelorü dupä terminatiune	93
6. Flexiunea säu conjugarea verbulüi	94
Forma säu conjugarea activä	
I. <i>Indicativulü</i>	96
Formarea timpurilorö simple	96
Formarea timpurilorö compuse	101
II. <i>Subjunctivulü</i>	102
III. <i>Imperativulü</i>	103
IV. <i>Optativulü</i>	105
V. <i>Infinitivulü</i>	107
VI. <i>Gerunđiulü</i>	108
VII. <i>Participiulü</i>	108
VIII. <i>Supinulü</i>	109
Verbe neregulate	111
Forma säu conjugarea pasivä	117
Conjug. verbelorü pasive prin ajutorulü verbulüi <i>a fi</i>	117
Conjug. verbelorü pasive prin ajutorulü pronomelorü reflexive	119
Forma säu conjugarea reflexivä (pronominalä)	120
Verbele unipersonale și conjugarea lorü	125
a) Conjug. verbelorü unipersonale proprii	126
b) Conjug. verbelorü unipersonale improprii	127
Particulile säu vorbele neflexibile	136

CAP. VI.

Adverbulü	136
----------------------------	------------

CAP. VII.

Prepozițiunea	142
--------------------------------	------------

CAP. VIII.

Conjunctiunea	145
--------------------------------	------------

CAP. IX.

Interjecțiunea	148
Formarea vorbelorü	150